

Inštitút pre výskum práce a rodiny
Institute for Labour and Family Research

PRÁVNÝ A ODBORNÝ RÁMEC ZRIAĐOVANIA A FUNGOVANIA SIETE INTERVENČNÝCH TÍMOV

Východisková analýza

Marián Filčík

2020

„Domov musí byť bezpečné miesto pre všetkých“

Právny a odborný rámec zriaďovania a fungovania siete intervenčných tímov

Východisková analýza

Marián Filčík

Bratislava, 2020

Inštitút pre výskum práce a rodiny vydal túto publikáciu ako súčasť výstupov národného projektu Prevencia a eliminácia rodovej diskriminácie OP ĽZ NP 2018/4.1.2/01., ktorý sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje, www.esf.gov.sk

Odborná garancia: Oľga Pietruchová

Vydanie: Prvé vydanie

Vydavateľ: Inštitút pre výskum práce a rodiny

Rok vydania: 2020

Rozsah: 64 strán

ISBN: 978-80-7138-169-3 (brož.)
978-80-7138-170-9 (pdf)

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1. Východisková analýza postupov krízovej intervencie v prípadoch násilia na ženách a domáceho násilia na základe príkladov zo zahraničnej praxe.....	9
1.1. Rakúsky model.....	9
1.2. Česká republika	13
1.3. Veľká Británia.....	19
1.4. Írsko	21
1.5. Španielsko.....	23
1.6. Nórsko	26
1.7. Dánsko.....	27
1.8. Švédsko	28
1.9. Chorvátsko.....	29
1.10. Slovinsko	30
1.11. Belgicko	32
1.12. Holandsko	34
1.13. Nemecko.....	36
1.14. Poľsko	37
1.15. Austrália	38
1.16. Spojené štáty americké/štát New York	39
1.17. Brazília/Latinská Amerika.....	41
2. Indikátory dobrej praxe.....	43
2.1. Indikátor: Dostupná sieť služieb pre ženy.....	43
2.2. Indikátor dobrej praxe: dôsledná implementácia legislatívy.....	44
2.3. Indikátor dobrej praxe: Efektívne policajné intervencie a obeť. Dôvera v systém trestnej spravodlivosti	44
2.4. Indikátor dobrej praxe: Efektívna ochrana poskytovaná prostriedkami civilného práva	45
2.5. Indikátor osvedčených postupov: Victim-friendly systémy intervencie	46
2.6. Opatrenia pre páchatel'ov.....	47
2.7. Indikátor dobrej praxe: Účinné intervencie systému trestného súdnictva.....	47
2.8. Všeobecné indikátory dobrej praxe	48
3. Zhodnotenie legislatívnych predpokladov a identifikácia prekážok pre zavedenie intervenčných tímov/centier v Slovenskej republike podľa analyzovaných vzorov.....	50
3.1. Legislatíva v Slovenskej republike.....	50

3.2.	Inštitút vykázania	52
3.3.	Neodkladné opatrenia v civilnom súdnom konaní	54
3.4.	Ďalšie možnosti zvýšenia bezpečia	54
3.5.	Možnosti zmeny legislatívy vykázania podľa rakúskeho modelu	55
3.5.1.	Prokuratúra	57
3.5.2.	Sociálne služby krízovej intervencie v zmysle platnej legislatívy Slovenskej republiky	57
3.6.	Zavedenie systému krízovej intervencie formou intervenčných tímov/centier	59
3.6.1.	Tvorba siete intervenčných centier	59
3.6.2.	Samosprávy	60
3.6.3.	Zdravotnícke zariadenia	60
4.	Záver	62

ÚVOD

V tejto štúdii sa venujeme postupom krízovej intervencie formou multiinštitucionálnej intervencie v prípadoch domáceho násillia a násillia na ženách. Spolupráca všetkých zúčastnených inštitúcií, aktérov a aktérok v oblasti domáceho násillia a násillia na ženách bola opakovane identifikovaná ako nevyhnutná pre efektívny boj s týmito fenoménmi.¹

Tradičné modely riešenia prípadov domáceho násillia a násillia na ženách stoja na izolovaných aktéroch, na ktorých sa môžu obeť násillia obrátiť. Tie vedú k obmedzenej informovanosti nielen medzi orgánmi, ktoré majú poskytovať pomoc obetiam, ale aj medzi obeťami samotnými. Nekoordinované postupy vedú k horšiemu riešeniu prípadov násillia a v konečnom dôsledku zaťažujú obeť potrebou opakovaných návštev, aktívneho vyhľadávania pomoci a podobne.

Multiinštitucionálny prístup by mal byť holistický a koordinovaný tak, aby všetky aktivity, opatrenia a programy na seba nadväzovali a boli harmonizované. A to od aktivity orgánov činných v trestnom konaní, po zdravotnícke služby, psycho-sociálne služby, služby zabezpečujúce bezpečnosť obeť a tak ďalej. Výhodou takejto spolupráce inštitúcií a organizácií podieľajúcich sa na riešení prípadov domáceho násillia a násillia na ženách je, že sa tým zároveň vytvára sieť ľudí, na ktorých je možné zacieliť vzdelávanie a ktorí tvoria významný zdroj informácií o tom, čo v danom systéme funguje a čo naopak nie.

Takýto prístup zo sebou nesie mnoho výziev, pretože na to aby bol efektívny, musia do neho byť zapojení aktéri z rôznych profesionálnych a inštitucionálnych sfér, medzi ktorými je potrebné vytvoriť vzájomnú dôveru a ochotu a spolupracovať.

Hlavnými cieľmi multiinštitucionálneho prístupu bude vždy zaručiť a zabezpečiť prístup k službám a pomoci pre obeť. Tieto služby musia byť vzájomne prepojené a poskytované na základe spoločných, dohodnutých pravidiel, metód a postupov. Musia mať stanovenú zodpovednosť aktérov na jednotlivých úrovniach, pričom aktéri musia byť koordinovaní v oblasti riešenia prípadov domáceho násillia a násillia na ženách, ako aj v oblasti prevencie. Napokon je nevyhnutné, aby vzájomná spolupráca viedla k zberu presných a spoľahlivých dát o prípadoch násillia a jednotlivých intervenciách.²

Cieľom tejto štúdie je preto opísať dobrú prax v krajinách, ktoré aplikujú modely multiinštitucionálnej spolupráce, či už na všetkých úrovniach, alebo aspoň v niektorých oblastiach súvisiacich s domácim násillím a násillím na ženách. Dokument pritom používa základnú terminológiu a východiská, ktoré už boli podrobne rozpracované v iných publikáciách,³ najmä pojmy multiinštitucionálna spolupráca, resp. multiinštitucionálna intervencia, ktorej formou sú aj intervenčné tímy a centrá.

V prvej časti mapujeme prístupy vybraných krajín, pričom vychádzame tak z dostupných publikácií, ako aj vlastného výskumu. Dôraz kladieme na systémy, ktoré využívajú metódy multiinštitucionálnej intervencie, osobitne systémy, ktoré zvolili cestu intervenčných centier, ale opisujeme aj iné modely.

¹ Podľa LOGAR, R. Bridging Gaps – From good intentions to good cooperation. Manual for effective multi-agency cooperation in tackling domestic violence. WAVE, 2006. s. 53 – 54 a KRÁĽOVÁ, S. (ed.). Riešenie prípadov násillia na ženách v partnerských vzťahoch odporúčania pre prax štátnych a verejných inštitúcií. Košice: Fenestra, 2016 s.7.

² Multi-sectoral response to GBV, An effective and coordinated way to protect and empower GBV victims/survivors, East European Institute for Reproductive Health, 2015

³ JEZNÁ, KURUC. Metodologické východiská a návrh systému multiinštitucionálnej spolupráce a intervencie. Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2017.

Vzhľadom na to, že európske modely vychádzajú aj zo spoločných minimálnych štandardov pomoci obetiam trestných činov, ktoré boli prijaté na úrovni práva Európskej únie, zahrnuli sme aj niektoré príklady dobrej praxe mimoeurópskych krajín.

Následne sa pokúsime vyhodnotiť predpoklady pre zavedenie identifikovaných príkladov dobrej praxe v Slovenskej republike.

V rámci príkladov dobrej praxe sme sa snažili identifikovať inovatívne postupy v rámci multiinštitucionálnej spolupráce, ale aj v rámci troch kľúčových pilierov tejto spolupráce a pomoci obetiam násilia na ženách a domáceho násilia, ktorými sú okrem subjektov poskytujúcich špecializované služby, aj polícia a justícia.

Najväčší priestor preto venujeme vzorom tzv. rakúskemu modelu, ktorý prepája krízovú intervenciu s policajnou intervenciou a teda najmä s vykázaním násilníka zo spoločného obydlija, na ktoré môžu nadväzovať ďalšie opatrenia civilných súdov na ochranu obete, pričom na policajnú intervenciu priamo a zo zákona nadväzuje intervencia subjektu poskytujúceho pomoc obeti.

Cieľom prvej časti je poskytnúť základné východiská pre druhú časť a identifikovať indikátory dobrej praxe. V druhej časti sa potom na tomto základe usilujeme zhodnotiť predpoklady a prekážky pre zavedenie intervenčných tímov alebo intervenčných centier v Slovenskej republike.

Základné pojmy z oblasti multiinštitucionálnej spolupráce v oblasti domáceho násilia a násilia na ženách, s ktorými v štúdiu pracujeme, sú expertná skupina multiinštitucionálnej spolupráce, partnerstvo multiinštitucionálnej spolupráce, intervenčný tím, intervenčné centrum a krízová intervencia.⁴

Terminológia

Expertná skupina multiinštitucionálnej spolupráce - expertná skupina na celoštátnej úrovni zložená z odborníkov a odborníčok, zo zástupcov a zástupkyň relevantných ministerstiev, samosprávy a špecializovaných ženských MVO s cieľom zabezpečiť implementáciu multiinštitucionálnej spolupráce a jej koordináciu z národnej perspektívy. Skupina by mala poskytovať podporu pri riešení problémov na národnej úrovni, advokáciu na politickej úrovni, prípravu legislatívy, metodické vedenie pre regionálne partnerstvá multiinštitucionálnej spolupráce a intervenčné tímy na miestnej úrovni.

Partnerstvo multiinštitucionálnej spolupráce - je to forma multiinštitucionálnej spolupráce medzi inštitúciami a organizáciami na strategickej úrovni riešenia problematiky prevencie a eliminácie násilia na ženách, a to spravidla na regionálnej úrovni. Partnerstvo sa vzťahuje na procesy a politiky vyplývajúce z výsledkov práce rôznych inštitúcií, ktoré sa zaoberajú problematikou násilia páchaného na ženách a ich deťoch a ktoré sa zaviazali k spoločnej práci (napríklad formou memoranda o spolupráci) s cieľom zlepšiť jej celkovú efektívnosť.

Partnerstvo predstavuje koordinačný a konzultačný nástroj pre implementáciu napr. regionálnych akčných plánov v oblasti násilia na ženách, pre vytváranie podmienok pre špecializované služby pre ženy v regióne a pre reflexiu a vyhodnocovanie súčasnej praxe a politík v oblasti rodovo podmieneného násilia na ženách.

Intervenčný tím - multiinštitucionálna intervencia - predstavuje špecifickú formu multiinštitucionálnej intervencie pri riešení individuálnych a konkrétnych prípadov žien, ktoré zažívajú násilie, a ich detí s bezprostredným a/alebo vysokým stupňom nebezpečenstva násilia (na základe vykonaného odhadu

⁴ tamtiež

miery rizika). Môže ísť aj o spoločné stretnutia, porady alebo konferencie zástupcov a zástupkýň relevantných inštitúcií a MVO, odborníkov a odborníčok, na ktorom si vymieňajú osobné informácie o ženách, ktoré zažili násilie a navrhujú opatrenia a kroky, ktoré jednotlivé inštitúcie podniknú s účelom zvýšenia bezpečia ženy zažívajúcej násilie a jej detí, zlepšenia podpory, ochrany a ich posilnenia a v záujme zníženia rizika, že utrpia ďalšiu ujmu či ohrozenie na živote.

Môže ale ísť aj priamo o miestne uzly, v ktorých sú poskytované služby obetiam viacerými odborníkmi a odborníčkami na jednom mieste. Intervenčných tímov môže byť v regióne viac. Pôsobia spravidla na miestnej úrovni, t. j. úroveň okresov, obvodov a miest. Participujúce inštitúcie v intervenčnom tíme zastupujú odborníci alebo odborníčky priamo riešiac dané prípady vo svojej organizácii (v rámci prvého kontaktu a v rámci špecializácie). Nevyhnutná je pritom spolupráca inštitúcií so špecifickými podpornými službami pre ženy, ktoré ženám dokážu poskytnúť špecifickú a dlhodobú pomoc a podporu.

Intervenčné centrum - je osobitná forma poskytovania služieb krízovej intervencie v krízovom centre, založená na princípoch multiinštitucionálnej spolupráce a intervencie, vychádzajúca z tzv. rakúskeho modelu, ktorý opisujeme v prvej časti.

Krízová intervencia - služby krízovej intervencie zahŕňajú napríklad bezpečné ženské domy a iné ubytovacie služby, sociálne poradenstvo a ďalšie služby.

Krízová intervencia predstavuje odbornú prácu s človekom, ktorý je v akútnej kríze. Ide o okamžitý aktívny zásah odborného pracovníka, ktorý môže byť realizovaný po telefóne (telefonická krízová intervencia) alebo tvárou v tvár (face to face).⁵

Formy krízovej intervencie⁶

Ambulantná pomoc – je poskytovaná klientom, ktorí sami vyhľadajú pomoc v poradni (resp. ambulancii) inštitúcie prvotne určenej na poskytovanie pomoci ľuďom v kríze (napr. ambulancie krízových centier), prípadne inštitúcie, v ktorej kompetencii je poskytovanie krízovej intervencie sekundárne (napr. ambulancie psychoterapeutických pracovísk, ordinácie klinického psychológa, psychiatrické ordinácie, rodinná poradňa a pod.).

Hospitalizácia – je krátkodobé umiestnenie klienta v kríze na tzv. krízové lôžko, najlepšie v inštitúciách na to určených, teda v krízovom centre. K hospitalizácii dochádza, ak je klientov stav taký, že mu neumožňuje zostať v domácom prostredí a nie je možné poskytovanie iných foriem pomoci.

Terénne a mobilné služby – pozostávajú v prenesení procesu krízovej intervencie (a teda i premiestnení krízového mobilného tímu alebo krízového interventa) na miesto, kde sa nachádza jedinec (popríklad jednotlivci) v kríze (môže to byť škola, domov, nemocnica, ulica alebo miesto, kde došlo ku katastrofe alebo nešťastiu).

Telefonická pomoc a on-line pomoc – ponúka klientom v kríze podporu a pomoc obvyčajne prostredníctvom linky dôvery, prípadne chatu a on-line informáciami.

Ciele krízovej intervencie

- poskytovanie komplexného poradenstva (sociálne, psychologické, právne a ekonomické),

⁵ BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., PROKEŠOVÁ, H. Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí. 1. vyd. Praha: MPSV, 2006, s. 62.

⁶ KOZOŇ a kol. Etické otázky socializácie: sociálnej práce a príbuzných vedných disciplín, 2013.

- poskytovanie sociálnej pomoci a sociálnych služieb (krízová intervencia, sociálna asistencia, telefonická linka, individuálny prístup, prevencia a pod.),
- eliminovanie násillia a jeho negatívnych následkov v spoločnosti,
- ochrana ľudských a občianskych práv a právom chránených záujmov klientov všetkých vekových kategórií,
- prevencia sociálno-patologických javov, prevencia prehĺbovania negatívnych dôsledkov krízy,
- kooperácia s policajnými zbormi, so štátnymi úradmi a neštátnymi organizáciami a združeniami,
- vydávanie a distribúcia informačných materiálov pre širokú verejnosť týkajúca sa poslania a náplne práce jednotlivých krízových stredísk.

Poskytované služby krízovej intervencie:

- krízová intervencia,
- sociálnoprávne poradenstvo,
- prevádzka krízovej telefonickkej linky,
- podporné skupiny,
- internetová poradňa,
- rôzne druhy terapie,
- sociálna diagnostika,
- sociálna asistencia,
- distribúcia klientely ku kompetentným odborníkom, preventívne aktivity,
- sprostredkovanie právnych, psychologických a pedagogických služieb,
- pomoc na zvládnutie krízy, krízová intervencia a pomoc v krízových stavoch,
- psychologická starostlivosť – psychodiagnostika, krízová intervencia a pomoc v stave psychickej krízy, poskytovanie individuálnej a skupinovej intervencie a psychoterapie, psychologická pomoc, metodická pomoc, spracovávanie komplexných správ na požiadanie orgánov a súdov,
- zabezpečenie materiálnych podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb či už priamo, alebo sprostredkované.

1. VÝCHODISKOVÁ ANALÝZA POSTUPOV KRÍZOVEJ INTERVENCIE V PRÍPADOCH NÁSILIA NA ŽENÁCH A DOMÁCEHO NÁSILIA NA ZÁKLADE PRÍKLADOV ZO ZAHRANIČNEJ PRAXE

Z pohľadu štátu aj mnohých obetí násilia na ženách a domáceho násilia je kľúčovým aktérom pre zabezpečenie prvotnej ochrany obete v krízovej situácii polícia. V krajinách Európskej únie možno rozoznať dva základné modely, ktorými je táto prvotná ochrana obete zabezpečovaná. Oba modely sa spoliehajú na zakročenie polície, ale mierne odlišným spôsobom.

Tzv. rakúsky model, ktorý je opísaný nižšie a v ktorom kľúčovú úlohu zohráva oprávnenie polície okamžite vykázať násilnú osobu zo spoločnej domácnosti, bol prijatý viacerými krajinami, popri Českej republike aj na Slovensku, ale i v Dánsku, Nemecku, Fínsku, Maďarsku, Holandsku a ďalších. V tomto modeli je policajné vykázanie nasledované neodkladným opatrením trestného alebo civilného súdu.

Druhým modelom, ktorý možno identifikovať v krajinách Európskej únie, je kombinácia zadržania násilníka políciou s následným zákazom približovania sa vydaným súdom alebo prokurátorom. Tento model je upravený napríklad v Belgicku, Francúzsku, Írsku, Španielsku a Švédsku.⁷

Tieto modely síce vyžadujú následné podporné špecializované služby, služby krízovej intervencie, poskytované obetiam či už štátnymi, alebo neštátnymi aktérmi, nie vždy však pôjde o koordinované systémy či multiinštitucionálne prístupy. Najväčší priestor preto v štúdiu venujeme Rakúsku a Českej republike, v ktorých bolo policajné vykázanie priamo spojené s nadviazaním kontaktu medzi políciou a intervenčným centrom a medzi intervenčným centrom a obeťou, čím sa už legislatívne zakotvili predpoklady medziinštitucionálnej spolupráce.

Viaceré krajiny nemajú nastavený systém porovnateľný s intervenčnými centrami a systém služieb domáceho násilia je realizovaný na čisto dobrovoľnej báze a spolupráci medzi zainteresovanými inštitúciami. V niektorých krajinách je určitá koordinácia zabezpečovaná osobitnou štátnou inštitúciou (napr. Írsko), v iných sú komplexné špecializované služby zamerané na obete sexuálneho násilia (napr. Fínsko, Belgicko).

Samotný systém a formy poskytovania služieb krízovej intervencie sa naprieč sledovanými krajinami príliš nelíši, preto sa sústreďujeme na opísanie tých, ktoré považujeme za nadštandardné, špecifické alebo za príklady dobrej praxe.

1.1. Rakúsky model

Rakúsky zákon na ochranu pred násilím (Gewaltschutzgesetz) z roku 1997 priniesol inovatívny prístup, ktorý sa stal modelom pre ďalšie krajiny. Špecifikom rakúskeho modelu je **úzke prepojenie právnych a sociálnych opatrení**.⁸ Toto prepojenie je založené na inštitúte vykázania políciou, ktoré pôsobí ako ochranné a preventívne opatrenie, a následnom kontaktovaní špecializovanej služby v danej lokalite políciou.

⁷ Violence against women: an EU-wide survey, Main results. European Union Agency for Fundamental Rights, 2014, s. 68.

⁸ LOGAR. The Austrian model of intervention in domestic violence cases. Vienna: WAVE a Domestic Abuse Intervention Center, 2015.

Služby krízovej intervencie

Rakúska sieť služieb pre ženy bola podobne ako v iných krajinách tvorená spolu s rozvojom ženského hnutia od 70. rokov. Takmer všetky bezpečné ženské domy sú dnes vedené ženskými mimovládnymi organizáciami, pričom sú ale takmer výlučne financované z verejných zdrojov. Popri bezpečných ženských domoch pôsobia v Rakúsku tiež viaceré poradne, zamerané špecificky na sexuálne násilie alebo pomoc migrantkám. Od roku 1999 v Rakúsku pracuje non-stop bezplatná bezpečná linka pre ženy, ktorú financuje federálna vláda.

Celonárodné pokrytie bezpečnými ženskými domami možno považovať za dôležitý indikátor dobrej praxe v oblasti eliminácie domáceho násilia a ochrany obetí. V roku 2018 bolo v 26 bezpečných domoch v Rakúsku prijatých 3284 klientov, z toho 1664 žien a 1620 detí.⁹

Široká sieť pomáhajúcich organizácií je nevyhnutná pre elimináciu násilia na ženách. Poskytovaním adekvátnej pomoci spoločnosť signalizuje, že berie násilie na ženách vážne a že obeť násilia sú aktívne podporované a chránené. Táto sieť je nevyhnutná aj pre prácu polície, súdov, sociálnych pracovníkov, zdravotníkov a vzdelávacích inštitúcií, ktoré potrebujú ženské organizácie ako partnerov pre poradenstvo a pomoc ohrozeným ženám a deťom. Ženské organizácie sú tiež dôležité pre efektívnu realizáciu právnych/zákonných opatrení. Uniknúť z násilného vzťahu je náročné a nebezpečné. Obete sú traumatizované a potrebujú bezpečné miesto a intenzívnu podporu. Zákony samotné preto nie sú dostatočným riešením problému a nedokážu pokryť každú osobnú situáciu.¹⁰

Intervenčné centrá (Gewaltschutzzentrum) boli v nadväznosti na spomenutý zákon na ochranu pred násilím v Rakúsku zriadené koncom 90. rokov. **V každom regióne pôsobí jedno centrum.** Ich základnou úlohou je asistencia ženám po vykázaní páchatel'a zo spoločného obydlija v prípadoch domáceho násilia políciou. Popri tom však poskytujú služby a informácie aj na žiadosť obetí násilia alebo napr. stalkingu.¹¹

Základnými službami, ktoré musia všetky intervenčné centrá ponúkať sú:

- stanovenie bezpečnostného plánu a pomoc pri zvýšení ochrany a bezpečnosti žien a ich detí
- poskytnutie informácií a podpory, najmä po zásahu polície
- pomoc pri formulácii a predkladaní podaní na súd, ako aj pomoc s kontaktovaním iných štátnych orgánov
- sprievod na policajné výsluchy a súdne pojednávania
- psycho-sociálne a právne poradenstvo
- ak je to potrebné, postúpenie iným inštitúciám (bezpečné ženské domy, poradenské centrá pre ženy a rodiny, zariadenia na ochranu detí, psychoterapeuti atď.)
- v prípade potreby poradenstvo v rodnom jazyku alebo zabezpečenie účasti tlmočníka

Tým, že sú intervenčné centrá povinné poskytovať pomoc pri kontaktovaní aj ďalších štátnych orgánov podľa potrieb a situácie obete, je vytvorený jeden z predpokladov multiinštitucionálnej spolupráce. Ďalším dôležitým predpokladom je to, aby sa intervenčné centrum vôbec dostalo do kontaktu s obeťou, čo je zabezpečené primárne inštitútom vykázaní.

⁹ <https://www.aof.at/index.php/zahlen-und-daten>

¹⁰ LOGAR. The Austrian model of intervention in domestic violence cases. Vienna: WAVE a Domestic Abuse Intervention Center, 2015.

¹¹ <https://www.frauen-familien-jugend.bka.gv.at/frauen/anlaufstellen-und-frauenberatung/gewaltschutzzentren.html>

Vykázanie (Betretungsverbot) je v Rakúsku oprávnenie polície vykázať násilníka podozrivého zo spáchania trestného činu zo spoločnej domácnosti s obeťou, bez ohľadu na rodinné či iné vzťahy. Predpokladom vykázania je **vyhodnotenie rizika zo strany policajta alebo policajtky**. Na to, aby mohla byť osoba vykázaná zo spoločnej domácnosti je potrebné, aby polícia stanovila, že ide o osobu ktorá ohrozuje ostatných v danej domácnosti násilím. Za tú sa považuje nielen osoba, ktorá je alebo bola bezprostredne pred príchodom polície násilná, ale aj osoba, u ktorej hrozí predpoklad, že bude násilná.

Súčasťou vykázania, ktoré je aktuálne platné po dobu dvoch týždňov (pôvodne 10 dní) je zákaz približovania sa k obydliu na vzdialenosť 100 metrov. Ak si obeť ohrozená násilím želá túto dobu predĺžiť, môže počas tejto doby požiadať súd, aby vydal dočasné opatrenie, ktorým sa môže vykázanie predĺžiť o ďalšie dva týždne. Zároveň môže podať návrh na civilný súd o vydanie dlhodobejšieho vykázania zo spoločnej domácnosti, či zákazu približovania sa, prípadne zákazu kontaktovania či približovania sa na určené miesta (napr. škola). Podanie týchto návrhov na súd je pre obeť bezplatné. Opatrenie civilného súdu môže trvať po dobu šesť mesiacov, pričom môže byť predĺžené, ak počas jeho trvania bola podaná žiadosť o rozvod (alebo v prípade nezosobášených párov, ak bola podaná žiadosť o vykázanie z domácnosti alebo potvrdenie individuálneho užívania bytu), vtedy zostane opatrenie v platnosti až do skončenia tohto konania.

Podstatou tzv. rakúskeho modelu je, že **po vykázaní je polícia povinná bezodkladne informovať lokálne intervenčné centrum**, ktoré kontaktuje obeť s ponukou služieb. Okrem služieb sociálno-psychologických sú to najmä služby právneho poradenstva a informácie o ďalších krokoch, ktoré obeť môže po vykázaní urobiť. Obete sa prirodzene môžu obrátiť na intervenčné centrá aj samostatne, ale výhodou tohto postupu je jednak automatická spolupráca medzi políciou a subjektom poskytujúcim pomoc, minimálne vo vzájomnej informovanosti, a následne iniciatívne podanie pomocnej ruky obeti, ktorá ak nechce, nemusí vyvinúť žiadnu aktivitu.

Maloletá osoba v ohrození domáceho násillia

Ak je ohrozenou osobou maloletá osoba, teda deti do 14 rokov, polícia zároveň musí, ak je to v danom prípade potrebné, informovať miesta v ktorých je maloletý pravidelne (napr. školy, či zariadenia starostlivosti o deti) o rozhodnutí o zákaze vstupu či priblíženll. Ak maloletý žije v byte na ktorý sa vzťahuje vykázanie, musí polícia vždy okamžite informovať miestnu agentúru starostlivosti o deti a mládež (orgán sociálnoprávnej ochrany detí).

Práca s páchatel'om

Páchatel', respektíve podozrivý, ktorý bol vykázaný zo spoločnej domácnosti je **povinný do 5 dní kontaktovať miestne centrum prevencie násillia** a absolvovať poradenstvo. Poradenstva je povinný sa aktívne zúčastniť do 14 dní od nadviazania kontaktu s centrom. Centrá prevencie sú zriadené v každom rakúskom kraji.¹² Jedným z prvých takýchto centier bolo poradenské centrum pre mužov vo Viedni, ktoré bolo založené už v roku 1984. Tieto centrá majú formu neziskových združení financovaných kombináciou regionálnych, miestnych a projektových zdrojov.¹³ Okrem poradenstva poskytujú aj tréningy, ktoré sú spravidla súčasťou uloženého trestu v prípadoch domáceho násillia.

¹² https://www.oesterreich.gv.at/themen/gesundheit_und_notfaelle/gewalt_in_der_familie/5/Seite.299420.html

¹³ <https://www.maenner.at/ueber-uns/geschichte-der-maennerberatung/>

Implementácia rakúskeho zákona

Význam tzv. rakúskeho modelu je okrem iného v rozdiel medzi oprávnením policajta/policajtky zadržať podozrivú osobu a vykázať ju. Na zadržanie musia byť štandardne splnené rôzne procesné podmienky a je časovo veľmi limitované, spravidla na 48 hodín. V prípadoch s hroziacim násilím v domácnosti, kde žiadny trestný čin (zatiaľ) nebol spáchaný, nie je možné osobu spravidla zadržať, avšak pri vykázaní polícia môže vylúčiť páchateľa z domácnosti skôr, ako sa situácia vyhroť, s účelom ochrany partnera, detí alebo iných členov domácnosti. Počas trvania príkazu osoba, na ktorú sa vzťahuje, nesmie kontaktovať svojho partnera alebo deti.

Osoba, voči ktorej bol príkaz vydaný, môže požiadať o jeho preskúmanie súdom. Návrh na preskúmanie nemá odkladný účinok. Neuposlušnosť príkazu môže mať za následok pokutu alebo odsúdenie na trest odňatia slobody. O tom, či osoba porušila príkaz rozhoduje polícia, spravidla na podnet obete. Počas prvých troch dní vykázania je polícia povinná aspoň raz denne aktívne kontrolovať dodržiavanie a priebeh vykázania.

V Rakúsku bolo v roku 2018 políciou vykonaných 8076 vykázaní a Intervenčné centrá poskytli služby 18 526 obetiam domáceho násillia. 84 % klientov boli ženy a dievčatá, pričom 91% páchateľov boli muži.¹⁴

Rakúsky zákon je účinný od roku 1997, ale počet žien a detí, ktoré na jeho základe vyhľadávajú pomoc neklesá (napr. počet vykázaní za rok sa minimálne od roku 2012 pohybuje nad 8 tisíc s mierne rastúcou tendenciou, pričom napr. v roku 2000 ich bolo 3354 a rapídne rástli každým rokom, za čím možno vidieť najmä rastúcu ochotu polície vydávať tieto opatrenia).

Pre Rakúsko ako konzervatívnu krajinu bol zákon v roku 1997 revolučný a **čelil veľkej kritike**. Osobitne opatrenia súvisiace s vykázaním v kontexte zásahu do súkromného a rodinného života. Rovnako zákon čelil **rezistencii polície**, v ktorej do 90. rokov pracovali takmer výlučne muži. Zákon mal 6-mesačnú legisvakačnú/implementačnú lehotu, ktorá bola určená aj na vzdelávanie policajtov a policajtiiek. Počas šiestich mesiacov **absolvovali takmer všetci** (okolo 25 000 príslušníkov) **aspoň základné vzdelávanie**. Podobne rodinné súdy, ktoré sú tiež zodpovedné za implementáciu zákona, zaviedli systém vzdelávania pre svojich kolegov.

Ženské organizácie založili intervenčné centrá vo všetkých regiónoch. Spolu s tým prebiehala **informačná kampaň** - červená karta pre násilných mužov. Slogan mal za cieľ pôsobiť najmä na mužov v duchu - čo je férové v športe, musí byť férové aj doma.

Kľúčové aspekty rakúskeho zákona

Rakúsky zákon **stojí na troch základných zložkách**. Vykázanie a zákaz približovania, dlhodobá ochrana dočasnými opatreniami civilného súdu a pomoc obetiam spojená s preventívnymi opatreniami a koordinovanou intervenciou cez intervenčné centrá.

Implementácia opatrení zákona bola od začiatku považovaná za problematickú, ak by viedla k situácii, že je obeť ponechaná osamote znášať následky právnych krokov (zákazu vstupu, približovania sa). Napríklad psychologické a ekonomické následky.

Intervenčné centrá boli preto zriadené špecificky na pomoc obetiam domáceho násillia, ktoré sa ocitnú v tejto situácii. Boli zriadené po jednom v každom z deviatich rakúskych krajov ženskými mimovládnyimi

¹⁴ <https://www.aoef.at/index.php/zahlen-und-daten>

organizáciami a financované federálnymi ministerstvami (50 % ministerstvo vnútra a 50 % ministerstvo pre zdravie a ženy). V súčasnosti sú financované aj z prostriedkov ministerstva spravodlivosti a z prostriedkov štrukturálnych fondov EÚ.

Dôležitým aspektom konceptu intervenčných centier zavedeného v Rakúsku je neustála spolupráca a **koordinácia práce všetkých zainteresovaných aktérov**. Od polície, trestného súdnictva, civilných súdov, zdravotníckych zariadení, sociálnych úradov, služieb pre ženy, sociálnoprávnej ochrany detí, probácie, organizácií pracujúcimi s migrantmi a pod.

Zákon tiež upravuje **transfer informácií** medzi políciou a intervenčným centrom. Polícia informuje lokálne intervenčné centrum o vykázaní. Intervenčné **centrum následne nečaká, že sa obeť prihlási sama**, ale kontaktuje písomne a/alebo telefonicky obeť s ponukou pomoci.

Jednou z prvých úloh centra okrem ponuky služieb, ktoré spomíname vyššie, je **vyhodnotenie rizika** a plánovanie opatrení na zaistenie bezpečnosti obetí, teda **tvorba bezpečnostného plánu**. To spočíva v prvom rade najmä vo vyhodnotení efektívnosti samotného vykázaní v danom prípade a stanovenia, či je účelné aspoň krátkodobo presunúť obeť do bezpečného ženského domu.

V rámci právnych konzultácií centrá napríklad ženy sprevádzajú aj na výsluch alebo súdne pojednávanie.

Keďže vyrovnanie sa s domácim násilím trvá určitý čas, pričom služby krízovej intervencie sú spravidla krátkodobé, zvyknú intervenčné centrá robiť **follow-up**. Viedenské intervenčné centrum napríklad kontaktuje obeť po troch mesiacoch s opätovnou ponukou pomoci.

Obete domáceho násillia často potrebujú zároveň aj finančnú pomoc, ak nemajú vlastný príjem a sú celkom závislé od páchatel'a. Intervenčné centrá úzko spolupracujú so sociálnymi úradmi, ktoré vedú zabezpečiť finančnú pomoc bez zdĺhavých administratívnych krokov. Intervenčné centrá pomáhajú tiež v prípade potreby s nájdením sociálneho bývania.

Viedenské centrum zároveň spolu s Mužským poradenským centrom vedie tréningy pre násilných mužov. **Práca s páchatel'mi je tak integrovaná do práce intervenčných centier**. Tréningy prebiehajú v skupinách raz týždenne po dobu aspoň 32 týždňov. Väčšina neparticipuje na takomto tréningu dobrovoľne, ale na príkaz súdu.

1.2. Česká republika

Česká republika **prevzala tzv. rakúsky model** v roku 2007. Do svojej legislatívy zaviedla právomoc polície vykázať násilníka zo spoločného obydlija v prípadoch domáceho násillia a vo všetkých krajoch Českej republiky boli zriadené špecializované pracoviská zamerané na obeť domáceho násillia – **Intervenčné centrá**. Tieto organizácie boli vytvorené ako nový typ sociálnej služby v oblasti špeciálneho poradenstva a vznikli zo zákona ako jeden z troch pilierov, rovnako ako v rakúskom modeli (popri polícii a justícii), ktoré by mali viesť k zlepšeniu ochrany pred domácim násilím a k zlepšeniu postavenia obetí domáceho násillia. Keďže je český právny systém veľmi podobný tomu slovenskému, budeme sa v tejto časti podrobnejšie venovať českej právnej úprave, ktorá môže poslúžiť pre účely stanovenia odporúčaní v druhej časti tejto štúdie.

Zriaďovanie intervenčných centier v Českej republike sprevádzali v niektorých krajoch problémy a **vytvorenie dostatočnej a stabilnej siete trvalo niekoľko rokov**. V niektorých krajoch boli v dôsledku

absencie špecializovaných zariadení využítí dostupní poskytovateľa, vo väčšine prípadov manželské a rodinné poradne, čo z pohľadu riešenia špecifických potrieb obetí domáceho násillia nebolo ideálne.¹⁵

Činnosť intervenčných centier je v Českej republike zameraná na **poskytnutie intenzívnej, bezplatnej, krátkodobej intervenčnej pomoci ohrozeným osobám**. Tým je v konkrétnych prípadoch domáceho násillia ponúknutá prechodná odborná pomoc a nehmotná podpora. V závislosti od potrieb a želaní klientov im môžu byť tiež sprostredkované rôzne nadväzujúce odborné služby ako aj zaistenie presunu do dlhodobejšej starostlivosti iných organizácií.

Nezastupiteľná úloha intervenčných centier v Českej republike spočíva hlavne v plnení koordinačnej funkcie. Súčasťou poskytovanej pomoci je aj **spolupráca a vzájomná informovanosť medzi intervenčnými centrami, poskytovateľmi iných sociálnych služieb, orgánmi sociálnoprávnej ochrany detí, obcami, útvarmi polície (štátnej aj obecnej), ako aj ostatnými orgánmi verejnej správy**.

Intervenčné centrá tak pôsobia ako sprostredkovateľ medzi inštitúciami, ktoré vstupujú do problematiky domáceho násillia. Zároveň **sú poverené monitorovaním prípadov domáceho násillia** a účasťou na prevencii v danom regióne.

Touto činnosťou môžu prispieť k nájdeniu definitívneho riešenia vzťahov medzi násilnou osobou a jej obeťou. Služby intervenčných centier sú určené osobám, ktoré sú ohrozené domácim násillím a sú v ochrannom režime vykázania, ale (nezávisle na práci polície) aj ďalším osobám, ktoré prišli do styku s domácim násillím, naliehavo potrebujú pomoc alebo sa rozhodli svoju situáciu riešiť a hľadajú rady a informácie, ktoré môžu byť východiskom k novému životu bez násillia.

Na základe rozhodnutia o vykázaní je osobe ohrozenej domácim násillím ponúknutá bezprostredná a okamžitá pomoc, a to najneskôr **do 48 hodín od chvíle, keď bolo intervenčné centrum Políciou Českej republiky o vykázaní upovedomené**. Pracovníci intervenčných centier zaisťujú prvý kontakt s ohrozenou osobou a pomáhajú jej orientovať sa v jej situácii. Poskytujú právne, psychologické a sociálne poradenstvo s cieľom informovať svojich klientov o všetkých možnostiach ďalšieho riešenia ich zložitej situácie. V prípade potreby môžu sprostredkovať ubytovanie v niektorom z ubytovacích zariadení.

Zatiaľ čo predtým museli ohrozené osoby samy vyhľadávať informácie a pomoc, v súčasnej dobe je im táto priama podpora a pomoc ponúknutá pracovníkmi intervenčných centier, ktorí ich sami na základe podnetu doručeného Políciou ČR kontaktujú. Záleží tak iba na vôli ohrozenej osoby, či ponúknuté služby využije, alebo nie. Sociálne služby v intervenčnom centre sú poskytované ako služby ambulantné, terénne alebo pobytové a sú zabezpečované vyškolenými pracovníkmi, ktorí sú na túto činnosť osvedčení Ministerstvom práce a sociálnych vecí. V Českej republike pôsobí od roku 2007 17 intervenčných centier, v každom kraji aspoň jedno.¹⁶

Zriadenie Intervenčných centier a súvisiaca legislatíva

Legislatívnym východiskom pre vznik a fungovanie intervenčných centier bolo prijatie série legislatívnych zmien zákonov v oblasti ochrany pred domácim násillím a v zákone o sociálnych službách

¹⁵ http://www.persefona.cz/download/analiza_bila_mista.pdf

¹⁶ http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1551707557017_1&zak=&zaok=&sd=interven%C4%8Dn%C3%AD+centra

v roku 2006, tzv. **zákonem o domácem násilí**.¹⁷ V roku 2013 bol následne v Česku prijatý **zákon o obetiach trestných činov**, ktorým sa podobne ako slovenským ekvivalentom transponuje smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.

Český zákon o obetiach trestných činov upravuje informačnú povinnosť, podobne ako slovenský zákon o obetiach. Súčasťou tejto informačnej povinnosti je informácia, na ktoré azylové domy, intervenčné centrá alebo iné zariadenia sociálnych služieb sa môže obeť obrátiť.

Zákon o sociálnych službách vymedzil intervenčné centrá ako novú sociálnu službu:

„§ 60a Intervenční centra

(1) Na základě vykazání ze společného obydlí podle zvláštního právního předpisu²⁶⁾ je osobě ohrožené násilným chováním vykázané osoby **nabídнuta pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykazání intervenčnímu centru**. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta rovněž na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývající s ní společné obydlí nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví. Sociální služby v intervenčním centru jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní nebo pobytové.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

a) sociálně terapeutické činnosti,

b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

(3) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou pobytových služeb obsahuje vedle základních činností uvedených v odstavci 2 tyto základní činnosti:

a) poskytnutí ubytování,

b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy.

(4) Součástí služby je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.”

Zákonem o Polícii České republiky sa upravila povinnosť polície informovať intervenčné centrá o vykázaní násilníka. Túto povinnosť si splní zaslaním kópie úradného záznamu o vykázaní príslušnému intervenčnému centru v danej lokalite a súdu príslušnému na vydanie predbežného opatrenia, a to **do 24 hodín**. V prípade, že sa v spoločnom obydlí nachádza dieťa, zašle záznam aj orgánu sociálnoprávnej ochrany detí.

Novelizáciou zákona o sociálnom zabezpečení teda došlo k zriadeniu intervenčných centier ako sociálnej služby priamo naviazanej na inštitút vykázania, prevzatím rakúskeho vzoru.

V **Občianskom súdnom poriadku** bolo zároveň upravené vykázanie cestou predbežného opatrenia, o ktorom rozhoduje súd. Predbežné opatrenie spravidla nadväzuje na vykázanie uskutočnené

¹⁷ Zákon č. 135/2006 Sb. kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

policaťom/policaťkou, môže k nemu však dôjsť nezávisle na predchádzajúcom zásahu zo strany polície, a to na návrh ohrozenej osoby.

Predbežným opatrením, ktoré vydáva súd v lehote 48 hodín od podania návrhu, možno uložiť, aby násilná osoba dočasne opustila byt alebo dom spoločne obývaný s navrhovateľom a zdržala sa stretávania a nadväzovania kontaktov s obeťou. Predbežné opatrenia trvajú jeden mesiac od ich vykonateľnosti, po tejto dobe je možné rozhodnúť v odôvodnených prípadoch o predĺžení doby jeho trvania až na jeden rok.

Ohrozená osoba tiež môže v rámci občianskoprávneho konania riešiť ďalšie otázky, ktoré sa týkajú jej spolužitia s násilnou osobou – podať návrh na rozvod manželstva, na vysporiadanie spoločného majetku manželov vrátane spoločného bývania, úpravu styku s maloletými deťmi a pod.

Ďalšia úloha súdu je v rámci trestného konania, keď súd rozhoduje o vzatí do väzby násilnej osoby, vine a treste a výkone trestu v prípade, že sa násilná osoba dopustila trestného činu voči ohrozenej osobe alebo ak marí alebo opakovaným konaním porušuje vykázanie alebo predbežné opatrenia súdu.

Prijatie uvedenej legislatívy znamenalo významný krok k väčšej ochrane obetí domáceho násillia. Efektívna aplikácia týchto právnych inštrumentov v praxi si však podľa českých expertov a expertiek vyžaduje, resp. vyžiadala aj

- priebežné a povinné školenie pracovníkov všetkých inštitúcií zasahujúcich a pomáhajúcich v prípadoch domáceho násillia,
- monitoring prípadov domáceho násillia všetkými zainteresovanými inštitúciami a organizáciami,
- evaluáciu efektivity zásahov v jednotlivých prípadoch,
- interdisciplinárny prístup a koordináciu aktivít jednotlivých inštitúcií.¹⁸

Ciele a poslanie intervenčných centier v Českej republike

Poslaním intervenčných centier je prostredníctvom kvalitných a dostupných služieb umožniť osobám ohrozeným domácim násillím (či už v súvislosti s vykázaním alebo na základe vlastnej iniciatívy) účinne riešiť ich zložitú situáciu, prispieť k ukončeniu násilného správania zo strany blízkej osoby a k návratu klientov do bežného života.

Pomocou odborného sociálneho poradenstva a sociálnoterapeutických činností sa usilujú intervenčné centrá o **zlepšenie sebestačnosti svojich klientov pri uplatňovaní práv a oprávnených záujmov a pri obstarávaní osobných záležitostí**. Klienti sú aktivizovaní k tomu, aby využívali svoje prirodzené sociálne prostredie – rodinu, priateľov, spolupracovníkmi, spoločne so sieťou miestnych aj regionálnych inštitúcií. Vždy je pritom prihliadané na individuálne potreby užívateľov služieb a rešpektovaná ľudská dôstojnosť.

Prostredníctvom koordinačnej činnosti iniciujú pracovníci intervenčných centier **efektívnu interdisciplinárnu spoluprácu** inštitúcií, ktoré sa angažujú v oblasti domáceho násillia a spolupracujú pri vzájomnej informovanosti medzi jednotlivými intervenčnými centrami.

Významným poslaním intervenčných centier je ďalej prispievať k **zvyšovaniu informovanosti verejnosti** o problematike domáceho násillia osvetovou činnosťou, vzdelávať spolu so spolupracujúcimi odborníkmi, propagovať svoje služby, vytvárať a aktualizovať informačné databázy o miestach pomoci

¹⁸ VARGOVÁ, B., VAVROŇOVÁ, M. Od dobrého úmyslu s dobre spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násillí. 1. vyd. Praha: Rosa, 2006, s. 17.

v danom regióne. Všetkými týmito činnosťami plnia preventívne úlohy v problematike domáceho násillia.

Cieľom intervenčných centier je teda pomáhať klientom vyriešiť krízovú životnú situáciu, docieľiť sociálnu stabilizáciu osôb ohrozených domácim násillím a umožniť ich začlenenie do bežného života bez prítomnosti násillia.

Práca intervenčných centier

Zo zákona sú klientom intervenčných centier poskytované tieto základné služby:

- sociálnoterapeutické činnosti,
- pomoc pri uplatňovaní práv, oprávnených záujmov a pri obstarávaní osobných záležitostí.

Bližšie sú základné činnosti intervenčných centier špecifikované vykonávacím predpisom. Rozsah poskytovaných úkonov sa u jednotlivých centier rôzni.

Podľa vyhlášky k zákonu o sociálnych službách sa základné činnosti pri poskytovaní sociálnych služieb v intervenčných centrách poskytujú v rozsahu týchto úkonov:

- sociálnoterapeutické činnosti,
- pomoc pri uplatňovaní práv, oprávnených záujmov a pri obstarávaní osobných záležitostí,
- poskytovanie ubytovania, ak ide o pobytovú formu služby,
- poskytnutie stravy alebo pomoc pri zabezpečení stravy, ak ide o pobytovú formu služby.

Spolupráca intervenčných centier s ďalšími subjektmi

Poslaním a súčasne aj povinnosťou uloženou intervenčným centráм v Českej republike zo zákona je zabezpečenie spolupráce a vzájomnej informovanosti medzi aktérmi vstupujúcimi do riešenia problematiky domáceho násillia ako nevyhnutnej požiadavky pre ich efektívne pôsobenie.

Účinná pomoc obetiam musí zahŕňať včasnú identifikáciu prípadu a spoluprácu všetkých kľúčových inštitúcií, políciou a zdravotníkmi počnúc, cez orgány sociálnoprávnej ochrany detí a poradne pre obeť, až po prokuratúry, súdy atď. Obete domáceho násillia sú vo veľmi zložitej situácii – obvykle sa zdráhajú vyhľadať pomoc, pretože trpia pocitmi viny, zlyhania, majú strach z odplaty alebo majú zlú skúsenosť z minulosti, keď sa snažili vyhľadať pomoc. Neprepojené, individuálne intervencie rôznych inštitúcií, ktoré s obeťami násillia rokujú, nie sú dostatočne efektívne a neposkytujú obeť zaistenie maximálneho bezpečia. Preto v mnohých krajinách Európskej únie už niekoľko rokov prebiehajú programy interdisciplinárnej spolupráce, ktoré prepájajú činnosť kľúčových inštitúcií a organizácií poskytujúcich služby obeťami násillí.

Multiinštitucionálna spolupráca v Českej republike

Multiinštitucionálna spolupráca inštitúcií pre efektívne riešenie problematiky domáceho násillia **prebieha na miestnej úrovni.** Prínosom tejto spolupráce, identifikovaným vo viacerých krajinách vrátane Českej republiky, je včasná detekcia prípadov domáceho násillia a systémové riešenie prípadov domáceho násillia.

Ďalším prínosom je už samotný fakt, že multiinštitucionálna spolupráca tvorí súčasť opatrenia v rámci prevencie kriminality a iných sociálno-patologických javov. Prináša taktiež poznatky využiteľné pre komunitné plánovanie sociálnych služieb v obciach, mestách a regiónoch. **Multiinštitucionálna spolupráca prebieha v dvoch základných rovinách.**

Prvá rovina je **spolupráca pri riešení konkrétnych prípadov** domáceho násillia a druhou rovinou je **spolupráca formou vzájomných odborných konzultácií**, výmeny aktuálnych informácií z oblasti domáceho násillia (štatistiky, metodiky, legislatíva a pod.), školenia, semináre, osvetové pôsobenie a pravidelné pracovné stretnutia. Rozvoj multiinštitucionálnej spolupráce pri riešení prípadov domáceho násillia je kľúčovou záležitosťou, čo vyplýva aj z českého zákona na ochranu pred domácim násillím. Tento zákon vytvára právny rámec pre spoluprácu v prípadoch vykázania násilnej osoby z obydliá obývaného spoločne s ohrozenou osobou, čo je základným stavebným kameňom multiinštitucionálnej spolupráce. Ako sme už uviedli, vykázanie z hľadiska účinnej pomoci ohrozenej osobe nepostačuje a je nutné na neho nadviazať ďalšími krokmi, ktoré majú základ v prepojenom systéme spolupráce medzi pomáhajúcimi inštitúciami.

Multiinštitucionálny a multidisciplinárny prístup k problematike domáceho násillia sa javí ako dobrý nástroj a stratégia pre zvýšenie kvantity riešených prípadov aj kvality služieb poskytovaných obetiam. Potreba multidisciplinárneho a multiinštitucionálneho prístupu vyplýva zo špecifík domáceho násillia.

Teória i prax ukazujú, že domáce násillie je veľmi komplexný jav, ktorý vyžaduje multiinštitucionálny prístup. **Nekoordinované a izolované intervencie nie sú v prípadoch domáceho násillia účinné.** Prístupy, ktoré majú najväčšiu úspešnosť pri znižovaní rizika opakovania násillia, kombinujú intenzívne, proaktívne a individuálne prispôsobené formy pomoci a podpory. Pre zaistenie bezpečia obete násillia a prevenciu sekundárnej viktimizácie je nevyhnutné, aby spolu kľúčové inštitúcie a organizácie komunikovali a spolupracovali. Len tak je možné zvýšiť dôveru obete v systém pomoci a zastaviť opakujúce sa cykly násillia v rodine.¹⁹

Orgány sociálnoprávnej ochrany detí - sociálnoprávna ochrana detí je v Česku vymedzená ako:

- a) ochrana práva dieťaťa na priaznivý vývoj a riadnu výchovu,
- b) ochrana oprávnených záujmov dieťaťa, vrátane ochrany jeho majetok a
- c) pôsobenie smerujúce k obnoveniu narušených funkcií rodiny.

Deti, či už v postavení obete alebo svedkov domáceho násillia, tvorí najohrozenejšiu skupinu v kontexte domáceho násillia. V patologickom prostredí je ich zdravý vývoj ohrozený a v dôsledku negatívnych skúseností si nesú traumatický zážitok často po celý život.

Od roku 2006 majú **sociálni pracovníci v Čechách oprávnenie zo zákona utajiť pobyt maloletých detí aj osôb, ktoré sú ohrozené domácim násillím.** V prípadoch, že domácim násillím sú akokoľvek ohrozené deti, majú tak sociálni pracovníci oprávnenie aj povinnosť vstupovať do jednotlivých prípadov a prijímať opatrenia v prospech ohrozeného dieťaťa.

Teoretické výskumy a prax ukazujú, že násillie voči deťom a ženám často nekončí ani po odchode matky od násilného otca. Preto je potrebné zabezpečiť deťom ochranu a pomoc, až kým sa podarí prekonať traumatizujúce skúsenosti a znovu nastoliť pocit istoty a dôvery.

Poskytovanie sociálno-právnej ochrany detí zaisťujú zo zákona české orgány sociálnoprávnej ochrany detí.

V rámci interdisciplinárnej spolupráce vznikajú v jednotlivých mestách tímy zložené zo zástupcov štátnych inštitúcií, mimovládnych organizácií a miestnych aktivít, v ktorých dochádza k vyjasneniu si vzájomných kompetencií, vzťahov a postupov v prípadoch domáceho násillia, a to ako na úrovni

¹⁹ VARGOVÁ, B., VAVROŇOVÁ, M. Od dobrého úmyslu k dobrej spolupráci. Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násillí. 1. vyd. Praha: Rosa, 2006, s. 23.

všeobecnej, tak aj v konkrétnych situáciách. Na pravidelných stretnutiach hľadajú efektívne spôsoby spolupráce a riešenia jednotlivých prípadov.

Iné služby obetiam domáceho násillia poskytované v Českej republike

V Českej republike **existujú dve paralelné vetvy poskytovateľov služieb obetiam**. Štátnu, resp. **verejnú vetvu predstavuje Probačná a mediálna služba** (ďalej len „PMS“). Poskytovanie služieb obetiam patrí okrem probácie samotnej medzi hlavné úlohy PMS. Centrá PMS sa nachádzajú po celej krajine, v súčasnosti existuje 74 stredísk a 4 pobočky.

V nich sú obetiam poskytované **právne informácie, psychosociálna podpora a mediácia**. Všetky služby PMS sú pre obeť bezplatné. Činnosť PMS je financovaná zo štátneho rozpočtu, z kapitoly ministerstva spravodlivosti. Doplnkovo je financovaná z tzv. fondu pre obeť, ktorý bol založený zákonom v roku 2018 a v ktorom sú zadržované peňažné prostriedky vybrané z majetkových trestných sankcií uložených v trestnom konaní. V prípade, že tieto prostriedky nie sú následne použité na uspokojenie nároku obeť na náhradu škody, sú prevedené 2 % zo zvyšnej sumy na účet PMS.

Druhú vetvu predstavujú súkromní poskytovatelia služieb obetiam, ktorí môžu poskytovať psychosociálne poradenstvo, právne informácie, právnu pomoc alebo restoratívne programy (predovšetkým mediáciu). V prípade, že sa subjekty poskytujúce právne informácie alebo restoratívne programy nechajú akreditovať Ministerstvom spravodlivosti ČR (a splnia príslušné požiadavky), môžu na svoje projekty získať dotáciu zo štátneho rozpočtu. Podobne pre subjekty poskytujúce psychosociálne poradenstvo existuje možnosť dotácie zo štátneho rozpočtu cez Ministerstvo práce a sociálnych vecí ČR. Niektorí súkromní poskytovatelia poskytujú všeobecné služby (najväčšou organizáciou s celorepublikovým pokrytím je Biely kruh bezpečia, ktorý ročne eviduje 12 000 podaní),²⁰ niektorí sa špecializujú na určité obeť (na obeť domáceho násillia sa okrem Bieleho kruhu bezpečia špecializuje napríklad Persefona alebo Acorus). Služby týchto súkromných subjektov môžu, ale aj nemusia byť bezplatné. Bezplatné sú vždy pre obzvlášť zraniteľné obeť podľa zákona o obetiach trestných činov.

Právnu pomoc za odplatu môžu obetiam poskytovať len advokáti, avšak obzvlášť zraniteľné obeť majú právo aj na bezplatnú právnu pomoc.

Ministerstvo spravodlivosti prevádzkuje na svojom webovom sídle register poskytovateľov pomoci obetiam²¹ a obeť tak majú možnosť prístupu ku kontaktným informáciám týchto poskytovateľov.

Obeť sú pri prvom kontakte s políciou informované o tom, na ktorých poskytovateľov sa môžu obrátiť a dostanú ich kontaktné údaje. Kontakt následne vykoná sama obeť, pričom si vyberie, akého poskytovateľa chce kontaktovať (teda či napríklad PMS alebo poskytovateľa súkromného).

1.3. Veľká Británia

Vo Veľkej Británii prevláda systém podpory obetí domáceho násillia zabezpečovaný mimovládnyimi organizáciami bez jednotného systému koordinácie. Miestna samospráva a štátne orgány (ako polícia) naplňajú úlohu poskytovateľa informácií a nasmerovania obetí k potrebným službám. Napriek tomu

²⁰ <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/>

²¹ <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>

však takmer po celej Británii fungujú tzv. **multi-disciplinárne ochranné uzly "MASH"**, ktoré pre účely tejto štúdie stoja za zmienku, keďže ide o formu multiinštitucionálnej intervencie.

Cieľom MASH je primárne zlepšenie ochrany detí, ale aj zraniteľných dospelých **zabezpečovaním lepších informácií a včasnej reakcie**. Súčasťou MASH sú spravidla miestne orgány (napríklad orgány sociálno-právnej ochrany detí a verejné/sociálne služby pre dospelých), polícia, zdravotné stredisko alebo centrum probácie.

Nie všetky „uzly“ MASH pracujú rovnako, nemajú k dispozícii rovnakú sieť zapojených inštitúcií, ale všetky pracujú na **troch základných princípoch**: výmena informácií, spoločné rozhodovanie a koordinovaná intervencia. **Odborníci** z rôznych oblastí v rámci MASH **sú často umiestnení fyzicky spoločne na jednom mieste** alebo v tesnej blízkosti, pokiaľ to nie je možné, majú nastavený systém efektívnej komunikácie.

V lokalitách, kde nepôsobí MASH, existujú iné formy pomoci „pod jednou strechou“ zbierajúce informácie od obetí, ktoré vyhľadávajú pomoc. Aj keď nejde o multiinštitucionálne, resp. multi-disciplinárne tímy, boli identifikované ako efektívne a potrebné pre správne nasmerovanie obetí. Možno ich vnímať ako obdobu siete kontaktných bodov pre obeť trestných činov pôsobiacich v Slovenskej republike v klientských centrách ministerstva vnútra v sídle kraja.²²

Záverečná správa projektu MASH z roku 2013, ktorú zverejnilo britské ministerstvo vnútra, vyhodnotila viacero prínosov multiinštitucionálneho prístupu:

1. Lepšie **vyhodnocovanie rizika a potrieb obete** – využitie informácií viacerých inštitúcií a organizácií a spoločné rozhodovanie o ďalšom postupe umožňuje získať komplexný obraz o každom prípade a správne nastaviť ďalšie kroky. Pôsobenie MASH tiež štatisticky znížilo počet opakujúcich sa prípadov u toho istého klienta.
2. Lepší **manažment prípadov** – bol identifikovaný ako kľúčový benefit MASH, ktorý z povahy veci znemožňuje, aby sa prípady „stratili v systéme“.
3. Lepšie **porozumenie medzi zúčastnenými profesiami** – či už jednoducho v rámci používanej terminológie, alebo vôbec v oblasti prístupu k poskytovaniu ochrany a prístupu k zdieľaniu informácií; zároveň záverečná správa hovorí o tom, že spolupráca zlepšila štandardy práce jednotlivých organizácií kvôli „dohľadu“ partnerských expertov.
4. **Zefektívnenie využitia finančných prostriedkov** a zefektívnenie procesov – spoločná práca zamedzuje duplikáciu úkonov.

Ako **kľúčové funkcie MASH** boli identifikované:

1. Pôsobiť ako jednotné kontaktné miesto.
2. Umožniť dôkladne prešetriť každý prípad a identifikovať potenciálne riziká.
3. Zabezpečovať výmenu informácií medzi inštitúciami na základe dohodnutého procesu.
4. Poskytovanie elementárnej „vstupnej“ podpory.
5. Zabezpečovanie včasnej intervencie.
6. Vedenie prípadov cez koordinované intervencie.

²² <http://www.minv.sk/?projekt-obete-trestnych-cinov-sluzby>

Princípom práce MASH je teda to, aby viaceré inštitúcie spolupracovali integrovaným spôsobom, avšak predstavy o tom, koľko a akých inštitúcií by malo byť do práce MASH zapojených, sa v jednotlivých lokalitách líšia. Osobitne sa v niektorých oblastiach prízvukuje potreba spolupracovať s mimovládnyimi organizáciami, keďže do procesov MASH nie sú automaticky zahrnuté.

Medzi ďalšie **nedostatky** britského systému MASH, ktoré identifikovala spomenutá záverečná správa, patrí **sústredenie sa na ochranu detí**, nie teda primárne na dospelých, resp. ženy ohrozené násilím, na ktoré sa zameriavajú najmä mimovládne organizácie, či **nedostatočne určená zodpovednosť** – MASH je vo svojej podstate tím, ktorého súčasťou pracujú pre rôzne inštitúcie, nemá teda jasnú hierarchiu.

Ďalším nedostatkom je pretrvávajúci zmätok medzi zúčastnenými odborníkmi o tom, aké informácie môžu byť zdieľané, pričom **tendencia je preceňovať citlivosť informácií, ktoré má inštitúcia k dispozícii** v kontexte práce MASH. Napríklad sa to týkalo informácií o obmedzenej mentálnej kapacite či spôsobilosti na právne úkony u zraniteľných dospelých. Ďalším z identifikovaných problémov boli spoločné nástroje na vyhodnocovanie rizika, ktoré podľa niektorých stanovujú vysoké hranice, čo znemožňuje efektívnu prevenciu.

1.4. Írsko

V Írsku došlo v posledných rokoch k viacerým zmenám legislatívy súvisiacej s domácim násilím. Veľká časť nedávnych zmien v írskych právnych predpisoch viedla v tejto oblasti k rozvoju poskytovania služieb a súvisela so zámerom írskej vlády ratifikovať Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácomu násilliu a o boji proti nemu v roku 2019. Zmeny tiež viedli k zvýšeniu financovania služieb írskou vládou.

Írsko v tejto štúdii zahrňame ako príklad multiinštitucionálnej spolupráce formou **expertnej skupiny multiinštitucionálnej spolupráce** na národnej úrovni v krajine s porovnateľným počtom obyvateľov, ako má Slovenská republika.

Zákonom bola v roku 2014 zriadená **Agentúra pre deti a rodinu (Tusla)** poverená poskytovať starostlivosť a ochranu obetiam domáceho, sexuálneho alebo rodovo podmieneného násillia, či už v kontexte rodiny, alebo inak. Poskytovanie služieb pre obe domáceho násillia sa teda poskytuje spolu s poskytovaním služieb obetiam sexuálneho a rodovo podmieneného násillia a všetky tri sú zahrnuté v programe Tusla pod názvom „DSGBV“ (domáce, sexuálne a rodovo podmienené násillie).

Írsko prijalo v roku 2018 **zákon o domácom násillí**,²³ ktorý nahradil predchádzajúcu legislatívu a zahrňa ustanovenie piatich **opatrení súdu** na ochranu obetí domáceho násillia podobné neodkladným opatreniam v slovenskom právnom systéme. Ide o núdzové obmedzovacie opatrenia, dočasné obmedzovacie opatrenia, zákaz približovania sa, bezpečnostné opatrenia a ochranné opatrenia. Zákon zaviedol aj trestný čin „nátlakovej kontroly“ a zahrnul ustanovenie, ktoré umožňuje súdom, aby považovali kontext domáceho násillia za priťažujúci faktor pri násilných trestných činoch, ktoré by inak neboli uznané za trestné činy domáceho násillia, napríklad prepadnutie. Popri tom írsky trestný zákon o sexuálnych trestných činoch z roku 2017 konsolidoval množstvo sexuálnych trestných činov proti deťom a zahrňa definíciu sexuálneho súhlasu.

²³ <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2018/act/6/enacted/en/html>

Systém špecializovaných služieb

Služby v oblasti domáceho a sexuálneho násillia sú v Írsku tradične zriaďované dobrovoľne mimovládnyimi organizáciami a boli financované miestnou samosprávou. Vytvorením Tusly a programu DSGBV, ktorý má špecializovaný národný tím, sa sledoval cieľ poskytovať vnútroštátny dohľad, základné financovanie, koordináciu a podporu špecializovaným službám v oblasti domáceho a sexuálneho násillia.

Služby sú teda naďalej poskytované mimovládnyimi organizáciami na dobrovoľnej báze, ale program DSGBV a jeho tím má udelené určité zákonné právomoci a nástroje, ktorými týmto organizáciám poskytuje pomoc, najmä metodickú a finančnú.

Prevádzkové náklady na služby obetiam rodovo podmieneného násillia sú v Írsku napriek tomu značne roztrieštené. Primárne financovanie je zabezpečované prostredníctvom Ministerstva pre záležitosti detí a mládeže (ktoré zahŕňa Tuslu), zatiaľ čo poskytovanie finančných prostriedkov na kapitálové náklady na núdzové ubytovanie sú financované Ministerstvom bývania, plánovania a samosprávy. Ministerstvo spravodlivosti a rovnosti, vrátane polície a súdnych služieb, je zodpovedné za systém trestného súdnictva. Ministerstvo spravodlivosti a rovnosti je tiež zodpovedné za systém občianskoprávnej justície, prostredníctvom ktorého možno uložiť spomínaný rad ochranných príkazov pre obeť.

Úrad pre obeť trestných činov v rámci Ministerstva spravodlivosti a rovnosti je hlavným finančným podporovateľom služieb na podporu obetí a vyčleňuje určité finančné prostriedky na podporu špecializovaných služieb v prípadoch domáceho násillia a podporných služieb v prípadoch sexuálneho násillia. Primárnym donorom je však Tusla.

V súčasnosti v Írsku poskytuje služby obetiam domáceho a sexuálneho násillia 59 špecializovaných organizácií zaradených v programe DSGBV. Z nich 43 poskytuje služby obetiam domáceho násillia a 16 obetiam sexuálneho násillia. Zo 43 organizácií v oblasti domáceho násillia 22 poskytuje špecializované núdzové ubytovanie spolu s radom komunitných služieb. Ďalších 21 poskytuje komunitné služby obetiam domáceho násillia bez toho, aby sa zapojili do priameho poskytovania ubytovania.

Ako súčasť širších národných politických iniciatív v Írsku, ktoré zdôrazňujú prevenciu a včasnú intervenciu na podporu detí a rodín, prístup Tusly pri zadávaní služieb uprednostňuje tzv. **komunitnú odozvu**, kde sú k dispozícii rôzne podporné služby pre obeť a pozostalých, ktorí nie sú odkázaní len na seba.

Vo všeobecnosti sú služby pre prijímateľa bezplatné, hoci niektoré služby, napríklad ubytovacie služby, môžu účtovať nominálne nájomné, ak je to možné.

Modely intervencie financované cez Tusla v Írsku zahŕňajú:

1. ubytovanie – bezpečné domy ako krátkodobé ubytovanie pre ženy a deti a prechodné ubytovanie pre tých, ktorí prechádzajú do vlastného bývania,
2. pomocné služby a poradenstvo, skupinové terapie a pod.,
3. 24-hodinová non-stop bezplatná linka,
4. špecializované služby pre deti – okrem poradenstva aj rôzne iné služby ako dozor, pomoc s domácimi úlohami a pod.,
5. vzdelávacie programy, prevencia, zvyšovanie povedomia.

Multiinštitucionálny prístup na miestnej úrovni

Poskytovatelia špecializovaných služieb v Írsku úzko spolupracujú s ostatnými orgánmi a inštitúciami, akými sú polícia, súdy, sociálnoprávna ochrana detí, úrady práce, vzdelávacie inštitúcie, ubytovacie zariadenia a pod. Systém multiinštitucionálnej spolupráce tak v Írsku existuje aj na miestnej a lokálnej úrovni, avšak bez právneho základu.

V oblasti probácie iba niektorí poskytovatelia služieb spolupracujú ako partneri na rôznych programoch pre páchatel'ov, pričom v rámci služieb pomoci konkrétnej obeti táto spolupráca vždy závisí na vôli obete.

Systém, ktorým sa môžu obe domáceho násillia oboznámiť s možnosťami podporných služieb, je založený na poskytovaní informácie o dostupných službách políciou, súdmi, zdravotníckymi zariadeniami, sociálnymi službami a pod.

1.5. Španielsko

Španielsko prijalo samostatný komplexný zákon o integrovaných ochranných opatreniach v prípadoch rodovo podmieneného násillia v roku 2004 (zákon 1/2004). Zákon bol vypracovaný v spolupráci s ženskými organizáciami a predstavuje základný nástroj centrálnej vlády na presadzovanie politik v danej oblasti s dôrazom na právne a sociálne nástroje. Zákom bola zriadená **expertná skupina multiinštitucionálnej spolupráce** v podobe Štátneho monitorovacieho centra pre násillie na ženách (Observatorio de la Violencia de Género), ktoré je zodpovedné za vyhodnocovanie politik a medziinštitucionálnu spoluprácu. Zároveň zákon zriadil administratívny orgán pre rodovo podmienené násillie (DGVG) na úrovni centrálnej vlády, ktorý je zaradený pod ministerstvom zodpovedným za agendu rodovej rovnosti a ktorý zodpovedá za tvorbu a implementáciu politik.

Obete násillia majú na základe zákona právo na informácie adaptované na ich individuálne potreby, ako aj poradenstvo poskytované verejnými službami, orgánmi a inštitúciami. Súčasťou je aj právo na právnu pomoc, ktorá je poskytovaná na úrovni konzultácii cez bezplatnú linku prevádzkovanú DGVG.

Podobne ako v Nemecku prevádzkuje centrálna vláda **informačný portál**,²⁴ ktorý okrem iného naviguje obe rodovo podmieneného násillia na najbližšie dostupné služby.

Osobitný zákon o obetiach garantuje právo na informácie o dostupných službách. Na jeho základe boli zriadené **úrady na podporu obetí**. Zákon garantuje bezplatný a anonymný prístup k službám poskytovaným verejnými orgánmi a úradmi na podporu obetí.

Španielska vláda je však veľmi decentralizovaná, pričom sociálne služby sú v pôsobnosti jednotlivých autonómnych komunít a samotné úrady na podporu obetí zriaďujú len tie autonómne komunity, ktoré prijali zodpovednosť za oblasť justície vo svojom regióne. Autonómne komunity majú zároveň vlastnú legislatívu pre oblasť boja s rodovo podmieneným násillím, ktorá však vychádza z centrálneho zákona 1/2004.

²⁴ <https://wrap.igualdad.mpr.gob.es/recursos-vdg/search/Search.action>

Systém špecializovaných služieb

Bezpečné ženské domy

Bezpečné ženské domy sú v Španielsku zriaďované v dvoch formách. Krízové centrá určené na krátkodobé ubytovanie (niekoľko dní) a bezpečné domy určené na dlhodobé ubytovanie. Podmienky ich zriaďovania určujú jednotlivé autonómne komunity, ale DGVG stanovuje základné predpoklady, ako aj uvedené formy na účely porovnateľnosti dát. Bezpečné ženské domy zriaďujú buď autonómne komunity samotné, alebo mimovládne či cirkevné organizácie.

Krízové centrá pomoci pre obete znásilnenia alebo sexuálneho násillia

Ide o osobitné krízové centrá, ktoré sú zriaďované buď samostatne, alebo v rámci existujúcich všeobecných štruktúr pre obete násillia, opäť v závislosti od daného regiónu.

Centrá integrovanej pomoci

Tieto centrá sú v zásade obdobou intervenčných tímov. **Multidisciplinárne tímy** v centrách poskytujú špecializované služby obetiam rodovo podmieneného násillia formou integrovanej starostlivosti, poskytovania informácií, poradenstva (psychologického, právneho, sociálneho, finančného a pod.). Môžu pôsobiť buď samostatne, alebo v rámci iných centier, ženských bezpečných domov a pod.

24/7 Telefónna linka

Celonárodná linka pomoci obetiam domáceho násillia je prevádzkovaná DGVG a poskytuje **poradenstvo v 53 jazykoch**. Cez linku je poskytované aj právne poradenstvo, ako uvádzame vyššie. Linka môže hovor prepojiť priamo na štátnu pohotovostnú linku v prípadoch, v ktorých je potrebná ich intervencia a v zmysle dohody z organizáciou, ktorá prevádzkuje detskú linku, môže hovory odkloniť na túto linku, ak volá maloletý. Linka prijme ročne vyše 725 tisíc relevantných hovorov.²⁵

Protokoly multiinštitucionálnej spolupráce

Multiinštitucionálna spolupráca je v Španielsku na národnej aj regionálnej úrovni regulovaná tzv. medziinštitucionálnymi protokolmi a inštrukciami, ktoré upravujú postupy v rôznych oblastiach a ktoré prijímajú zainteresované inštitúcie samostatne alebo spoločne. Ide napríklad o úpravu vyhodnocovania rizika a zabezpečovania bezpečnosti obetí, metodiky integrovaného a individuálneho prístupu k obetiam rodovo podmieneného násillia, koordináciu poskytovania ubytovania v bezpečných ženských domoch medzi jednotlivými autonómnymi regiónmi a pod.²⁶

²⁵ Report submitted by Spain pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Baseline Report), 2019.

²⁶ <http://www.violenciagenero.igualdad.mpr.gob.es/profesionalesInvestigacion/protocolosAmbitoAutonomico/home.htm>

Expertná skupina multiinštitucionálnej spolupráce a partnerstvá multiinštitucionálnej spolupráce

Cieľom protokolov je zabezpečiť, aby postupy stanovené na celonárodnej úrovni zo strany DGVG boli efektívne implementované na regionálnej aj lokálnej úrovni. Na ich základe existuje v španielsku veľmi široká a komplikovaná sieť multiinštitucionálnej koordinácie od celoštátnej až po miestnu úroveň.

Na každej úrovni sú spracované protokoly postupov s cieľom zabezpečiť efektívnu koordináciu, multiinštitucionálnu a multidisciplinárnu intervenciu. Systém funguje tak, že zástupcovia štátnych orgánov, autonómnych regiónov a obcí sa pravidelne stretávajú na Sektorálnej konferencii pre rovnosť a koordinujú sa na úrovni štátu. Následne potom existujú Koordinačné jednotky na úrovni autonómnych regiónov, Miestne sektorálne konferencie a tak ďalej. Samostatné protokoly existujú pre riešenie prípadov rodovo-podmieneneného násillia páchaného na španielskych ženách v zahraničí, kde multiinštitucionálny tím zahŕňa viaceré kľúčové ministerstvá.

Ako príklad tohto zložitého systému možno spomenúť **autonómny región Murcia**²⁷, ktorý má zriadené Generálne riaditeľstvo pre práva žien a rovnosť. Jedným z jeho úloh je riešenie problémov v oblasti rodovo-podmieneneného násillia na úrovni regiónu. V rámci tejto úlohy vytvára sieť špecializovaných služieb, tvorí prevenčné programy a zriaďuje koordinačné mechanizmy. Má zriadenú stálu komisiu, ktorá dozerá na dodržiavanie protokolov pre postupy jednotlivých inštitúcií. V rámci nej sú zriadené pracovné skupiny pre jednotlivé oblasti (bezpečnosť obetí, ohlasovanie zranení, deti, právna pomoc,...). Na základe vstupov z miestnej úrovne potom spracúva **protokoly a manuály pre špecifické oblasti**, ako je napríklad práca s obeťami rodovo-podmieneneného násillia, ktoré sú zároveň osobami so zdravotným postihnutím.

Na miestnej úrovni potom **Miestne konferencie** majú za úlohu najmä zabezpečovať rýchle odhaľovanie prípadov rodovo-podmieneneného násillia, **zlepšovať manažment prípadov** a zvyšovať povedomie. V miestnej konferencii sú zastúpené špecializované centrá pomoci, policajné oddelenia, rôzne orgány v oblasti vzdelávania, zdravotnícke orgány, sociálne služby, služby zamestnanosti a pod. Miestne konferencie pôsobia pod miestnymi úradmi. Pre všetky tieto skupiny existuje **spoločná on-line platforma** na výmenu skúseností medzi profesionálmi, ktorý sa dostávajú do styku s prípadmi rodovo-podmieneneného násillia. V rámci tejto platformy, prístupnej len pre daných expertov a expertky/profesionálov a profesionálky, je možné napríklad vytvárať kalendár stretnutí, ale aj získať **prístup k rôznym databázam a dátam**.

Ako základnú výhodu tohto systému možno považovať širokú vzájomnú informovanosť a povedomie zodpovedných orgánov a inštitúcií o úlohách, očakávaniach, nedostatkoch a dobrej praxi v oblasti rodovo-podmieneneného násillia v danom regióne.

Zákaz približovania sa

Španielska **polícia nemá právomoc vykázania**, obeť je teda odkázaná na nástroje civilného práva, ktorými možno uložiť povinnosť nepribližovať sa k obeti alebo nezdržiavať sa na určitých miestach. Obeť môže o vydanie takéhoto opatrenia požiadať aj v rámci trestného konania, pričom súd môže

²⁷ A COMMON VOICE TOWARDS A WORLD WITHOUT GBV-INTERVENTION MECHANISMS AND GOOD PRACTICE MODELS ON GENDER BASED VIOLENCE - zborník konferencie, Bucharest, 2018

takéto opatrenia uložiť aj ako trest. Nástrojom polície pre poskytnutie okamžitej ochrany obeti je len zadržanie, respektíve policajná väzba.

Polícia však má jednotky policajných špecialistov na rodovo podmienené násilie (UFAM), ktorých je pre celú krajinu spolu 173.

Španielska polícia má **vlastný systém na vyhodnocovanie rizika, tzv. VioGen**, v ktorom sú jednotlivé obete domáceho násillia registrované políciou a pravidelne monitorované. Ak sa miera rizika zvýši, informuje polícia súd, ktorý môže rozhodnúť o neodkladnom opatrení.

Španielske súdy pre násilie na ženách

Aby mohol tento model ochrany obetí efektívne fungovať, boli v Španielsku zriadené **samostatné špecializované súdy na úrovni okresných súdov**, ktoré riešia prípady rodovo podmieneného násillia podľa zákona 1/2004. Okrem iného vydávajú neodkladné opatrenia, vrátane zákazu približovania sa, pričom na tento účel **majú 24-hodinovú službu**.

1.6. Nórsko

Systém policajnej intervencie

Koordinátori pre násilie v rodine - v každom policajnom okrsku v Nórsku pôsobia koordinátori pre násilie v rodine, ktorých úlohou je monitorovať úsilie polície v danom regióne v oblasti domáceho násillia. Popri nich pôsobia osobitní koordinátori pre oblasť sexuálneho násillia, avšak v niektorých regiónoch sú tieto funkcie spojené v jednej osobe. Nórska polícia zároveň vytvára špecializované tímy, ktoré vedú vyšetrovanie v prípadoch domáceho násillia a sexuálneho násillia, ak presahuje jeden okrsk, alebo v osobitných prípadoch.²⁸

V prípade zákazu približovania sa vydaného orgánom činným v trestnom konaní je v Nórsku od roku 2013 možné nariadiť elektronický monitoring. Na vyhodnocovanie rizika polícia v Nórsku používa **nástroj SARA** (Spousal assault risk assessment guide), ktorý predstavuje check-list 15 faktorov rizika v prípadoch násillia medzi partnermi.

Systém špecializovaných služieb

Samotný systém podporných služieb je decentralizovaný, avšak regionálne sú aplikované rôzne prístupy. Okres Stovner v hlavnom meste Oslo zriadil v roku 2015 **multi-disciplinárny uzol**, podobný systému MASH vo Veľkej Británii, v ktorom polícia, zdravotníci a iní poskytovatelia starostlivosti ponúkajú pomoc obeti na jednom mieste.²⁹

Špecifikom nórskeho systému sú tzv. **detské domy**, ktoré podobne ako bezpečné ženské domy slúžia na zlepšenie starostlivosti o deti, ktoré sa ocitli v násilnom prostredí (či už ako obeť domáceho násillia, alebo ako svedok). Všetky úkony súvisiace s riešením prípadu domáceho násillia prebiehajú na jednom mieste. V detskom dome sú deti vypočuté na účely vyšetrovania, vykonáva sa tu zdravotné ošetrenie a sú tu poskytované aj iné, najmä terapeutické služby.

²⁸ Ninth periodic report of Norway. Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2016.

²⁹ Ibidem.

Expertná skupina multiinštitucionálnej spolupráce v Nórsku

Na úrovni vlády zabezpečuje koordináciu a implementáciu verejných politík Ministerstvo spravodlivosti a verejnej bezpečnosti, ktoré zároveň financuje opatrenia na prevenciu a boj s domácim násilím. Nórska vláda zároveň zriadila **Centrum pre výskum násilia a traumatického stresu** v roku 2004, ktorého cieľom je poskytovať výskumné dáta, podporovať vzdelávanie a zvyšovanie kompetencií profesionálov pôsobiacich v oblasti násilia, domáceho násilia a sexuálneho násilia.

Regionálna úroveň

Zo zákona majú samosprávy povinnosť zabezpečiť existenciu nasledovných služieb a činností pre obe domáceho násilia bezplatne:

- 24-hod. linka pomoci,
- bezpečný dom, alebo ekvivalentné bezpečné dočasné ubytovanie,
- podporné a asistenčné služby,
- pomoc pri začatí nezávislého života,
- koordinácia rôznych služieb,
- osobitný prístup k deťom.³⁰

1.7. Dánsko

Na úrovni vlády pôsobí **expertná skupina multinštitucionálnej spolupráce** pod vedením ministra pre rovnosť príležitostí, ktorý tiež zodpovedá za implementáciu akčných plánov vlády. Ministerstvo prevádzkuje informačný web,³¹ ktorý naviguje obe domáceho násilia na dostupné špecializované podporné služby, vrátane právnych služieb a telefonickéj linky.³²

Regionálna úroveň

Osobitosťou Dánska a zároveň príkladom dobrej praxe je, že **samosprávy majú povinnosť poskytovať prvotné koordinované a bezplatné poradenstvo na úrovni všeobecných podporných služieb**. Na tento účel sú bezpečné domy povinné kontaktovať orgány samosprávy o ubytovaní obe a následne samosprávne orgány sú povinné poskytnúť poradenstvo. Koordinované poradenstvo poskytované samosprávou plní najmä informačné účely a skladá sa z informácií o možnostiach služieb v oblasti bývania, finančnej pomoci, zamestnania, školstva, dennej starostlivosti o deti, služieb zdravotnej starostlivosti a pod., teda služieb, ktoré zabezpečuje samospráva. Poradenstvo má byť koordinované s príslušnými inštitúciami v daných oblastiach a má zároveň byť primerané potrebám obe.

V každom policajnom okrese v Dánsku pôsobí organizácia **Victim Support Denmark**, ktorá poskytuje **bezplatné služby obetiam a svedkom trestných činov**.

³⁰ Domestic violence – Norwegian experiences. Ministry of Justice and Public Security, 2014.

³¹ <http://partnervold.um.dk/>

³² Report submitted by Denmark pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Baseline Report), 2017.

Systém špecializovaných služieb

Bezpečné ženské domy

Prvý bezpečný dom v Dánsku bol zriadený v roku 1980 a následne v roku 1987 vznikla strešná organizácia ženských bezpečných domov LOKK. V súčasnosti je v Dánsku zriadených 46 ženských bezpečných domov s približne 460 miestami. Zriaďované sú väčšinou mimovládnyimi organizáciami, cirkevnými organizáciami alebo samosprávou. Pobyty hradí samospráva, ktorej polovicu nákladov prepláca štát. Ženy samotné za pobyt hradia symbolické poplatky. Prevádzka bezpečného ženského domu je podmienená schválením úradom sociálnych vecí.

Detské domy

Podobne ako v Nórsku, pôsobia v Dánsku detské domy ako zariadenia s koordinovanou, interdisciplinárnou starostlivosťou o deti a mládež, ktoré sú obeťou domáceho násillia alebo sexuálneho násillia. Detských domov je päť, jeden na každý región. V detskom dome sú poskytované sociálne a zdravotnícke služby, prebieha tu všetka komunikácia dieťaťa s políciou a dom je povinný zabezpečovať child-friendly prostredie.

24/7 telefonická linka pomoci

Linka je určená obetiam násillia v rodine (alebo obdobných blízkych vzťahoch).

Vykázanie

Dánska polícia používa nástroj **SARA** na odhad rizika. V prípadoch domáceho násillia či sexuálneho násillia je oprávnená vykazať násilníka zo spoločného obydllia. Vykázanie môže trvať **štyri týždne** a po uplynutí tejto doby môže byť predĺžené, ak dôvody na jeho vydanie trvajú. V nadväznosti na vykázanie môže civilný súd na žiadosť obete vydať ďalšie obmedzovacie opatrenia, napríklad zákaz približovania sa na dobu najviac päť rokov. Na túto žiadosť sa nevzťahujú súdne poplatky.

Polícia však nemá povinnosť o vykázaní informovať organizácie na pomoc obetiam, nemá dokonca ani povinnosť informovať obeť o následkoch a iných otázkach súvisiacich s vykázaním, ak to nevyhodnotí v danej situácii ako potrebné.

1.8. Švédsko

Švédsko sa na rozdiel od ostatných škandinávskych krajín vyznačuje síce prepracovanými verejnými politikami, ale veľmi nízkou mierou multiinštitucionálnej spolupráce.³³ Poskytovanie služieb obetiam je založené na báze dobrovoľníctva a činnosti mimovládnych organizácií, ktoré majú nadväzovať na opatrenia štátu, avšak koordinácia prebieha len medzi mimovládnyimi organizáciami navzájom, napr. vo forme vytvárania zväzov ženských bezpečných domov (ROKS³⁴, SKR³⁵).

Vytváraním strešných organizácií dokážu subjekty poskytujúce pomoc obetiam domáceho násillia a násillia na ženách aktívne pracovať nielen na priamej pomoci a krízovej intervencii pre obeť, ale aj na zvyšovaní povedomia verejnosti a zapájani sa do tvorby verejných politik. Do tejto štúdie sme sa

³³ Exploring Best Practices in Combatting Violence Against Women:Sweden, FEMM Committee, 2018

³⁴ <https://www.roks.se/about-roks>

³⁵ <http://unizon.se/english>

preto rozhodli zahrnúť aj Švédsko, ako príklad dobrej praxe vo vzájomnom sieťovaní organizácií poskytujúcich pomoc obetiam.

Asociácie subjektov poskytujúcich pomoc obetiam domáceho násilia a násilia na ženách

Vo švédsku pôsobia tri strešné asociácie v tejto oblasti a to Národná asociácia bezpečných domov pre ženy a mladé ženy (ROKS), Švédska asociácia ženských bezpečných domov a centier empowermentu (SKR) a Asociácia pomoci obetiam trestných činov (BOJ³⁶).

Ženské bezpečné domy zlúčené v asociáciách sú samostatnými organizáciami poskytujúcimi rôzne služby, od krízového bývania samotného, po základné poradenstvo a pomoc s rôznymi administratívnymi postupmi. Asociácia SKR sa okrem toho orientuje aj na posilňovanie žien pri vymáhaní svojich práv a podpore rovnosti mužov a žien. Asociácia BOJ je švédskou odnožou Victim Support siete a poskytuje pomoc a poradenstvo obetiam trestných činov všeobecne. Ročne prejde cez vyše 60 miestnych centier pomoc takmer 40 000 obetí, pričom služby centier nie sú viazané na to, či obeť trestný čin nahlásila orgánom činným v trestnom konaní, ani na tom kedy k trestnému činu došlo.

Asociácie sa venujú zvyšovaniu povedomia verejnosti a upriamovaniu pozornosti nielen na fenomén násilia na ženách, ale aj na situáciu subjektov poskytujúcich pomoc. Asociácie zároveň zabezpečujú tréningy dobrovoľníkov a inú asistenciu jednotlivým subjektom, ktoré poskytujú služby na lokálnej úrovni.

1.9. Chorvátsko

Systém špecializovaných služieb

Chorvátsko využíva rôzne modely fungovania podporných služieb ženám, ktoré sa stali obeťami domáceho násilia. Tieto sú upravené v zákone o sociálnych službách. Služby sú poskytované mimovládnyimi organizáciami v nasledovných troch formách:

- organizácie poskytujúce všetky podporné služby pod jednou strechou,
- organizácie poskytujúce výlučne ubytovanie (bezpečné ženské domy),
- organizácie poskytujúce služby obetiam, ktoré spolupracujú s bezpečnými ženskými domami.

Bezpečné ženské domy určené ženám a deťom, ktoré sa stali obeťami domáceho násilia sú zriaďované buď priamo samosprávou, samotnými mimovládnyimi organizáciami, ktoré ich prevádzkujú, alebo cirkevnými inštitúciami.

Podobne ako na Slovensku, podliehajú tieto sociálne služby akreditácii, ak majú získať podporu z verejných zdrojov. Financovanie je spravidla kombinované zo zdrojov ministerstva zdravia a sociálneho zabezpečenia, samosprávy a európskych štrukturálnych fondov.³⁷ Organizácie majú tiež možnosť uzavrieť zmluvu priamo s príslušným ministerstvom, pričom vtedy dostávajú preplácané náklady na každú osobu umiestnenú v bezpečnom ženskom dome. Tak, ako na Slovensku, je financovanie rozdelené, to znamená na rôzne služby z rôznych zdrojov (samostatne sociálne služby a iné formy pomoci obetiam).

³⁶ <https://www.brottsofferjouren.se/english/>

³⁷ napríklad Bezpečný dom Vukovar-Srijem organizácie B.a.b.e., www.babe.hr.

Odkázať obeť na bezpečný dom môžu sociálne orgány aj polícia, prípadne ich obeť môže vyhľadať sama. Neexistuje však zákonná povinnosť týchto orgánov notifikovať konkrétne zariadenie v danej lokalite. Sociálne úrady zriadili Poradenské centrum pre nenásilné riešenie konfliktov v rodine, na ktoré odkazujú obeť domáceho násillia a páchatel'ov.

V sídlach siedmich okresných súdov boli zriadené Oddelenia pomoci obetiam a svedkom, ktoré komunikujú s poskytovateľmi služieb a prevádzkovateľmi ženských bezpečných domov, a odkazujú na ne obeť domáceho násillia. Poskytovatelia služieb zároveň spolupracujú s týmito oddeleniami, ak je potrebné poskytnúť obetiam podporu v rámci súdneho konania. Tieto oddelenia boli mimovládnyimi organizáciami v Chorvátsku označené za príklad dobrej praxe.

Expertná skupina multiinštitucionálnej spolupráce

V oblasti koordinácie a medziinštitucionálnej spolupráce pôsobí v Chorvátsku **Národný tím pre prevenciu a boj s násillím na ženách a domácim násillím**, v ktorom sú zastúpené mimovládne organizácie a štátne orgány (ministerstvá, polícia a pod.). Cieľom národného tímu je podporovať vzájomnú spoluprácu a nastavovanie verejných politík v danej oblasti.

V roku 2012 prijala chorvátska vláda protokol postupov v prípadoch sexuálneho násillia. Jeho cieľom, podobne ako v iných krajinách, ktoré sa vydali cestou štandardizovaných postupov (osobitne Španielsko), je cieľom protokolu zaručiť multidisciplinárny a multiinštitucionálny prístup a štandardy napr. na zber a výmenu dokumentácie a dát, štandardy získavania dôkazov, zaobchádzania s obeťami a pod.

1.10. Slovinsko

Východiskom Slovinskej právnej úpravy je zákon **Zákon o predchádzaní domácemu násilliu**.³⁸ Slovinsko však zaviedlo významné metodické pod-zákonné normy ktoré upravujú oblasť domáceho násillia a to najmä: Pravidlá účasti orgánov a o fungovania centier sociálnej práce, multidisciplinárnych tímov a regionálnych úradov pri riešení domáceho násillia³⁹ (ďalej len „Pravidlá multidisciplinárnych tímov“), Pravidlá policajnej spolupráce s inými orgánmi a organizáciami pri odhaľovaní a prevencii domáceho násillia⁴⁰, Pravidlá riešenia domáceho násillia pre vzdelávacie inštitúcie⁴¹, Pravidlá riešenia domáceho násillia pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti⁴².

Pravidlá multidisciplinárnych tímov stanovujú, že má byť zriadená Regionálna koordinálna a podporná služba pre obeť násillia, ktorá koordinuje a realizuje úlohy na identifikáciu a prevenciu domáceho násillia, prepojenie činnosti orgánov a organizácií a monitorovanie a analyzovanie výskytu domáceho násillia v danom regióne.

³⁸ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o preprečevanju nasillja v družini (ZPND-A), Uradni list RS, št. 16/08 v znení št. 68/16.

³⁹ Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasillja v družini, Uradni list RS, št. 31/09 in 42/17.

⁴⁰ Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasillja v družini, Uradni list RS, št. 25/10.

⁴¹ Pravilnik o obravnavi nasillja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode, Uradni list RS, št. 104/09.

⁴² Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasillja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti, Uradni list RS, št. 38/11.

Regionálne koordinačné služby - regionálne intervenčné tímy

V roku 2010 bolo v Slovinsku zriadených 12 takýchto služieb nariadením vlády. V roku 2018 boli rozšírené o ďalšie 4.

Regionálna služba zahŕňa pohotovostnú službu, krízové centrá a regionálneho koordinátora pre prevenciu násillia. Zákon o prevencii domáceho násillia stanovuje, že regionálnu službu tvorí stredisko sociálnej práce, ktoré zriaďuje jeho zriaďovateľ a pôsobí v oblasti strediska sociálnych služieb alebo centier sociálnej práce. Zriaďovateľ určuje oblasť činnosti regionálnej služby ako aj pravidlá týkajúce sa účasti orgánov a fungovania centier sociálnej práce, multidisciplinárnych tímov a regionálnych úradov pri riešení domáceho násillia. V tomto prípade je to Ministerstvo práce, rodiny, sociálnych vecí a rovnosti príležitostí.

V roku 2018 Slovinsko vytvorilo **Centrá pre sociálnu prácu**, zlúčením viacerých miestnych orgánov (16 centier nahradilo 62 miestnych útvarov). Tieto centrá majú zabezpečovať aj koordináciu pri pomoci obetiam (pohotovostná služba, krízové centrá). Predpokladá sa **vznik mobilnej profesionálnej jednotky**, ktorá bude využívaná aj v rámci spoločnej expertnej služby a bude pozostávať z odborníkov rôznych zameraní, najmä psychológ, právnik, špeciálny pedagóg atď. Mobilný odborný útvar by mal byť k dispozícii pre každý z útvarov regionálneho centra sociálnej práce.

V rámci centier je určený **regionálny koordinátor**. Práca koordinátora je zameraná na organizáciu a rozvoj siete podpory pre obete násillia, s osobitným dôrazom na najzraniteľnejšie skupiny, ako sú deti, ženy, staršie osoby a osoby so zdravotným postihnutím ako aj posilňovanie spolupráce medzi rôznymi inštitúciami a organizáciami, ktoré sa zaoberajú násillím. Koordinátor ponúka odbornú podporu pracovníkom ktorý riešia jednotlivé prípady a ktoré sa zaoberajú prípadmi násillia a prispievajú k väčšej harmonizácii postupov. Úlohou koordinátora je aj monitorovanie a analyzovanie situácie v regióne, informovanie odbornej a laickej verejnosti o problémoch násillia a organizovanie nových možností krátkodobého ubytovania obetí násillia.

Regionálna intervenčná služba, pôsobiaca v rámci koordinačnej služby, vykonáva sprostredkovateľské úlohy v neodkladných a naliehavých prípadoch. Spravidla **na základe policajného oznámenia ponúka krízovú sociálnu pomoc** a ubytovanie v bezpečnom prostredí, pokiaľ ide o: maloleté dieťa, ktoré je ohrozené, zostáva bez rodičov, atď., obeť domáceho násillia, osobu ktorej bola obmedzená spôsobilosť na právne úkony, a ktorá zostáva bez ochrany a starostlivosti a osamelé staršie osoby.

V rámci tohto systému funguje aj núdzová služba, ktorá sa vykonáva mimo prevádzkových hodín stredisk sociálnej práce, čo znamená všetky voľné dni a sviatky vrátane nočných hodín. Ide o **pohotovostnú službu**, ktorá vykonáva uvedené úlohy len v naliehavých prípadoch, spravidla zasahuje na základe iniciatívy polície. Ak iné služby zistia potrebu zapojiť pohotovostnú službu, obrátia sa na políciu, ktorá privolá službu. Kontakt na tiesňovej službe nie je určené pre priamych užívateľov a nezverejňuje sa.

V súlade so zákonom o prevencii násillia sú orgány a organizácie povinné vykonávať všetky postupy a opatrenia, ktoré sú nevyhnutné na ochranu obete podľa úrovne jej zraniteľnosti.

Platí osobitná informačná povinnosť v prípade násillia páchaného na deťoch. Každý je povinný okamžite informovať Centrum sociálnej práce, políciu alebo prokuratúru, ak má podozrenie, že je dieťa obeťou násillia. Podľa Zákona o prevencii násillia je dieťa tiež obeťou násillia, aj keď je prítomné počas násillia voči inému členovi rodiny alebo žije v prostredí, kde dochádza k násilliu.

Centrum pre sociálnu prácu vykonáva po prijatí informácií o domácom násilí všetky potrebné kroky na ochranu obete a poskytnutie pomoci a spolupracuje aj s inými inštitúciami (polícia, prokuratúra, zdravotníci atď.).

V rámci koordinácie Centra pre sociálnu prácu spolupracujú a sprostredkovávajú aj kontakty na mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti prevencie násilia páchaného na ženách a deťoch.

Občianske združenia spolupracujúce s centrom poskytujú spravidla individuálnu poradenskú pomoc ktorá je určená obetiam. Konzultácie sú prispôsobené individuálnym potrebám a želaniam osoby a uskutočňujú sa v priestoroch organizácie. Konzultácie sú bezplatné. Všetky informácie o používateľovi a používateľovi sú dôverné. Obete násilia môžu zostať anonymné. Okrem osobného poradenstva poskytujú aj poradenstvo telefonický, v rámci krízových liniek, a poštou (písomne).

Systém ďalších špecializovaných služieb

Sieť bezpečných domov je prevádzkovaná pravidla občianskymi združeniami s finančným príspevkom štátu prostredníctvom grantového systému Ministerstva práce, rodiny, sociálnych vecí a rovnosti príležitostí a samosprávy. Výnimočne ho môže zriadiť Centrum pre sociálnu prácu.

Spravidla je pobyt v bezpečnom dome obmedzený maximálne na jeden rok. Počas tejto doby dostáva každá osoba psychologické a sociálne poradenstvo. Prijatiu predchádza úvodný rozhovor. Kvôli absolútnemu utajeniu miesta v bezpečnom dome nie sú návštevy povolené. Mesačný príspevok na životné náklady v bezpečnom dome je jednotný pre všetky bezpečné domy a predstavuje 30% zo dávky v hmotnej núdzi, zvýšenej o 10% pre ďalšieho spoluobyvateľa obete a 5% pre tretie dieťa. V prípade, že sa rezident ocitne v ťažkej finančnej núdzi, platba pobytu je regulovaná v rámci jeho finančnej spôsobilosti. V Slovinsku je viacero bezpečných domov a prístreškov, ako aj tri krízové centrá.

1.11. Belgicko⁴³

Federálna úroveň

Decentralizovaný prístup v Belgicku je podmienený ústavným usporiadaním a del'bou kompetencií medzi federálnou vládou a regiónmi.

Na federálnej úrovni od roku 2002 pôsobí **Inštitút pre rovnosť žien a mužov**. V kontexte násilia sa Inštitút zameriava predovšetkým na rodovo podmienené násilie, pričom jeho úloha je metodicko-systematická, a nie intervenčná. Ako koordinátor národných akčných plánov je strešným prvkom pri zhodnocovaní poznatkov z praxe a vypracovávaní nových akčných plánov a stratégií. Inštitút zhromažďuje existujúce štatistiky v tejto oblasti a vykonáva štúdie. Pôsobí ako informačný zdroj pre širokú verejnosť alebo určité cieľové skupiny prostredníctvom realizovania kampaní, vydávania letákov a brožúr, ako aj on-line. Môže z vlastnej iniciatívy vypracúvať správy, v ktorých uvádza zistené nedostatky. Po konzultácii s odborníkmi v danej oblasti a príslušnými správnymi celkami následne formuluje odporúčania.

⁴³ <https://www.departementwvg.be>
<https://www.efjca.eu/index>
<https://fjc-veiligthuis.be/antwerpen/Belgium-IR.pdf>
<https://www.caw.be>
<https://igvm-iefh.belgium.be/fr/activites/violence>

Vzhľadom na skutočnosť, že kompetencie sú delené medzi konštitutívne regióny a tri kultúrne spoločenstvá, ktoré sa územne do značnej miery prekrývajú, Belgicko nemožno ponímať v prístupe jednotne. Ako príklad uvádzame systém intervencie vo Flámsku.

Flámsko

Flámsky prístup je diverzifikovaný, pričom samostatne je kladený dôraz na deti, ženy a mužov.

Centrum pre zneužívané deti (Vertrouwenscentrum Kindermishandeling) bolo zriadené nariadením flámskej vlády v roku 2018 ako centrum pomoci pre týrané, sexuálne zneužívané a/alebo zanedbávané deti. Centrum má osem pobočiek, t. j. v každom z územných celkov Flámska a v Bruseli. Centrum disponuje **multi-disciplinárnymi intervenčnými tímami**, ktoré sa skladajú primárne z lekára/lekárky a osôb poskytujúcich psychologické, pedagogické a sociálne poradenstvo. Poskytuje odbornú asistenciu rodinám, ale aj sociálnym pracovníkom/čkam.

V rámci systému koordinačne ďalej pôsobia **Centrá sociálnej práce**, ktoré sú **kontaktnými bodmi** nielen pre obete domáceho násillia, ale aj pre obete iných trestných činov a traumatizujúcich udalostí, akými sú dopravné nehody, smrť blízkej osoby a pod. Centrá pôsobia ako kontaktný bod pre sprostredkovanie pomoci vrátane bezplatného psychologického poradenstva.

Osobitosťou sú **Domy spravodlivosti** (Justitiehuizen), ktoré poskytujú najmä právne poradenstvo a pomoc obetiam násillia a násilných trestných činov a úzko spolupracujú so súdmi.

Vykázanie

Na federálnej úrovni bola polícii zverená právomoc vykazať násilníka zo spoločného obydillia na desať dní. Právna úprava bola inšpirovaná, okrem samotného rakúskeho modelu, Holandskom, a to tzv. **Limburg projektom**, v rámci ktorého sa **počas týchto desiatich dní poskytuje intenzívna pomoc obetiam, ale zároveň sa kladie dôraz na prácu s páchatelom**.

Rodinné centrá spravodlivosti

Na miestnej úrovni pôsobia Rodinné centrá spravodlivosti, ktoré poskytujú pomoc obetiam násillia prostredníctvom **multi-disciplinárneho prístupu** v spolupráci s rôznymi inštitúciami. Rodinné centrá spravodlivosti spájajú viacero verejných a súkromných subjektov, ktoré následne pridelujú zamestnancov na plný alebo čiastočný úvazok centru. Služby sú poskytované obetiam rodovo podmieneného násillia, obetiam domáceho násillia, zneužívaným deťom a obetiam sexuálneho násillia. Centrá pôsobia ako **uzlový bod poskytovania pomoci**, podobne ako systém MASH vo Veľkej Británii.

Účelom centra je, aby klienti mali prístup ku všetkým potrebným službám na jednom mieste a aby sa zvýšila bezpečnosť obetí a zodpovednosť páchatel'ov. Obete a ich rodiny, ako aj osoby, ktoré o ich prípadoch informujú, môžu získať právne poradenstvo, plánovanie bezpečnosti, urobiť vyhlásenie potrebné pre ďalšie právne kory, pomoc pri zabezpečení ubytovania, lekársku starostlivosť a zabezpečenie dôkazov o násillí formou lekárskeho vyšetrenia a správ, pomoc pri doprave, odbornú psychologickú pomoc pri spracovaní traumy atď.

Zriadením jedného fyzického miesta sa znižuje počet miest, ktoré musia obete navštíviť, aby získali všetku pomoc a služby, ktoré potrebujú. Znižuje sa počet osôb, ktorým obete musia rozprávať svoj príbeh. Podporuje sa spolupráca a spoločný prístup rôznych agentúr a zlepšuje sa prístup k službám a podporu obetiam a ich deťom.

Centrá vznikli na základe projektu z iniciatívy holandskej organizácie MOVISIE (Utrecht) v rokoch 2013 a 2014 a boli financované Európskou komisiou. Konzorcium európskych partnerov v šiestich obciach,

rozložených do piatich krajín vytvorili nový pilotný formát pod názvom Family Justice Centers (FJC). Účastníkmi projektu boli Mutsaersstichting (Holandsko, Venlo), Veilig Thuis Midden-Brabant (Holandsko, Tilburg), Nadácia G.B. Guzzetti (Taliansko, Miláno), Berlínska iniciatíva proti násiliu voči ženám (Nemecko, Berlín), Právne centrum žien (Poľsko, Varšava), Sociálna a zdravotná starostlivosť provincie Antverpy a mesto Antverpy (Belgicko, Antverpy). Počas projektu sa doň zapojilo aj Severné Írsko a Švédsko.

Po skončení pilotného programu v roku 2015 všetci partneri pokračovali v multiinštitucionálnej a multidisciplinárnej spolupráci v oblasti rodovo podmieneného, domáceho a sexuálneho násillia a zneužívania detí, pričom FJC (Family Justice Center) zostáva vedúcim modelom. Na zabezpečenie udržateľnosti pôvodný projektový tím založil v roku 2014 Európsku alianciu centier - EFJCA.

V súčasnosti sú z jedenástich európskych centier štyri v Belgicku.

1.12. Holandsko⁴⁴

Koordináciu na centrálnej úrovni v Holandsku zabezpečujú ministerstvo zdravotníctva, sociálnej starostlivosti a športu a ministerstvo spravodlivosti a bezpečnosti. Zatiaľ čo ministerstvá sa sústreďujú primárne na kampane proti domácemu násiliu a školenia, v zmysle zákona o sociálnej starostlivosti, samospráva je zodpovedná za sociálne služby, najmä bezpečné ženské domy, poradenské služby a referenčné centrá. Samospráva v tomto úzko spolupracuje s probačnými úradníkmi, prokurátormi a zdravotníckymi centrami. Všeobecné služby obetiam trestných činov poskytuje na celom území Holandska organizácia Victim Support Netherlands.

V roku 2016 bola ako **expertná skupina multiinštitucionálnej spolupráce** zriadená Národná sieť pre starostlivosť o obeť a potrestanie páchatel'ov domáceho násillia a násillia na deťoch. V sieti sú zastúpení prokurátori, polícia, sociálno-právna ochrana detí, súdna rada, probačné služby a Národná sieť Bezpečných domov.

Bezpečné domy (Veilig Thuis)

Bezpečné domy sú v holandskom systéme **odlišné od sociálnej služby bezpečných ženských domov** a predstavujú **nástroj multiinštitucionálnej krízovej intervencie** na regionálnej úrovni.

Od roku 2015 je samospráva v Holandsku zodpovedná za boj proti domácemu násiliu a zneužívaniu detí. Bezpečné domy následne vznikli spojením rôznych poradenských centier, kontaktných bodov a ďalších subjektov a kompetencií. Ich práca je metodicky usmerňovaná jednak Asociáciou holandských samospráv, ako aj ministerstvom spravodlivosti. Asociácia vypracovala príručku o domácom násillí a zneužívaní detí. Tá uvádza kroky, ktoré je potrebné prijať na zabezpečenie súdržnej stratégie v oblasti domáceho násillia a zneužívania detí, ako aj požadované vedomosti, prístupy a zručnosti pri prístupe k danej problematike.

Bezpečné domy sú určené obetiam domáceho násillia, pričom rovnako deťom, mládeži ako aj dospelým a starším ľuďom. Každý holandský región má zriadený vlastný. Bezpečný dom okrem

⁴⁴ <https://www.government.nl/topics/domestic-violence>
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/documenten/richtlijnen/2010/08/18/landelijke-modelaanpak-huiselijk-geweld>

poskytnutia informácií a zabezpečenia bezpečnosti obetí zároveň zabezpečuje koordináciu s ostatnými inštitúciami a partnermi. Základné informácie a poradenstvo poskytujú všetkým, ktorý sa stretli s prípadom domáceho násillia, teda napr. susedom či iným prípadným svedkom, ktorí majú podozrenie na domáce násillie vo svojom okolí.

Samotný bezpečný dom podanie prešetří a posúdi, či je potrebné zabezpečiť bezpečnosť ľudí v danej domácnosti v spolupráci s inými zodpovednými inštitúciami.

Či už bezpečný dom potvrdí, že dochádza k domácejmu násilliu alebo svoje zapojenie ukončí, informuje podávateľa podnetu.

Zo zákona má Bezpečný dom povinnosť poskytovať poradenstvo, prijímať oznámenia, preskúmať či ide v danom prípade o domáce násillie alebo týranie detí. V prípade potreby predovšetkým zapojí orgán pre ochranu detí a/alebo informuje políciu.⁴⁵

Veilig Thuis Utrecht⁴⁶

Príkladom uvádzame činnosť bezpečného domu v Utrechte, ktorý pôsobí ako **poradenské a informačné centrum pre domáce násillie**, zneužívanie detí a týraných starších. Bezpečný dom pôsobí zároveň ako regionálne informačné stredisko pre obchodovanie s ľuďmi. Prijíma oznámenia od obetí, osôb, ktorým násillie hrozí, a osôb, ktoré majú podozrenie na domáce násillie. Oznámenia sa prijímajú telefonicky na bezplatnej linke alebo písomne (mailom). Podporné služby sa spravidla poskytujú prostredníctvom bezpečného domu, resp. priamo v ňom. Intervencia na mieste je vykonávaná v zmysle zákona o vykázaní z domácnosti a odsúdení za domáce násillie, a to v spolupráci so samosprávou.

Vykázanie

V Holandsku je **oprávnená** uložiť 10-dňové vykázanie násilníka z domácnosti **samospráva**, teda starostovia. Vykázanie možno predĺžiť na maximálne 28 dní.⁴⁷ V tomto desaťdňovom období dostanú pomoc všetky zúčastnené strany – páchatel', obeť a deti. Vykázanie môže byť predĺžené na maximálne štyri týždne. V zmysle zákona, účelom vykázania je zabrániť eskalácii situácie, pričom poskytuje lehotu na upokojenie situácie a zapojenie sociálnych služieb a pomoc potenciálnemu páchatel'ovi, obeti a deťom. **Bezpečné domy spolupracujú s políciou a prokuratúrou, avšak ich primárnym cieľom je ochrana obetí a prevencia.**

Protokoly pre domáce násillie a násillie na deťoch

Profesionáli alebo profesionálky v Holandsku, ktoré môžu prísť do styku s týmito obeťami násillia, majú od roku 2013 **povinnosť konzultácie a dodržiavania špeciálneho protokolu**. Pôjde najmä o osoby pracujúce vo verejných inštitúciami v zdravotníctve, vzdelávaní, starostlivosti o deti a mládež, sociálnych službách a trestnom súdnictve. **Každá takáto organizácia**, alebo jednotlivec (ak pracuje samostatne) **si musí vytvoriť vlastný protokol**.

Ministerstvo spravodlivosti vydalo modelový protokol (Landelijke modelaanpak huiselijk geweld), ktorý má odporúčací charakter. Popisuje interdisciplinárny prístup a okrem odporúčaných postupov a metód poskytuje komplexný prehľad politík, legislatívy, inštitúcií a kompetencií. Kľúčovými bodmi protokolu

⁴⁵ <https://veiligthuis.nl/hoe-werkt-veilig-thuis/>

⁴⁶ <https://www.veiligthuisutrecht.nl/>

⁴⁷ Report submitted by the Netherlands pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, 2018.

musí byť postup, ako identifikovať príznaky násilia, postup konzultácie s kolegami alebo **Bezpečným domom**, proces komunikácie s obeťou, posúdenie, či môže ísť o prípad domáceho násilia, ktorý je opäť konzultovaný s Bezpečným domom, ak sú pochybnosti, a posledným bodom je rozhodnutie, či poskytnúť podporu alebo nahlásiť prípad.

1.13. Nemecko

Systém služieb obetiam trestných činov je podobne ako v iných krajinách v Nemecku založený na činnosti mimovládnych organizácií poskytujúcich rôzne formy pomoci obetiam trestných činov. Podporné služby zahŕňajú psychologickú, právnu, sociálnu a ekonomickú pomoc, pomoc s podaním trestného oznámenia, pomoc s hľadaním advokáta, krízové ubytovanie a non-stop linky.

Všetky subjekty poskytujúce pomoc v Nemecku sú buď mimovládne organizácie, alebo regionálne orgány. Charakter poskytovaných služieb sa tak medzi jednotlivými spolkovými krajinami (Bundesländer) líši. Napriek vysokej miere decentralizácie služieb prevádzkuje štát vyhľadávaciu on-line databázu poskytovateľov služieb, v ktorej si môžu obeť nájsť vhodné služby vo svojom okolí.⁴⁸

Vykázanie

Polícia má od roku 2002 oprávnenie vykázať násilníka zo spoločného obydlija na desať dní (v niektorých spolkových krajinách na 14 dní). Nadväzujúc na rakúsky model upravilo Nemecko zákonom okrem vykázania aj nadväzujúce opatrenia, ktoré môžu prijímať súdy na dlhšie obdobie na žiadosť obeť. Pôvodným zámerom bolo nariadiť aj systém následnej intervencie podľa rakúskeho vzoru, avšak pre obavy z ohrozenia osobných údajov zostala táto úprava riešená v jednotlivých spolkových krajinách rôzne.⁴⁹ Napríklad v Dolnom Sasku bola zavedená povinnosť notifikovať miestneho poskytovateľa podporných služieb a ubytovania políciou a v Severnom Porýní-Vestfálsku na takúto notifikáciu potrebuje výslovný súhlas obeť. Na základe federálneho zákona však existuje povinnosť notifikovať orgány sociálnoprávnej ochrany detí, ak je obeťou alebo svedkom domáceho násilia dieťa tak, ako v Slovenskej republike.

Multiinštitucionálna spolupráca

Multiinštitucionálna spolupráca je zabezpečovaná najmä formou expertnej skupiny, ktorá sa zameriava na vzdelávanie, poskytovanie informácií a vzájomné sieťovanie. Príkladom tohto prístupu v Nemecku je napríklad spolková krajina Hesensko, v ktorom krajinská vláda v roku 2004 vytvorila Národné koordinačné centrum proti domácejmu násiliu. Koordinačné centrum sa zameriava na prepojenie rôznych orgánov a organizácií pôsobiach v tejto oblasti. Jednou z jeho hlavných úloh je podporovať interdisciplinárnu spoluprácu, organizovať vzdelávacie kurzy na témy domáceho násilia a rozvíjať opatrenia s cieľom vzdelávania a informovanosti.

⁴⁸ <https://www.odabs.org/>

⁴⁹ GRAFE, Bianca, HAGEMANN-WHITE, Carol. Working Paper on Intervention Against Domestic Violence in Germany, from the research project "Cultural Encounters in Intervention Against Violence" (CEINAV), January 2015.

Zdravotnícka intervencia⁵⁰

Projekt federálnej vlády MIGG (Medizinische Intervention gegen Gewalt) bol pilotný projekt implementovaný v rokoch 2008-2011 vo viacerých spolkových krajinách, ktoré ho spolufinancovali, pričom viaceré sa v ňom potom rozhodli pokračovať. Jeho základným cieľom bolo **zavedenie štandardov poskytovania zdravotnej starostlivosti obetiam násilia na ženách na oddeleniach pohotovosti ako aj v ambulanciách špecialistov**. V rámci projektu vytvoril aj zoznam príznakov, tzv. red flags, ktoré môžu naznačovať, že pacientka je obeťou násilia. Osobitne sa štandardy venujú špecificky ohrozeným skupinám žien ako sú migrantky či ženy so zdravotným postihnutím. Súčasťou štandardov boli rady pre zdravotnícky personál ako ďalej postupovať ak majú podozrenie, že pacientka je obeťou násilia.

Význam projektu bol nielen vo zvýšení povedomia lekárov a lekároch o násilí na ženách, ale aj vo vzdelávaní o tom, akým spôsobom vytvárať zdravotnícku dokumentáciu na účely ďalšieho využitia v trestnom konaní. Súčasťou projektu bola podpora **multiinštitucionálnej spolupráce** v rámci čoho boli lekári a lekárnice oboznamovaní s organizáciami a inštitúciami na pomoc obetiam v danom regióne.

Treba však povedať, že podobne ako v iných krajinách, aj tento projekt narážal na problém so spoluprácou so zdravotníckym personálom, ktorý má vlastné štandardy a metódy, pričom tento multidisciplinárny model bol pre mnohých ťažko prijateľný.⁵¹ V rámci projektu bolo nakoniec vyškolených 136 lekárov a lekároch.

1.14. Poľsko

Poľská republika prijala v roku 2009 zákon o domácom násilí, ktorým zaviedla predpoklady pre multiinštitucionálnu spoluprácu na národnej aj lokálnej úrovni v oblasti domáceho násilia. Celoštátne orgány sa sústreďujú na tvorbu politík, štandardov a poskytovanie financovania. Na implementáciu Národného programu predchádzania domácejmu násiliu je vytvorený národný koordinátor a monitorovací tím, ktorý tvoria zástupcovia štátnej správy, samosprávy aj mimovládnych organizácií.

Na lokálnej úrovni však zákon požaduje tvorbu interdisciplinárnych tímov.

Multi-disciplinárne rady miest a obcí⁵²

Starostovia v zmysle zákona tvoria **multi-disciplinárne rady**, ktorých úloha je riešenie problémov domáceho násilia v danej obci alebo meste. Tieto rady musia byť zložené zo zástupcov:

1. orgánov sociálnej pomoci,
2. komisie obce zaoberajúcej sa alkoholizmom,
3. polície,
4. školských a vzdelávacích inštitúcií,
5. zdravotníckych zariadení,
6. mimovládnych organizácií

⁵⁰ European Institute for Gender Equality (n.d.). Setting standards for the medical care of victims of gender violence: Good Practice in Germany, 2008-2011.

⁵¹ tamtiež

⁵² https://www.legislationline.org/download/id/6835/file/Poland_act_counteracting_domestic_violence_2005_am2012_en.pdf

a prípadne ďalších, najmä zástupcov prokuratúry a súdnych opatrovníkov, či iných osôb a orgánov, ktoré sú v oblasti domáceho násillia aktívne.

Rada si spomedzi seba zvolí lídra tímu a stretáva sa minimálne raz za 3 mesiace. Rada si na osobitné problémy a jednotlivé prípady môže zriaďovať pracovné skupiny.

Úlohou rady je okrem realizácie miestneho plánu boja s domácim násillím a ochrany obetí domáceho násillia, koordinácie špecialistov, identifikácie prekážok efektívneho predchádzania a riešenia prípadov domáceho násillia, **aj realizácia priamych intervencií v teréne** a šírenie informácií.

V rámci riešenia individuálnych prípadov tieto **rady tvoria bezpečnostný plán a plán podpory jednotlivým obetiam**. Zároveň monitorujú situáciu v rodinách, ktoré čelili domácemu násilliu, alebo sú v ohrození takéhoto násillia. Vzhľadom na veľkú mieru priameho zapojenia do jednotlivých prípadov, sú všetci členovia rady viazaní mlčanlivosťou a to aj po uplynutí členstva v rade.

Na riešenie prípadov domáceho násillia je vytvorený na celonárodnej úrovni protokol postupu nazvaný **Modrá karta**. Pôvodne to bol od roku 1998 protokol len pre orgány polície, avšak postupným zavádzaním princípu multiinštitucionálnej spolupráce sa rozšíril aj na ostatné inštitúcie a orgány, ktoré prichádzajú do styku s prípadmi domáceho násillia.⁵³

Postup Modrej karty zahŕňa základné úlohy, ktoré musia plniť jednotlivé zložky, ktoré korelujú s členstvami v rade obce (polícia, sociálny útvar, zdravotníctvo, školstvo, alkoholizmus a miestne organizácie). Procedúra je spustená vyplnením tzv. modrej karty v prípade podozrenia na domáce násillie v obci, ktoré vyplynulo z činnosti daného orgánu, alebo ohlásenia prípadu domáceho násillia členom domácnosti alebo svedkom. Všetky prijaté opatrenia musia byť vzájomne koordinované a hlásené lídrovi miestnej rady. Podstatnou zložkou tohto procesu je, že spustenie intervencií nezávisí od súhlasu obete.

1.15. Austrália

Na úrovni federálnej vlády Austrálie existujú viaceré programy zamerané na násillie na ženách a domáce násillie, ale intervencie a súvisiace programy multiinštitucionálnej spolupráce sú realizované samostatne na úrovni jednotlivých štátov. Za zmienku stojí federálny program 1800Respect, čo je linka pomoci obetiam sexuálneho násillia a násillia v rodine financovaná austrálskym ministerstvom sociálnych vecí. Linka okrem krízovej intervencie po telefóne zabezpečuje poskytovanie informácií o lokálnych službách, ktoré môžu obeti ďalej pomôcť.

Zo systémov jednotlivých federálnych štátov je potrebné spomenúť Intervenčný program pre násillie v rodine v hlavnom meste Canberra, ktorým sa realizuje multiinštitucionálna spolupráca v podstate všetkými formami (expertnej skupiny, partnerstva aj intervencie).

Intervenčný program pre násillie v rodine (Canberra)

Zriadenie tohto programu pôvodne súviselo s obavami, že násillie v rodine nie je brané dostatočne vážne orgánmi činnými v trestnom konaní, čo viedlo nezávislú komisiu zriadenú regionálnou vládou k odporúčaniu, aby bol vytvorený systém multiinštitucionálnej spolupráce. Na jeho základe zriadila vláda v roku 1998 Intervenčný program.

⁵³ IMPLEMENTING A COMPREHENSIVE AND CO-ORDINATED APPROACH, An assessment of Poland's response to prevent and combat gender-based violence, Krizsan, Pap, 2016, Rada Európy

Jeho základnými cieľmi je okrem aktívnej spolupráce zapojených inštitúcií a maximalizácie ochrany a bezpečnosti obetí násillia aj vytváranie podmienok pre vyvodzovanie zodpovednosti páchatel'a a jeho rehabilitáciu.

Intervenčný program **nemá legislatívny základ** a pracuje na základe Memoranda o spolupráci, je to teda program **formy partnerstva multiinštitucionálnej spolupráce**.

Partnermi programu sú Federálna polícia, prokuratúra, okresný súd, nápravnovýchovné zariadenie, Krízové centrum služieb pre domáce násillie, Úrad pre podporu detí, mládeže a rodiny, stredisko pre pomoc obetiam a ďalšie.

Krízové centrum služieb pre domáce násillie (ďalej len „krízové centrum“) je mimovládna organizácia, ktorá ponúka služby krízovej intervencie ženám a deťom v prípadoch domáceho násillia, vrátane ubytovania, linky pomoci, krízovej intervencie a programov pre mužov.

Multiinštitucionálna spolupráca formou expertnej skupiny je na základe memoranda zabezpečovaná Koordináčnou komisiou Intervenčného programu, v ktorej sú zástupcovia zúčastnených organizácií na úrovni manažmentu. Úlohou komisie je vytvárať metodiky a politiky pre boj s domácim násillím, vydávať odporúčania na zlepšenia, spracovávať štatistické údaje a zabezpečovať a koordinovať vzdelávanie.

Multiinštitucionálna intervencia je realizovaná samostatným memorandom o spolupráci medzi políciou a krízovým centrom, ktoré je akreditované v regióne hlavného mesta. Na jeho základe **musí byť krízové centrum kontaktované, aby sa zúčastnilo každého policajného výjazdu v prípadoch domáceho násillia**. Služby krízového centra sú obeti ponúknuté políciou. Obete však môžu krízové centrum vyhľadať aj sami. Krízové centrum môže okrem krízovej intervencie ponúknuť aj dlhodobú starostlivosť, poradenstvo, sprostredkovať informácie o priebehu trestného stíhania a pod.⁵⁴

Na úrovni polície a prokuratúry (po začatí súdneho konania) pôsobia **asistenti pre obeť**, resp. svedkov, ktorí poskytujú potrebnú podporu obetiam pri vyšetrovacích úkonoch a v rámci súdneho konania.

1.16. Spojené štáty americké/štát New York

Podobne ako v iných federálnych krajinách, sú prístupy k multiinštitucionálnej spolupráci ako aj jej rôzne modely odlišné medzi jednotlivými americkými štátmi. Na účel tejto štúdie sme vybrali štát New York a osobitne jeho Centrá rodinných práv a **špecializované súdy pre domáce násillie**. Súčasťou systému v štáte New York je od roku 1994 špecializovaná komplexná legislatíva pre domáce násillie, súčasťou ktorej je princíp povinného zadržania, to znamená povinnosť polície zadržať osobu, ktorá je podozrivá z páchania násillia na členovi domácnosti aj vtedy, ak s tým obeť nesúhlasí (čo dovtedy nebolo možné). Keďže páchatel' môže byť po zadržaní po krátkom čase prepustený, boli obeť vystavené veľkému bezpečnostnému riziku. Na zabezpečenie pomoci a podpory obetiam domáceho násillia boli preto postupne zavádzané modely tzv. koordinovanej komunitnej odozvy formou **intervenčných tímov**.

Centrá rodinných práv (Family Justice Centers)

Po prijatí tzv. Duluth modelu domáceho násillia (konceptu známeho v európskom regióne ako rodovo-podmienené násillie, teda násillie ktoré nie je spôsobené mentálnymi alebo inými zdravotnými problémami páchatel'a, ale primárne nerovnosťou žien a mužov a súvisiacimi sociálnymi a kultúrnymi

⁵⁴ <https://dvcs.org.au/>

zvykmi umožňujúcimi mužom mať moc nad ženami aj s použitím násillia) boli ako koordinovaná komunitná odozva (Coordinated community response) vytvárané rôzno formy partnerstiev multiinštitucionálnej spolupráce. Kľúčovým sú intervenčné tímy známe ako Centrá rodinných práv, pričom prvé boli otvorené v roku 2005.

V meste New York je zriadené jedno centrum pre každý z piatich okresov a tvorí najväčšiu sieť v rámci Spojených štátov. Centrá sú modelom intervencie, ktorých cieľom je poskytovať komplexné služby obetiam domáceho a rodovo-podmieneneného násillia, vrátane sexuálneho násillia, či obetiam obchodovania s ľuďmi formou pomoci „pod jednou strechou“ (**one stop shop**).

V rámci centier spolupracujú viaceré partnerské organizácie (verejné, súkromné aj občianske) na jednom bezpečnom mieste. Centrá poskytujú rôzne formy služieb klientom a klientkám a ich deťom:

1. právne poradenstvo v oblasti civilného aj trestného práva, vrátane rozvodu, imigrácie, rodičovských práv, práv súvisiacich so spoločným bývaním a pod.
2. Individuálne a skupinové terapie pre dospelých aj deti
3. Vyhodnocovanie rizika a tvorba bezpečnostných plánov
4. Pomoc pri výsluchoch, vypracovaní podaní na rôzne úrady, či súdy
5. Psychologické a psychiatrické služby
6. Poskytovanie služieb starostlivosti o deti
7. Osobitné služby pre osobitne ohrozené skupiny (kurzy angličtiny ako druhého jazyka, kurzy finančnej gramotnosti aj gramotnosti ako takej, tlmočníctvo, sociálno-finančné poradenstvo pre seniorov a osoby so zdravotným postihnutím a pod.)
8. Poradenstvo v oblasti ekonomickej samostatnosti a zabezpečenie núdzového ubytovania (niektoré napr. cez organizáciu Útočisko pre rodiny v okrese Brooklyn poskytujú aj dlhodobé ubytovanie, štipendiá, príspevky na dopravu a pod.)

Všetky tieto služby sú poskytované na jednom mieste, prípadne koordinované v rámci danej miestnej komunity s inými poskytovateľmi. Centrá sú administrované úradom starostu mesta New York prostredníctvom zamestnancov magistrátu pre oblasť domáceho násillia, ktorí pôsobia priamo v týchto centrách. Priamo v centrách pôsobí vyše 35 rôznych mimovládnych organizácií a 6 štátnych úradov. Všetci profesionáli pôsobiaci v centrách, bez ohľadu na to z akej organizácie, prechádzajú spoločným špecializovaným tréningom.

Súdy pre domáce násillie

Z vyše 200 takýchto súdov v Spojených štátoch amerických vytváraných od 90. rokov, 64 sa nachádza v štáte New York. Ich princíp je založený na **integrovanom súdnom modeli** a teda na špecializácii nielen sudcu ako takého, ktorý získa potrebný tréning, ale aj v špecializácii podporných zamestnancov súdu, ktorí poskytujú obetiam rôzne advokačné služby. Vecná príslušnosť týchto súdov sa líši medzi okresmi, väčšina je však príslušná len pre prečiny (v americkom systéme sú to trestné činy za ktoré možno uložiť maximálne 1 rok trestu odňatia slobody).

Medzi základné výhody týchto súdov patrí najmä zrýchlenie trestného konania v prípadoch domáceho násillia a mierne zníženie miery recidívy páchatel'ov.⁵⁵

⁵⁵ Testing the Effects of New York's Domestic Violence Courts A Statewide Impact Evaluation, Cissner, Labriola, Rempel, 2013

Špecializované súdy zároveň zabezpečujú koordináciu s inými komunitnými službami pre obeť domáceho násillia.

1.17. Brazília/Latinská Amerika

Unikátny spôsob, akým riešiť nízku citlivosť a následne efektivitu polície v prípadoch násillia na ženách, najmä v krajinách kde v policajnej práci dominujú muži, vytvorila Brazília. V roku 1985 bolo v Sao Paule zriadené prvé **policajné oddelenie pre asistenciu ženám** (ďalej len "ženská policajná stanica") a postupne bolo zriadených takmer 500 ďalších. Cieľom týchto staníc je poskytovať špecializované služby ženským obetiam domáceho a sexuálneho násillia. Ich úspech v posilňovaní prístupu žien k spravodlivosti a k špecializovaným službám viedol k rozšíreniu tohto konceptu do zvyšku Latinskej Ameriky (Argentína, Kolumbia, Kostarika, Ekvádor, Nikaragua, Peru a Uruguaj), ale aj do Indie.

Dnes sa úlohy ženských policajných staníc, ich postavenie ako aj mandát medzi jednotlivými krajinami líšia, ale pre účely tejto štúdie opíšeme iba základné črty tohto systému a prečo je možné ho považovať za príklad dobrej praxe. Pre úplnosť je ale potrebné zdôrazniť, že krajiny Latinskej Ameriky stále zápasia s prevalenciou násillia na ženách, v niektorých prípadoch aj ženské policajné stanice ignorujú prípady psychického násillia, prípadne v záujme tradičných rodinných hodnôt radia obeť vyjednávať s páchatel'om.⁵⁶ Skúsenosť s ženskými policajnými stanicami nepotvrdila, že by mali policajtky lepší prístup k obetiam násillia na ženách čisto pre svoje pohlavie⁵⁷.

V niektorých krajinách je domáce násillie pri ktorom nedôjde k ublíženiu na zdraví len priestupkom, ktorý riešia rodinné súdy (Ekvádor), pričom úlohou týchto staníc je potom skôr zabezpečovať zákaz približovania sa, udeľovanie pokút a poskytovanie iných než policajných služieb.

Napriek týmto nedostatkom ide o unikátny systém policajnej intervencie, ktorý podľa nášho názoru stojí za zmienku.

Ženské policajné stanice

Ženské policajné stanice stoja na princípe, že prvým miestom kam sa žena, ktorá je obeťou násillia obráti je polícia. Aby sa podporila dôvera žien v to, že nebude na polícii čeliť sekundárnej viktimizácii, boli tieto stanice zriadené tak, aby väčšina zamestnancov, alebo najmä zamestnanci prvého kontaktu boli ženy, pričom všetci zamestnanci absolvujú špecializované vzdelávanie.

Ženské policajné stanice pôsobia ako **one-stop-shop multiinštitucionálnej spolupráce**,⁵⁸ alebo ako priamy sprostredkovateľ služieb v danom regióne. Jednak samotné stanice poskytujú informácie cez vlastnú telefonickú linku, a zároveň plnia štandardné policajné úlohy, hoci v špecializovanej oblasti. Popri tom zabezpečujú koordináciu s ostatnými inštitucionálnymi aktérmi a to najmä v rámci polície a s prokuratúrou. Nad tento základný rámec v závislosti od krajiny a regiónu sprostredkujú rôzne služby aj priamo na tom istom mieste alebo v okolí, ako napríklad služby forenzného lekára/lekárky a psychológa/psychologičky (na účely znaleckých posudkov), psychologické poradenstvo a skupinovú terapiu, lekárske služby, právne poradenstvo a právne zastupovanie v prípadoch násillia, rozluky manželstva, konania o starostlivosti o deti a ďalšie. Niektoré majú zriadené aj bezpečné ženské domy,

⁵⁶ Women's Police Stations in Latin America Case Study: An Entry Point for Stopping Violence and Gaining Access to Justice (Brazil, Peru, Ecuador and Nicaragua), UN Women, 2011

⁵⁷ Addressing Gender-Based Violence in the Latin American and Caribbean Region: A Critical Review of Interventions Andrew Morrison, World Bank Mary Ellsberg, PATH Sarah Bott, 2004

⁵⁸ tamtiež

poskytujú tréningy o právach žien, alebo dokonca školenia pracovných zručností s cieľom pomôcť obetiam získať ekonomickú samostatnosť. V rámci sociálno-ekonomických služieb poskytujú niektoré ženské policajné stanice napríklad príspevky na dopravu či dennú starostlivosť o deti.

Možno im teda rozumieť ako forme **multiinštitucionálnej intervencie formou miestneho uzla**.

Ženské policajné stanice sídlia väčšinou mimo bežných policajných staníc, v niektorých prípadoch sídlia ďalšie organizácie a služby na pomoc ženám ohrozeným násilím na tom istom mieste.

Ich policajné oprávnenia sa líšia medzi jednotlivými krajinami tiež, v závislosti od daného legislatívneho rámca. Niektoré pracujú na kvázi-súdnom modeli (Ekvádor) a môžu vydávať rôzne rozhodnutia v danom konaní, niektoré pracujú na čisto policajnom modeli a teda zabezpečujú vyšetrowanie a prípad posúvajú prokuratúre a súdom (Brazília, Peru). Čo sa týka ochranných opatrení, ako napríklad vydávanie zákazu približovania, tak v týchto krajinách pôsobia ženské policajné stanice ako miesto, kde sa podáva žiadosť o tieto opatrenia, pričom obeť dostanú pomoc s vyplnením žiadosti, ktorú potom stanica pošle na príslušný súd a následne zabezpečí výkon rozhodnutia.

Financovanie ženských policajných staníc zabezpečuje štát, v niektorých krajinách je financovanie viac-zdrojové (Nikaragua).

Kľúčovou výhodou týchto staníc je ich viditeľnosť, a teda v povedomí žien o možnosti obrátiť sa na ne. V Brazílii sa napr. v prieskume 98% opýtaných žien vyjadrilo že vedia o ženských policajných staniciach.⁵⁹

⁵⁹ tamtiež

2. INDIKÁTORY DOBREJ PRAXE⁶⁰

Na základe opísaných postupov a metód multiinštitucionálnej spolupráce, ako aj príkladov dobrej praxe v oblasti domáceho násillia a násillia na ženách všeobecne, možno identifikovať niekoľko kľúčových indikátorov dobrej praxe. V prvej časti tejto štúdie sme uviedli príklady z viacerých svetových krajín, pričom sa ukázalo, že základné efektívne modely multiinštitucionálnej spolupráce na celoštátnej, regionálnej, či miestnej úrovni sú si navzájom veľmi podobné, čo vychádza jednak z práce expertov v rôznych medzinárodných inštitúciách, ktoré poskytujú odporúčania pre jednotlivé krajiny ako najlepšie pracovať s fenoménom rodovo-podmieneného násillia a jednak z empiricky overených postupov, kedy jedna krajina preberie to, čo v fungovalo v inej. Zo získaných medzinárodných skúseností preto vyberáme nasledovné indikátory dobrej praxe pre rôzne zložky multiinštitucionálnej spolupráce:

2.1. Indikátor: Dostupná sieť služieb pre ženy

Predpokladom eliminácie násillia je rozsiahla sieť organizácií poskytujúcich pomoc. Poskytovaním primeranej pomoci spoločnosti signalizuje, že problém násillia na ženách berie vážne a obeť násillia aktívne podporuje. Takáto sieť je potrebná aj na zmysluplnú preventívnu prácu zo strany polície, súdov, sociálnych, zdravotníckych a vzdelávacích inštitúcií, ktoré potrebujú partnerské organizácie žien, ich poradenstvo a podporu dotknutým ženám a deťom. Uniknúť z násilných vzťahov je ťažké a nebezpečné. Obete sú vážne traumatizované a potrebujú bezpečné miesto a intenzívnu podporu. Preto je poskytovanie bezpečného bývania v ženských bezpečných domoch hlavnou úlohou každej spoločnosti.

Celonárodné pokrytie ženských prístreškov je dôležitým ukazovateľom osvedčených postupov. V súčasnosti najmä v južnej a východnej Európe existujú krajiny, kde ženské úkryty neexistujú alebo príliš málo (WAVE 2002a). Podľa odporúčaní expertov Rady Európy by sa na 7,500 obyvateľov malo poskytnúť jedno miesto v ženskom bezpečnom dome a minimálny štandard by mal byť jedno miesto na 10 000 obyvateľov.

Jedným z kľúčových kritérií osvedčených postupov je zaručený prístup k systému pomoci. Dôležitým krokom v tomto smere je vytvorenie liniek pomoci ženám dostupným 24 hodín denne. Hovory by mali byť bezplatné a dôverné, čo je dôležité, pretože mnohé ženy váhajú vyhľadať pomoc. Nemecká štúdia prevalencie násillia páchanom na ženách zistila, že medzi ženami, ktoré zažili násillie, iba 11% hľadalo pomoc mimo rodiny⁶¹.

Hlavné indikátory:

- aspoň jedna linka pomoci dostupná kdekoľvek na území danej krajiny, bezplatná, non-stop, najlepšie s možnosťou poradenstva vo viacerých jazykoch (napr. jazykoch národnostných menšín);

⁶⁰ LOGAR. The Austrian model of intervention in domestic violence cases. Vienna: WAVE a Domestic Abuse Intervention Center, 2015, s. 13.

⁶¹ Lebenssituation, Sicherheit und Gesundheit von Frauen in Deutschland. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, dostupné na: <https://www.bmfsfj.de/blob/84328/0c83aab6e685eeddc01712109bcb02b0/langfassung-studie-frauen-teil-eins-data.pdf>

- celoštátne adekvátne pokrytie ženskými bezpečnými domovmi s 24-hodinovou službou, možnosťou zabezpečenia prepravy do bezpečného domu;
- stanovenie adekvátnych bezpečnostných štandardov v bezpečných ženských domoch;
- celoštátna sieť poradenských centier;
- adekvátne pomoc pre špecifické skupiny žien – ženy patriace k národnostným menšinám a etnickým skupinám, migrantky, ženy so špeciálnymi potrebami;
- komplexná pomoc pre deti;
- profesionálna pomoc poskytovaná vyškolenými expertmi a expertkami;
- metodiky a štandardy kvality pre praktickú prácu so ženami a deťmi;
- posilňovanie postavenia žien a rešpektovanie ich rozhodnutí;
- demokratické štruktúry v ženských organizáciách podporujúce autonómiu a sebaurčenie žien;
- adekvátne financovanie služieb pre ženy štátom;
- služby pre ženy by mali byť poskytované skúsenými, nezávislými ženskými organizáciami v spolupráci so štátnymi orgánmi.

2.2. Indikátor dobrej praxe: dôsledná implementácia legislatívy

Na Slovensku osobitne sa často stáva, že legislatíva je nastavená kvalitne, no jej implementácia je nedostatočná. Aj preto sa bude potrebné zamerať nielen na úvahy, ako legislatívne ukotviť multiinštitucionálnu spoluprácu, ale aj ako tú legislatívu dôsledne a úspešne implementovať.

- zapojenie ženských organizácií do prijímania verejných politík v oblasti prevencie a eliminácie domáceho násillia a násillia na ženách a podpora sieťovania týchto organizácií
- poskytnutie potrebných informácií a tréningov pre čo najväčší počet ľudí pracujúcich v inštitúciách a službách, ktoré sa podieľajú na implementácii legislatívy;
- tréningy by sa nemali sústreďovať len na právne aspekty, ale aj na filozofiu zákona, jeho ciele a dôsledky pre spoločnosť;
- vytvorenie systému vzdelávania z hora dole;
- využívanie multiplikátorov a iné kľúčové osoby ako trénerov;
- informovanie verejnosti.

2.3. Indikátor dobrej praxe: Efektívne policajné intervencie a obeť. Dôvera v systém trestnej spravodlivosti

Dôležitým indikátorom dobrej praxe je zabezpečenie dôvery obetí v inštitúcie. Základným orgánom štátu, ktorý zodpovedá za ochranu bezpečia občanov, je polícia. Ak ženy, ktoré sa stanú obeťou násillia, nedôverujú polícii, majú obavu políciu kontaktovať alebo majú pocit, že ich polícia neberie vážne, nebude nikdy systém ochrany žien pred násillím efektívny.

Na to je dôležité aby systém policajnej intervencie bol nastavený efektívne. Pri každej policajnej intervencii v prípadoch domáceho násillia musí polícia vyhodnotiť riziko v ktorom sa obeť alebo potenciálne obeť nachádzajú na základe vopred stanovených, fixných kritérií - napr. checklistu (ako je nórsky systém SARA alebo španielsky VioGen). Ak je výsledkom tohto vyhodnotenia, že dané osoby čelia bezprostrednej hrozbe útoku na svoj život, zdravie alebo slobodu, polícia by mala ohrozovateľa vykázať. Vykázanie by malo byť nastavené tak aby chránilo každú osobu v danej domácnosti/obydlí,

bez ohľadu na to, kto nehnuteľnosť vlastní alebo najíma. V prípadoch keď sú ohrozené aj deti je nevyhnutné kontaktovať orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Ohrozovateľ aj obeť musia byť vhodne informované o všetkých súvisiacich procesoch zrozumiteľnou formou. Pri tejto príležitosti je potrebné poukázať, že takou formou nie je citácia zákona s odkazmi na paragrafy trestných kódexov.

Následne by mala mať polícia povinnosť aspoň v prvých dňoch náhodne kontrolovať dodržiavanie režimu vykázania.

V prípade, že k vykázaniu došlo pretože sa násilný čin už stal, musí zároveň polícia samozrejme začať trestné stíhanie.

Napokon je pre budovanie dôvery v inštitúcie trestnej spravodlivosti je dôležité budovať profesionálne, na obeť sústredné postupy:

- všetky práva a povinnosti polície musia byť jasne definované zákonom;
- polícia musí reagovať na všetky núdzové volania okamžite;
- polícia musí byť oprávnená vstúpiť do obydľia aj bez dovolenia člena domácnosti (napr. manžela);
- ochrana a bezpečie obetí musí byť prioritnou úlohou policajnej intervencie;
- vykázania a zákaz približovania sa sú efektívne nástroje polície na ochranu obetí aj skôr, ako k násiliu dôjde a mali by byť využívané;
- implementácia vykázania a zákazu približovania sa musí byť detailne regulovaná zákonom, ich trvanie by malo byť fixné, nezávislé od vôle konkrétneho policajta/policajtky v danom prípade;
- ak sú život, zdravie alebo sloboda osoby ohrozené, polícia má mať povinnosť ohrozovateľa vykázať, bez možnosti individuálneho uváženia policajta/policajtky;
- polícia musí monitorovať dodržiavanie zákazu približovania sa;
- obeť by nemala niesť bremeno súhlasu s týmito opatreniami;
- obeť a páchatelia majú zákonné právo na informácie, ktoré musí byť naplnené políciou;
- spolupráca polície, civilných súdov, intervenčných centier/subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, orgánov sociálnoprávnej ochrany detí by mala byť integrovaná do policajných procesov a nemala by závisieť od dobrej vôle jednotlivcov;
- polícia by mala byť povinná trestne stíhať činy, ktoré už boli spáchané;
- dôsledné vyšetrovanie, získavanie potrebných dôkazov a vedenie detailnej dokumentácie vrátane dokumentácie týkajúcej sa intervencií;
- občania by mali mať právo podať sťažnosť na postupy polície na nezávislú inštitúciu alebo súd.

Iné dôležité aspekty v tejto oblasti sú:

- špecializované zložky polície zamerané na domáce násilie sa ukazujú ako efektívne;
- špecializované zložky by mali existovať aj na úrovni manažmentu pre kontinuálny monitoring, vyhodnocovanie a zlepšovanie intervencií polície;
- špecifické opatrenia ako multiinštitucionálne konzultovanie prípadov, ktoré sú osobitne náročné alebo prípadov opakovaného násillia.

2.4. Indikátor dobrej praxe: Efektívna ochrana poskytovaná prostriedkami civilného práva

Bezpečnostné opatrenie, akým je policajné vykázanie, nemôže trvať večne. Spravidla v jednotlivých krajinách trvá po dobu 10-14 dní s možnosťou predĺženia maximálne o ďalších 10-14 dní. Cieľom

vykázania je popri bezpečnosti aj oslobodenie obetí od ovplyvňovania páchatel'om. To má v praxi významné dôsledky, pretože páchatelia domáceho násillia sú často manipulatívni a obeť sú zároveň často náchylné v záujme zachovania rodiny a ekonomickej stability dôverovať páchatel'ovi ak sľubuje nápravu a pod.

Obeť však stále musia byť aktívne a podniknúť ďalšie kroky, k čomu musia mať nástroje a potrebnú pomoc. Jedným z týchto nástrojov sú dlhodobé opatrenia, o ktorých môže rozhodnúť civilný súd. Medzi tieto opatrenia možno zaradiť ochranné opatrenia, ale aj konania v spojení s rozlukou manželstva, vyriešenia bývania a iných majetkových otázok. Ochranné opatrenia civilného súdu by mali potom trvať do vyriešenia prípadných ďalších súvisiacich konaní, aby sa opäť zabránilo páchatel'ovi obeť ovplyvňovať. Súčasťou ochranných opatrení preto býva zákaz približovania sa, vrátane zákazu vstupu do zariadení, ktoré navštevujú ich spoločné deti. Vzhľadom na osobitnú ochranu detí, je účelné, aby o ochranné opatrenia zamerané na deti ohrozené domácim násillím, mohli požiadať aj orgány sociálnoprávnej ochrany detí.

Zároveň je dôležité, aby boli účinné opatrenia, ktoré môžu prijímať civilné súdy, dostupné pre ženy, ktoré sú obeťami domáceho násillia, pretože nie všetky obeť hľadajú pomoc polície:

- zákonom regulované ochranné príkazy poskytujúce ochranu ženám a iným osobám žijúcich v danej domácnosti;
- možnosť prijímania ochranných príkazov/opatrení aj v prípadoch psychického násillia, týrania alebo prenasledovania; komplexná ochrana v rôznych sférach (dom, miesto výkonu práce, materská škola atď.) a zákaz sledovania alebo kontaktovania obeť;
- prístup k právnej pomoci pre obeť;
- podporovanie vydávania súdnych príkazov v prípade nebezpečenstva (okamžite alebo v priebehu niekoľkých dní);
- efektívne vykonávanie ochranných príkazov zabezpečované napríklad políciou;
- úzka spolupráca súdov s políciou a organizáciami poskytujúcimi pomoc.

2.5. Indikátor osvedčených postupov: Victim-friendly systémy intervencie

Zo skúseností viacerých krajín, ktoré sme v tejto štúdií pokryli je zrejmé, že zákony samotné nestačia pre efektívnu pomoc ženám, ktoré čelia násilliu. Osobitne náročnú pozíciu majú ženy v prípadoch partnerského násillia, pretože sa musia postaviť násillnému partnerovi a osamostatniť sa od neho, pričom môžu mať spoločné deti a hoci od neho môžu byť psychicky a ekonomicky závislé, o čo násillní partneri aj často usilujú.

Systémy intervencie preto musia byť nastavené tak, aby poskytovali ženám potrebnú podporu a aby neostali osamotené v následkoch právnych krokov, ktoré musia podniknúť. Podpora musí byť nielen dostupná ale ideálne aj bezprostredne ponúknutá, ako je tomu v opísanom rakúskom modeli. V tomto modeli intervenčné centrá dostanú informáciu priamo od polície a sami kontaktujú obeť, ponúkajú nielen psycho-sociálnu pomoc, ale aj zabezpečenie bezpečnostných opatrení a pomoc pri všetkých potrebných právnych krokoch.

Nie každý vie požiadať o pomoc, a preto považujeme za dôležité, aby rozhodovanie obeť nebolo o tom, či pomoc vyhľadať alebo nie, ale len o tom, či ponúknutú pomoc prijme alebo nie.

V príkladoch dobrej praxe sme identifikovali rôzne formy služieb obeťiam, avšak tými kľúčovými bude stanovenie bezpečnostného plánu, právna pomoc, stredno-dobé až dlhodobé poradenstvo, v prípade

potreby finančné poradenstvo a krízové ubytovanie (v ideálnom stave finančná pomoc a možnosť získať sociálne ubytovanie ak to situácia vyžaduje).

V neposlednom rade by mali v záujme multiinštitucionálnej spolupráce intervenčné centrá koordinovať jednotlivé intervencie a kontinuálne spolupracovať so všetkými zúčastnenými inštitúciami a pomáhať im vylepšovať ich postupy.

2.6. Opatrenia pre páchatel'ov

Systémy intervencie by mali pamätať aj potrebu práce s páchatel'mi. Násilníci by mali mať povinnosť absolvovať dostupné tréningy nenásilného správania a to či už dôjde k podmienenému alebo nepodmienenému odsúdeniu páchatel'a.

Dôležitá je teda komplexná pomoc obetiam násilia v krízovej situácii. Vyššie uvedené opatrenia možno zúžiť na nasledovný minimálny štandard:

- právo všetkých obetí dostávať informácie o možnostiach pomoci (obete sa zvyčajne obracajú najskôr na svoju rodinu a bezprostredné okolie, informovanosť verejnosti je preto tiež dôležitá);
- právo na poskytnutie pomoci (po zásahoch polície alebo poskytnutí nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti by mali obete, ako aj ich deti, mať poskytnuté poradenstvo a podporu od kvalifikovanej inštitúcie);
- úzka spolupráca polície, súdov, zdravotníckych a sociálnych služieb s pomocou ženských organizácií (to si bude vyžadovať legislatívne upraviť prenos údajov, ktoré by boli inak z dôvodov ochrany údajov nemožné);
- proaktívny prístup, obete by mali byť aktívne kontaktované organizáciou poskytujúcou pomoc;
- pomoc sa poskytuje po dlhšiu dobu;
- existujúci systém pre získanie finančnej podpory bez zdĺhavých administratívnych postupov vrátane programov umožňujúcich získať sociálne bývanie, aby obete mohli opustiť svojich násilných partnerov;
- poskytovanie podpory pre ďalší rozvoj (vzdelávacie programy, opätovný vstup do vzdelávania, návrat na trh práce a pod.);
- poradenstvo v právnych otázkach a podpora pri vymáhaní práv v občianskoprávných a trestných konaniach.

2.7. Indikátor dobrej praxe: Účinné intervencie systému trestného súdnictva

Systém trestného súdnictva je ďalším dôležitým nástrojom na predchádzanie násiliu žien, ktoré sa v mnohých krajinách dostatočne nevyužívajú. Nástroje trestného práva samozrejme sú ultima ratio, avšak malo by byť nesporné, že sú nevyhnutné v prípadoch násilia, vrátane psychického a osobitne na najbližších, často závislých osobách. Hoci sa to môže zdať samozrejmé, prípady domáceho násilia sú v niektorých prípadoch ignorované ako súkromné, partnerské záležitosti, do ktorých sa orgány činné v trestnom konaní nechcú alebo nemajú miešať.

Dobrá prax v tejto oblasti zahŕňa:

- zabezpečenie trestnosti všetkých foriem domáceho násilia vrátane manželského znásilnenia; násilné činy by nemali mať stanovený nižší trest, ak sú spáchané v rodine, naopak, toto by sa malo považovať za priťažujúcu okolnosť; trestné obvinenia a trestné stíhanie by mal vykonávať

štát, nie obeť; účinné stíhanie násilných činov voči ženám so zameraním na dôkladné vyšetrovanie;

- prijímanie opatrení na ochranu obetí v rôznych fázach (ochranné príkazy, povinnosť páchatel'a podstúpiť tréning proti násiliu, probácia na príkaz súdu atď.);
- obeť by mali mať právo zúčastniť sa na trestnom konaní, klásť otázky a predložiť dôkazy, ako aj požiadať o náhradu škody v priebehu trestného alebo občianskeho konania; obeť by mali mať právo na bezplatné právne poradenstvo a pomoc počas trestného konania;
- pred, počas a po konaní na súde by mala byť zaručená bezpečnosť obeť, malo by sa zabrániť konfrontácii s páchatel'om (napríklad strany by mali čakať v oddelených miestnostiach);
- obeť by mali mať právo na to, aby sa s nimi zaobchádzalo s osobitnou starostlivosťou, aj keď poskytujú svoju výpoveď, bez prítomnosti páchatel'a alebo prostredníctvom videozáznamu; sudcovia, prokurátori a obhajcovia by mali získať tréning citlivého prístupu k obeť, aby sa zabránilo ďalšej traumatizácii;
- súdy a prokuratúra by mali zriadiť špeciálne úseky zaoberajúce sa otázkou násilia na ženách.

2.8. Všeobecné indikátory dobrej praxe

Všeobecnými indikátormi dobrej praxe, ktoré by mali sledovať všetky relevantné inštitúcie sú:

1. Jasné definovanie problému – jasná a komplexná definícia násilia na ženách je nevyhnutná pre tvorbu a implementáciu efektívnych foriem intervencie. Možno je pri tom využiť medzinárodné definície obsiahnuté napríklad v Deklarácii OSN o odstránení násilia ženách alebo definície obsiahnuté v Dohovore Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a boji proti nemu.
2. Komplexné a konzistentné metodiky a politiky v oblasti domáceho násilia, ich monitoring a vyhodnocovanie – každá inštitúcia, ktorá sa dostáva do styku s problematikou domáceho násilia, potrebuje jasný návod na svoju prácu. Ženské organizácie by mali byť pravidelne konzultované. Ochrana bezpečnosti žien a detí by mali byť prioritou akejkoľvek intervencie. Dôležitou súčasťou dobrej praxe je zber dát, vyhodnocovanie štatistík a pravidelné reportovanie.
3. Bezpečnosť ako priorita – Dôležitým aspektom intervencie je nepodceňovať riziko, ktorému obeť čelí, dôverovať obeť a brať jej tvrdenia vážne. V Európe stále dochádza k vážnym ublíženiam na zdraví a k zabitiam žien súčasnými alebo bývalými manželmi či partnermi. K týmto útokom nedochádza často náhle, ale nakoniec dlhodobého násilného vzťahu. Obeť, ktoré sú v procese odlúčenia od násilného partnera, sú v osobitnom nebezpečenstve, pričom väčšina vražd či pokusov o vraždu býva spáchaná v tejto fáze. Boli vytvorené viaceré nástroje pre vyhodnocovanie rizika a získavanie dodatočných informácií formou dotazníkov a checklistov. Plánovanie bezpečnosti s každou obeťou by malo byť štandardom každej organizácie.
4. Vzdelávanie a zvyšovanie povedomia – zabezpečovanie potrebného vzdelávania a tréningov je kontinuálna činnosť, osobitne vo veľkých organizáciách, akou je polícia. Tieto programy by mali byť pokračujúce, umožňujúce získať ďalšie poznatky počas pôsobenia v danej organizácii.
5. Multiinštitucionálna práca – prevencia násilia páchaného na ženách bude účinná len vtedy, ak budú všetky príslušné organizácie efektívne spolupracovať a koordinovať svoje intervencie. Ak chýba dôležitá väzba v reťazci intervencií, bude to mať oslabujúci účinok na všetky ostatné intervencie.

Ukazovateľmi efektívneho multiinštitucionálneho prístupu sú najmä tieto:

- hlavnú úlohu zohrávajú ženské organizácie;
- zúčastnené inštitúcie sú ochotné a spôsobilé zmeniť svoje postupy;
- spolupráca vedie ku konkrétnym záväzným cieľom, ktoré sú naplánované, implementované a vyhodnocované;
- každá inštitúcia sa personálne a finančne podieľa na implementácii cieľov;
- inštitúcie podieľajúce sa na tejto práci samé aplikujú rodovú rovnosť vo svojich sférach pôsobnosti (mainstreaming);
- zapojené inštitúcie a organizácie sa obracajú na zodpovedné osoby na politickej úrovni, ak nie je dostatok prostriedkov na poskytovanie pomoci obetiam.

Ciele a úlohy multiinštitucionálnych iniciatív:

- monitorovanie intervencií a služieb v oblasti domáceho násillia;
 - identifikácie medzier v službách a zlepšovanie služieb;
 - tvorba politík a metodík;
 - organizovanie a participácia na tréningoch;
 - podieľanie sa na aktivitách prevencie a zvyšovania povedomia v komunite.
6. Zodpovednosť štátu a partnerstvo s mimovládnyimi organizáciami – zodpovednosť sa netýka len inštitúcií priamo zapojených do eliminácie domáceho násillia a ochrany obetí, ale aj vlády danej krajiny, ktorá zodpovedá za implementáciu domácich a medzinárodných noriem, čo zahŕňa aj nasledovné:
- jasné definovanie kompetencií a úloh v oblasti domáceho násillia na celoštátnej aj lokálnej úrovni;
 - špecializované odbory na kľúčových ministerstvách a iných orgánoch s adekvátnymi personálnymi a finančnými zdrojmi;
 - existenciu národného akčného plánu na odstránenie násillia na ženách s finančným zabezpečením;
 - kontinuálnu implementáciu, hodnotenie a aktualizáciu plánu,
 - úzku spoluprácu s občianskou spoločnosťou, najmä ženskými organizáciami;
 - dostatočné prostriedky pre bezpečné ženské domy a iné pomocné organizácie zabezpečujúce sociálnu, psychologickú, právnu a ekonomickú pomoc obetiam domáceho násillia vrátane detí;
 - prijatie a implementáciu efektívnej legislatívy na ochranu pred násillím;
 - systematický zber dát o násillí na ženách vo všetkých relevantných oblastiach;
 - podporu a realizáciu kampaní na zvyšovanie povedomia;
 - prijímanie antidiskriminačných opatrení vo všetkých spoločenských a politických sférach (gender mainstreaming);
 - integráciu ľudskoprávneho vzdelávania do osnov a vzdelávania pedagógov;
 - rešpektovanie a implementáciu medzinárodných ľudskoprávných štandardov.

3. ZHODNOTENIE LEGISLATÍVNYCH PREDPOKLADOV A IDENTIFIKÁCIA PREKÁŽOK PRE ZAVEDENIE INTERVENČNÝCH TÍMOV/CENTIER V SLOVENSKEJ REPUBLIKE PODĽA ANALYZOVANÝCH VZOROV

Pre zabezpečenie účinnej pomoci ženám ohrozeným násilím na Slovensku je potrebné zavádzať modely multiinštitucionálnej spolupráce a intervencie, to znamená intervencií ktorých sa koordinovane zúčastňujú všetky relevantné inštitúcie a organizácie (obec, ÚPSVaR, orgány činné v trestnom konaní, zdravotnícky personál, sociálni pracovníci/pracovníčky a iní).

V každej fáze pomoci, alebo pri každom type intervencie by sme vedeli na základe dostupných výskumov realizovaných na Slovensku identifikovať nedostatky. Či už pre nízku informovanosť o domácom násilí, metódach násilníka, alebo o možnostiach pomoci, alebo pre neochotu riešiť prípady domáceho násilia, nedostatočnú sieť pomáhajúcich subjektov v určitom regióne alebo pre určitý špecifický typ násilia (ako napr. sexuálne násilie), nedostatočnú ponuku pomoci po skončení krízového obdobia (napr. sociálne ubytovanie) a pod.

V niektorých regiónoch z iniciatívy organizácií poskytujúcich pomoc ženám zažívajúcim násilie vznikajú alebo už vznikli miestne štruktúry multiinštitucionálnej spolupráce, napr. formou pravidelne sa stretávajúcich pracovných skupín za účasti rôznych regionálnych aktérov a inštitúcií. Na celonárodnej úrovni Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny a Koordinačno metodické centrum prevencie a eliminácie rodovo-podmieneného a domáceho násilia taktiež spolupracujú s mnohými aktérmi pri tvorbe metodík a štandardov.

Intervencia v jednotlivých prípadoch násilia na ženách už však v SR nie je založená na multiinštitucionálnom prístupe. Nedochádza teda ku koordinovanej spolupráci alebo stretávaniu zainteresovaných inštitúcií a aktérov, na ktorom by spoločne navrhovali a určovali opatrenia, ktoré jednotlivo podniknú za účelom predovšetkým zvýšenia bezpečia ženy zažívajúcej násilie a jej detí a možné riešenia jej situácie⁶². Tento typ spolupráce medzi inštitúciami je potrebný vzhľadom k tomu, že väčšina žien, ktoré zažívajú násilie, sa dostáva do kontaktu s viacerými inštitúciami, a to aj opakovane. Ako sme uviedli v identifikátoroch dobrej praxe, koordinovanie intervencií jednotlivých inštitúcií s ohľadom na bezpečie ženy a na jej potreby vedie k jej účinnejšej ochrane, pomoci a podpore a k tzv. victim-friendly intervencii. V tejto časti sa preto chceme zamerať na predpoklady a prekážky zavedenia systému multiinštitucionálnej intervencie na Slovensku.

3.1. Legislatíva v Slovenskej republike

V ostatných rokoch došlo k prijatiu viacerých kľúčových noriem, ktorých cieľom bolo zavedenie prostriedkov ochrany obetí násilia na ženách a domáceho násilia, prostriedkov pomoci obetiam aj penalizácie páchatel'ov. Prvotné prijatie týchto úprav sa nevyhlo aplikačným problémom a nevyhnutným zmenám, avšak možno povedať že vo viacerých oblastiach dnes dosahuje legislatíva žiadaný medzinárodný štandard, no účinná aplikácia legislatívy si vyžaduje ďalšie systémové opatrenia.

⁶² RIEŠENIE PRÍPADOV NÁSILIA NA ŽENÁCH V PARTNERSKÝCH VZŤAHOV ODPORÚČANIA PRE PRAX ŠTÁTNYCH A VEREJNÝCH INŠTITÚCIÍ, Fenestra, 2016

Od roku 2003 umožnil Občiansky súdny poriadok **uloženie predbežného opatrenia**, na základe ktorého bolo umožnené vykázať osobu z obydlija ak bola voči blízkym podozrivá z násillia, čo bol prvý krok pri tvorbe nástrojov civilného práva. V krátkosti možno uviesť, že na začiatku mal súd na rozhodnutie 7 dní, pričom lehota začala plynúť až po tom, čo boli odstránené prípadné nedostatky podania. Zároveň bolo opatrenie limitované na blízke osoby, čo v prípadoch partnerov, ktorí nie sú manželmi, prípadne pri bývalých partneroch mohlo byť niekedy potrebné dokazovať (že ide o osobu ktorej ujmu by osoba pociťovala ako vlastnú). Dnes podľa Civilného sporového poriadku prijíma súd neodkladné opatrenia, v prípadoch ak ide o rozhodnutie nevstupovať dočasne do bytu alebo domu voči osobe podozrivej z násillia a musí rozhodnúť do 24 hodín od podania.

V roku 2008 nasledovalo zavedenie policajnej intervencie formou tzv. **policajného vykázania**. Premárnenou šancou vtedy bolo, že napriek prevzatíu modelu vykázania, nebol prevzatý model, ktorým by sa legislatívne vytvorili predpoklady multiinštitucionálnej intervencie, to znamená dodnes nebola pri vykázaní zavedená povinnosť spolupráce s orgánmi poskytujúcimi pomoc. Prvotné zavedenie tohto inštitútu malo aj ďalšie nedostatky, najmä dĺžku vykázania po dobu 48 hodín, čomu sa venujeme viac neskôr.

Slovenská legislatíva, ale aj profesionáli v oblasti trestného práva majú dlhodobo ťažkosti s vyrovnávaním sa s kolíziou práv. Na jednej strane sú to práva obetí, ktorých život, zdravie, telesná integrita je cielene a veľmi často veľmi zásadným spôsobom narušená, a to aj opakovane. Na strane druhej figuruje páchateľ tiež ako nositeľ zásadných práv, a to najmä práva na obhajobu, práva byť považovaný za nevinného do preukázania viny, práva na majetok (napr. užívanie bytu), rodičovské práva a tak ďalej.

Posun vo vyrovnaní práv obetí a páchateľov nastal prijatím **zákona o obetiach trestných činov**, transpozíciou smernice EÚ o právach obetí⁶³. Týmto zákonom bola po prvý raz stanovená definícia domáceho násillia, bola upravená povinnosť vyhodnocovať riziko obeť zo strany zúčastnených aktérov, povinnosť zabrániť sekundárnej a opakovanej viktimizácii, vyhýbať sa opakovaným výsluchom a tak ďalej. Jedným z cieľov tejto úpravy bolo vytvorenie siete pomáhajúcich subjektov postavených na multidisciplinárnom, one-stop-shop, prístupe, ktoré by získali akreditáciu Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky a následne mohli získať štátnu dotáciu na svoju činnosť. Vzhľadom na veľké nároky na tieto organizácie a zároveň nízky objem prostriedkov, ktoré štát na tento účel vyčlenil, sa však tieto očakávania zatiaľ nenaplnili. Podpora obetiam násillia na ženách je teda primárne stále postavená na poskytovaní sociálnych služieb, podľa osobitných predpisov.

Zákon o obetiach trestných činov taktiež nedokázal postaviť základy pre multiinštitucionálnu intervenciu. Medzi základnými zásadami ochrany a podpory obetí bola napríklad zavedená **povinnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdov spolupracovať so subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam, ale iba v „prípadoch odôvodnenej potreby**, najmä v záujme zabezpečenia práva a ochrany obeť“. Aj táto úprava je síce krokom vpred, avšak opísané skúsenosti zo zahraničia ukazujú, že na prelomenie bariéry spolupráce medzi orgánmi verejnej moci a mimovládnyimi organizáciami sú potrebné imperatívnejšie zákonné úpravy. Na druhú stranu ak majú mať mimovládne organizácie poskytujúce pomoc obetiam trestných činov potrebné materiálno-personálne kapacity, aby sa mohli podieľať na každom prípade domáceho násillia a násillia na ženách, je potrebné zabezpečiť ich dostatočné

⁶³ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (Ú. v. EÚ L 315/57, 14. 11. 2012).

financovanie zo strany štátu, pretože v tomto prípade realizujú úlohy štátu, ktorý je v zmysle uvedenej smernice EÚ povinný služby obetiam garantovať.

Pri tejto príležitosti stoja za zmienku uvádzacie ustanovenia smernice, ktoré vytvárajú dôležité kontexty vnímania rodovo-podmieneneho násillia aj potreby multiinštitucionálnej spolupráce, ktoré neboli priamo transpozíciou legislatívne premietnuté, no vytvárajú na to priestor. V rámci tejto štúdie nie je priestor sa týmito ustanoveniami venovať komplexne, ale uvádzame aspoň nasledujúce:

„Ženské obeť rodovo motivovaného násillia a ich deti si často vyžadujú osobitnú podporu a ochranu z dôvodu vysokého rizika druhej a opakovanej viktimizácie, zastrasovania a pomsty súvisiacich s takýmto násillím.“

„Násillie páchané blízkou osobou je závažný a často skrytý spoločenský problém, ktorý by mohol spôsobiť systematické psychické a fyzické traumy s vážnymi následkami, pretože páchatel' je osoba, ktorej by obeť mala byť schopná dôverovať. Obeť násillia páchaného blízkou osobou preto môžu potrebovať osobitné ochranné opatrenia. Ženy sú týmto druhom násillia neprimerane postihnuté, pričom situácia môže byť ešte vážnejšia, ak je žena od páchatel'a závislá ekonomicky, spoločensky alebo v súvislosti so svojím právom na pobyt.“

„...Na to, aby sa obetiam trestných činov dostala primeraná úroveň pomoci, podpory a ochrany, by verejné služby mali pracovať koordinovane a byť zapojené na všetkých administratívnych úrovniach – na úrovni Únie i na národnej, regionálnej a miestnej úrovni. Obetiam by sa malo pomáhať nájsť a osloviť príslušné orgány, aby sa zabránilo opakovanému odkazovaniu na iné príslušné orgány. Členské štáty by mali zväziť vytvorenie „jediných prístupových bodov“ alebo „jednotných kontaktných miest“, ktoré sa venujú viacerým potrebám obetí, keď sa zúčastňujú na trestnom konaní, vrátane potreby dostávať informácie, pomoc, podporu, ochranu a náhradu škody.“

Tieto ustanovenia sú dôležité, pretože poskytujú návod na základy prístupu k obetiam násillia na ženách, ktorý si štáty EÚ vrátane Slovenskej republiky schválili, a to najmä v situácii nepodporenia Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu a boji proti nemu Národnou radou Slovenskej republiky.

3.2. Inštitút vykázania

V zmysle zákona o Policajnom zbore⁶⁴ má policajt oprávnenie vykázať zo spoločného obydlija. V zmysle právnej úpravy je policajt oprávnený vykázať z bytu alebo domu alebo iného priestoru spoločne obývaného s ohrozenou osobou a aj z jeho bezprostredného okolia osobu, u ktorej možno na základe zistených skutočností očakávať útok na život, zdravie, slobodu alebo zvlášť závažný útok na ľudskú dôstojnosť ohrozenej osoby, najmä vzhľadom na predchádzajúce takéto útoky.

Súčasťou vykázania zo spoločného obydlija je aj zákaz vstupu vykázanej osobe do spoločného obydlija počas desiatich dní od vykázania. Počas vykázania zo spoločného obydlija je vykázaná osoba povinná nepribližovať sa k ohrozenej osobe na vzdialenosť menšiu ako desať metrov.

Vykázanie zo spoločného obydlija oznamuje policajt ústne, pričom vykázanej osobe policajt presne oznámi priestor, na ktorý sa vykázanie zo spoločného obydlija vzťahuje. Rozsah priestoru policajt určí podľa potreby preventívnej ochrany osoby, ktorá je ohrozená útokom. Policajt pri aplikácii tohto

⁶⁴ § 27a zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

oprávnenia vyhotoví potvrdenie o vykázaní zo spoločného obydla, ktoré odovzdá vykázanej osobe a ohrozenej osobe.

Policajt poučí ohrozenú osobu o možnosti podať návrh na nariadenie neodkladného opatrenia podľa Civilného sporového poriadku a podľa možnosti v písomnej forme poskytne informácie o organizáciách na pomoc poškodeným, vrátane informácií o službách nimi poskytovaných, a poskytne kontakt na organizácie poskytujúce pomoc obetiam domáceho násilia.

Na vykonanie úkonov súvisiacich s vykázaním zo spoločného obydla policajt spravidla zabezpečí prítomnosť nezúčastnenej osoby. Vykázanie zo spoločného obydla končí uplynutím lehoty desiatich dní od vykázania zo spoločného obydla. Doručením návrhu ohrozenej osoby na nariadenie neodkladného opatrenia na súd počas vykázania zo spoločného obydla sa trvanie vykázania zo spoločného obydla predlžuje až do nadobudnutia vykonateľnosti rozhodnutia súdu o tomto návrhu. Dodržiavanie vykázania zo spoločného obydla preveruje príslušný útvar Policajného zboru. O vykonanom postupe v súvislosti s vykázaním zo spoločného obydla spíše policajt neodkladne úradný záznam, ktorý ak je ohrozenou osobou dieťa, zasiela aj orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Je potrebné zdôrazniť, že vykázanie zo spoločného obydla je zákonom ustanovené ako oprávnenie policajta, nie jeho povinnosť. To znamená, že uplatnenie tohto inštitútu závisí od posúdenia veci samotným policajtom a od zhodnotenia naplnenia jednotlivých zákonných podmienok vykázania zo spoločného obydla. Je preto nevyhnutné, aby mali policajti k dispozícii jednotný protokol postupu, napríklad checklist, tak aby sa zamedzilo situácii, keď rovnakú situáciu posúdia rôzni policajti rôzne.

Uskutočnenie vykázania závisí od objektívneho zistenia skutkového stavu veci, zhodnotenia jednotlivých dôkazov, ktoré má polícia k dispozícii (výpovede svedkov a poškodených, vecné dôkazy). Obeť nemá právny nárok na realizáciu vykázania policajtom a v prípade, ak policajt usúdi, že podmienky pre vykázanie nie sú naplnené, predmetnú osobu zo spoločného obydla dokonca nesmie vykázať.

Ako sme uviedli v predchádzajúcom texte, inštitút vykázania je administratívne opatrenie, ktoré musí byť z povahy veci krátkodobé, neslúži na trvalú ani stredno-dobú úpravu vzťahov, na také závažné zásahy do práv všetkých zúčastnených osôb je potrebné rozhodnutie príslušných súdov.

Na druhú stranu, musí byť zákonné trvanie vykázania dostatočne dlhé na to, aby splnilo svoj účel, teda bezprostrednú ochranu obetí pred násilníkom. Pôvodne pri zavedení tohto inštitútu do slovenskej legislatívy bola zákonná lehota pre vykázanie zo spoločného obydla stanovená na 48 hodín, čo v žiadnom prípade nemožno považovať za dostačujúce. Od roku 2016 bola lehota predĺžená na 10 dní, čo možno považovať za štandardné. Táto lehota je zákonná a je asi potrebné zdôrazniť, že ju nemôže žiaden subjekt skrátiť, a teda ani príslušník polície, ale ani obeť.

Na rozdiel od rakúskej úpravy nemožno vykázanie predĺžiť, avšak ak obeť podá návrh na nariadenie neodkladného opatrenia na súd ešte počas trvania vykázania, tak sa jeho trvanie predlžuje až do nadobudnutia vykonateľnosti rozhodnutia súdu o tomto návrhu, čo umožňuje plynulý prechod od policajného vykázania do zákazu približovania sa uloženého súdom.

Štatistiky o využívaní inštitútu vykázania v SR nie sú verejne prístupné, avšak podľa vyhlásenia Ministerstva vnútra SR, bolo v roku 2016 vykázaných 642 osôb.⁶⁵

⁶⁵ <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-2&sprava=nasilie-pachane-na-zenach-sa-tyka-kazdeho>

3.3. Neodkladné opatrenia v civilnom súdnom konaní

Civilný sporový poriadok upravuje neodkladné opatrenia, ktoré môže civilný súd na návrh obete nariadiť pred začatím konania, počas konania, ako aj po jeho skončení.

Neodkladné opatrenie nie je konečným rozhodnutím a jeho účelom je dočasná úprava pomerov účastníkov. Pred nariadením neodkladného opatrenia preto postačuje, ak je osvedčené dôvodné podozrenie z násilia. Osvedčenie dôvodného podozrenia z násilia znamená, že súd pomocou ponúknutých dôkazných prostriedkov zisťuje najvýznamnejšie skutočnosti (teda nie všetky rozhodujúce), pričom postačuje, že osvedčovaná skutočnosť sa mu vzhľadom na všetky okolnosti javí ako nanajvýš pravdepodobná. Dôvodné podozrenie z násilia sa preukazuje predovšetkým listinnými dôkazmi, keďže ide o konanie z hľadiska procesného maximálne zrýchlené. Právo na ochranu života a zdravia, ktoré je násilníkom ohrozované, má absolútnu povahu, a teda je silnejšie ako vlastnícke právo násilníka. Právo v takomto prípade musí chrániť slabšiu stranu a aj za cenu zásahu do vlastníckeho práva dať možnosť, aby sa riešili právne situácie takým spôsobom, aby ten z manželov, ktorý zasahuje do práva druhého (druhých) na pokojný a zdravý život, na ochranu zdravého vývoja detí, bol obmedzený aj v takých právach, ako je právo spoluvlastníka na užívanie, resp. spoluužívanie domu či bytu.⁶⁶

Neodkladné opatrenie môže v kontexte domáceho alebo rodovo podmieneného násilia spočívať v príkaze:

- nevstupovať dočasne do domu alebo bytu, v ktorom býva osoba, vo vzťahu ku ktorej je dôvodne podozrivá z násilia (§ 324 ods. 2 písm. e) Civilného sporového poriadku),
- nevstupovať alebo iba obmedzene vstupovať do domu alebo bytu, na pracovisko alebo iné miesto, kde býva, zdržiava sa alebo ktoré pravidelne navštevuje osoba, ktorej telesnú integritu alebo duševnú integritu svojím konaním ohrozuje (§ 324 ods. 2 písm. f) Civilného sporového poriadku),
- sa na určenú vzdialenosť nepribližovať alebo iba obmedzene približovať k osobe, ktorej telesná integrita alebo duševná integrita môže byť jej konaním ohrozená (§ 324 ods. 2 písm. f) Civilného sporového poriadku).
- písomne, telefonicky, elektronickou komunikáciou alebo inými prostriedkami úplne alebo čiastočne nekontaktovala osobu, ktorej telesná integrita alebo duševná integrita môže byť takým konaním ohrozená.

3.4. Ďalšie možnosti zvýšenia bezpečia

Elektronický monitoring možno v Slovenskej republike využiť okrem iného aj v prípadoch uloženia neodkladného opatrenia v civilnom konaní súdom, teda napríklad v prípade uloženia zákazu priblíženia k ohrozenej osobe, podobne ako v Nórsku. Treba však povedať, že tento systém je málo využívaný a jeho prípadné rozšírenie na zabezpečenie ochrany obete s vyššou mierou rizika ohrozenia v prípadoch vykázania by si okrem legislatívnej zmeny vyžadovalo aj osvetu v prostredí polície, prokuratúry a súdov, ako aj efektívne nástroje na vyhodnocovanie rizika.

Samotný výkon kontroly plnenia takéhoto neodkladného opatrenia s využitím technických prostriedkov (elektronického monitoringu osôb) je tak, ako v rámci trestného konania, upravený v zákone č.

⁶⁶ KRIMINOLOGICKÉ MOŽNOSTI RIEŠENIA DOMÁCEHO NÁSILIA Zborník z konferencie, 2017, str. 88-91

78/2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Kontrolu technickými prostriedkami môže nariadiť súd alebo prokurátor. Výkon nariadenej kontroly technickými prostriedkami zabezpečuje probačný a mediačný úradník v spolupráci s operačným strediskom, ktorého činnosť zabezpečuje ministerstvo spravodlivosti.

Zákon vymedzuje pojem technické prostriedky určené na kontrolu ako osobné identifikačné zariadenie, zariadenie na kontrolu prítomnosti v mieste výkonu rozhodnutia, zariadenie na určenie polohy kontrolovanej osoby, zariadenie varovania blízkosti, zariadenie kontroly požitia alkoholu, zariadenie hlasového overenia prítomnosti kontrolovanej osoby a zariadenie probačného a mediačného úradníka.

Porušenie príkazu vyplývajúceho z neodkladného opatrenia uloženého v civilnom súdnom konaní môže viesť k trestnému stíhaniu za spáchanie trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa Trestného zákona, za ktorý je možné uložiť trest odňatia slobody v trvaní jeden až päť rokov.⁶⁷

3.5. Možnosti zmeny legislatívy vykázania podľa rakúskeho modelu

Platná legislatíva je v Slovenskej republike obdobná ako v iných krajinách uvedených v prvej časti tejto štúdie. Úprava je tiež v súlade s viacerými identifikovanými indikátormi dobrej praxe pre oblasť efektívnej ochrany poskytovanej prostriedkami civilného práva. Jednou z požiadaviek uvedených v týchto indikátoroch je však aj to, aby **súdy** úzko spolupracovali s políciou a organizáciami poskytujúcimi pomoc. Túto väzbu, minimálne medzi súdom a organizáciou, resp. intervenčným tímom, nie je nevyhnutné vytvárať legislatívne, ale organizačne je možné napríklad vytvoriť funkciu koordinátora, ktorý poskytuje služby nielen súdu, ale aj obeti a môže komunikovať s intervenčným centrom tak, ako je to v prípade Oddelenia pomoci obetiam a svedkom v Chorvátsku. Na druhú stranu je možné uvažovať aj o špecializácii súdu na prípady domáceho násillia a násillia na ženách ako je tomu napríklad v Španielsku. V posledných rokoch sa v slovenskom systéme súdnictva čoraz viac začína uplatňovať princíp koncentrácie/špecializácie, keď sa na vybrané typy konaní stanovuje jeden príslušný súd pre celú Slovenskú republiku (napr. exekučný súd, ktorým je Okresný súd v Banskej Bystrici). V roku 2019 identifikovala Polícia SR 1406 prípadov domáceho násillia, pričom vo väčšine prípadov boli obeťami manželky alebo družky páchatel'ov⁶⁸, čo popri ďalších prípadoch násillia na ženách vytvára veľký balík konaní, ktorému by sa špecializovaný súd mohol venovať.

Slovenská úprava už v zásade obsahuje základné predpoklady pre prevzatie rakúskeho modelu. V súlade s indikátormi dobrej praxe **victim-friendly a multishitucionálnej intervencie** by ale mala byť do zákona zahrnutá **úzka spolupráca** polície, súdov, zdravotníckych a sociálnych služieb s pomocou ženských organizácií. V prípade zavedenia intervenčných centier by to predovšetkým znamenalo po vzore Českej republiky zahrnúť povinnosť informovať, najlepšie do 24 hodín, intervenčné centrum v danom regióne, resp. kraji, ktorému by mala polícia zaslať kópiu úradného záznamu o vykázaní podobne, ako to teraz robí v prípade ohrozenia dieťaťa na orgán sociálnoprávnej ochrany detí a

⁶⁷ § 349 Trestného zákona: „Kto po tom, čo sa proti nemu bezvýsledne použili opatrenia v civilnom procese smerujúce k výkonu rozhodnutia súdu alebo súdom schválenej dohody o výchove maloletých detí, marí výkon takého rozhodnutia alebo dohody alebo kto marí výkon neodkladného opatrenia uloženého v civilnom procese na ochranu osôb ohrozených násillím alebo vo veciach starostlivosti súdu o maloletých, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.“

⁶⁸ <https://domov.sme.sk/c/22328039/policia-vlani-identifikovala-1406-pripadov-domaceho-nasillia.html>

sociálnej kurately. Úradný záznam by mal dostať aj miestne príslušný súd, ktorý by v danej veci mohol rozhodovať o neodkladnom opatrení.

Možno uvažovať aj o využití **inštitútu nezúčastnenej osoby**, ktorý zákon používa pri vstupe policajta do obydlija, aj v iných prípadoch ako pri vykázaní (§29 zákona), pričom nezúčastnenou osobou možno rozumieť napríklad mestského policajta alebo suseda/susedu. Zákon by mohol upraviť v prípadoch domáceho násillia povinnosť polície kontaktovať intervenčné centrum, ktoré by políciu sprevádzalo na výjazde a pri úkonoch spojených s vykázaním tak, ako je tomu v prípade krízového centra v regióne austrálskeho hlavného mesta Canberra. Výhodou sprevádzania by bolo aj nadviazanie priamej spolupráce polície s ženskými organizáciami poskytujúcimi služby krízovej intervencie v danom regióne, čo by mohlo prispieť k budovaniu vzájomnej dôvery a dobrých vzťahov nevyhnutných pre multiinštitucionálnu spoluprácu, ako aj k efektívnemu zabezpečeniu prvého kontaktu a budovaniu dôvery medzi intervenčným centrom a obeťou.

Podporným argumentom je aj citovaný indikátor dobrej praxe v oblasti efektívnej policajnej intervencie, podľa ktorého by mala byť spolupráca polície, súdov, intervenčných tímov a sociálnoprávnej ochrany detí integrovaná priamo do procesov polície.

Na organizačnej úrovni by bolo vhodné na tento účel buď zriadiť **koordinátorov pre obeť**, alebo špecificky pre obeť domáceho násillia a násillia na ženách na úrovni okrskov, ktorí by spolupracovali s lokálnymi organizáciami poskytujúcimi pomoc.

Vytvoriť špecializované útvary pre riešenie násillia páchaného na ženách dlhodobo odporúčajú aj mimovládne organizácie ⁶⁹ Výhoda špecializovaných útvarov je aj možnosť špecificky zaškoliť a scitlivovať k rodovo podmienenému násilliu na ženách a jeho rôznym formám (násillie na ženách v partnerských vzťahoch, sexuálne násillie a znásillnenie, prenasledovanie).

Scitlivenie je dôležité aj preto, lebo platná legislatíva upravujúca vykázanie stále ponecháva policajtom veľkú mieru voľnej úvahy pri posudzovaní rizika a teda pri rozhodovaní o vykázaní. Okrem vzdelávania by preto mali byť zavedené, tak ako uvádzame pri identifikátoroch dobrej praxe, jednotné postupy jednak pri vyhodnocovaní rizika (napr. fixné checklisty) ale aj pri vyšetrovaní prípadov domáceho násillia a násillia na ženách (vyšetrovacie postupy, ale aj napr. vytváranie databáz informácií o prípade, ktoré je možné si vzájomne vymieňať medzi okrskami, vrátane dát ktoré je možné vzájomne vymieňať v rámci multiinštitucionálnej skupiny pri zachovaní mlčanlivosti členov).

V roku 2016 bol prezidentom Policajného zboru vydaný pokyn k vyhodnocovaniu rizika ohrozenia poškodenej osoby pri domácom násillí, súčasťou ktorého bol dotazník s 12 otázkami, na ktoré možno odpovedať len áno alebo nie, teda checklist. Pri stanovenom počte bodov je určené, že je situáciu potrebné vyhodnocovať ako situáciu bezprostredného ohrozenia a teda má policajt násillníka vykazať, zaistiť alebo zadržať a nemôže čin vyhodnotiť ako priestupok. Napriek tomu sa dotazník stal terčom kritiky práve preto, že neumožňuje individuálne posúdiť situáciu, a napriek tomu ukladá povinnosť závažným spôsobom obmedziť osobnú slobodu a právo užívať spoločné obydlie.⁷⁰ Kým diskusia vedúca k skvalitneniu daného dotazníka je určite na mieste, je potrebné poukázať na to, že dotazníky na vyhodnocovanie rizika sú vytvárané práve preto, aby neumožňovali individuálne posúdenie. Vykázanie má v prvom rade zabezpečiť ochranu osôb v danej domácnosti a to aj v situácii, keď

⁶⁹ RIEŠENIE PRÍPADOV NÁSILLIA NA ŽENÁCH V PARTNERSKÝCH VZŤAHOV ODPORÚČANIA PRE PRAX ŠTÁTNYCH A VEREJNÝCH INŠTITÚCIÍ, Fenestra, 2016

⁷⁰ KRIMINOLOGICKÉ MOŽNOSTI RIEŠENIA DOMÁCEHO NÁSILLIA Zborník z konferencie, 2017, str. 369-370

k násilnému činu ešte nedošlo. Opäť sa teda dostávame do situácie kolízie práv, v ktorej je nevyhnutné hovoriť o proporcionalite. Vykázanie nie je dlhodobé opatrenie, ak existuje dostatočné podozrenie na riziko, ktoré je možné stanoviť dotazníkovou formou, je v záujme ochrany práv osôb žijúcich v danej domácnosti obmedziť práva potenciálneho násilníka, hoci sa neskôr vo vyšetrovaní môže ukázať, že neopodstatnene. A to práve preto, že riziko zlého vyhodnotenia ohrozenia obetí môže mať omnoho závažnejšie následky (napr. na fyzickej a psychickej integrite obetí), než je obmedzenie užívania bytu na 10 dní.

3.5.1. Prokuratúra

Prokuratúre sme sa osobitne v tejto štúdii nevenovali, no zohráva aktívnu rolu pri vyšetrovaní trestnej činnosti v prípadoch násilia na ženách a následne aj v rámci trestného konania pred súdmi. Jednak má obeť právo sa obrátiť priamo na prokuratúru s trestným oznámením, kedy je prokuratúra orgán prvého kontaktu, ktorý prípad posúdi a prideli na vyšetrovanie príslušnému útvaru polície. Potom vykonáva prokuratúra predovšetkým dozor nad vyšetrovaním alebo skráteným vyšetrovaním. Prokurátor/ka môže v rámci trestného vyšetrovania zrušiť nezákonné alebo neopodstatnené rozhodnutia policajta, ktoré môže nahradiť vlastnými rozhodnutiami, vrátane uznesenia o zastavení trestného stíhania a zároveň môže napríklad dávať policajtovi záväzné pokyny a určovať lehoty na vybavenie. Prokurátor/ka sa môže tiež zúčastňovať aj jednotlivých úkonov vykonávaných v rámci vyšetrovania, napr. byť prítomný/á pri výsluchu. Po skončení vyšetrovania potom rozhoduje prokuratúra o podaní obžaloby a následne pred súdom zastupuje štát, teda obžalobu násilníka.

Je preto dôležité aby ak hovoríme o jednotných postupoch, vzdelávaní a koordinácii, aby boli súčasťou systému multiinštitucionálnej spolupráce aj orgány prokuratúry. Kľúčovým predpokladom pre túto spoluprácu sú povinnosti prokurátora ustanovené zákonom o prokuratúre a to najmä povinnosť uplatňovať ústavu, zákony a medzinárodné zmluvy (teda vrátane ľudskoprávných dohovorov ratifikovaných Slovenskou republikou), povinnosť „rešpektovať a chrániť ľudskú dôstojnosť, základné ľudské práva a slobody a vyvarovať sa akejkoľvek diskriminácie“ a povinnosť „postupovať iniciatívne, spravodlivo, nestranne a bez prietahov“. Je potrebné poukázať, že práve povinnosť nestrannosti, je často dôvodom pre ktorý sa prokuratúra odmieta podieľať na existujúcich štruktúrach multiinštitucionálnej spolupráce. Z identifikovaných príkladov zahraničnej praxe však vieme poukázať na to, že táto spolupráca je nielen nevyhnutná, ale nekladie prekážky nestrannosti prokurátora. Naopak, ako uvádzame vyššie, na zabezpečenie práv obete popri právach páchatel'a je nevyhnutné, aby prokuratúra aktívne spolupracovala s ostatnými aktérmi a mala k dispozícii dáta o jednotlivých intervenciách v danom prípade ako aj priame skúsenosti so situáciami spojenými s prípadmi domáceho násilia.

3.5.2. Sociálne služby krízovej intervencie v zmysle platnej legislatívy Slovenskej republiky

V legislatíve Slovenskej republiky je **zavedená krízová intervencia** v existujúcom systéme sociálnej pomoci s dvoma hlavnými úlohami – riešiť akútny krízový stav jednotlivca, skupiny alebo komunity, v rámci zabezpečenia nielen ich potrieb, ale zároveň ich informovať o právach, ktoré plynú z právnych noriem upravujúcich systém sociálnej ochrany, poskytovania sociálnych služieb a sociálnej prevencie, dávok sociálnej pomoci a pomáhať občanom v hmotnej a predovšetkým v sociálnej núdzi.

Podľa zákona o sociálnych službách⁷¹ je sociálna služba odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané v prípade krízovej intervencie na riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny.

Nepriaznivou sociálnou situáciou je podľa tohto zákona aj obmedzenie schopnosti osoby sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje problémy pre ohrozenie správaním iných fyzických osôb alebo ak sa stala obeťou správania iných fyzických osôb, čím sa ďalej podľa zákona rozumie domáce násilie, rodovo podmienené násilie alebo násilný trestný čin.

Krízová sociálna situácia podľa tohto zákona je ohrozenie života alebo zdravia fyzickej osoby a rodiny, ktoré vyžaduje bezodkladné riešenie sociálnou službou.

Sociálna služba sa vykonáva najmä prostredníctvom sociálnej práce, postupmi zodpovedajúcimi poznatkom spoločenských vied a poznatkom o stave a vývoji poskytovania sociálnych služieb. Sociálne služby krízovej intervencie môžu mať nízkoprahový charakter. Sociálne služby krízovej intervencie sú

1. terénna sociálna služba krízovej intervencie,
2. poskytovanie sociálnej služby v zariadeniach, ktorými sú nízkoprahové denné centrum, integračné centrum, komunitné centrum, nocľaháreň, útulok, domov na polceste a zariadenie núdzového bývania,
3. nízkoprahová sociálna služba pre deti a rodinu.

Za sociálnu službu, ktorá má **nízkoprahový charakter**, sa považuje sociálna služba, ktorá je pre fyzickú osobu ľahko dostupná najmä vzhľadom na miesto, v ktorom sa fyzická osoba zdržiava, a na výšku úhrady za sociálnu službu. Sociálna služba sa poskytuje anonymne bez preukazovania identity tejto fyzickej osoby dokladom totožnosti a bez ohľadu na prejavy požitia návykovej látky. Cieľom sociálnej služby s nízkoprahovým charakterom je uľahčiť fyzickej osobe kontakt so sociálnym prostredím, prístup k sociálnym službám alebo k podpore a pomoci poskytovanej podľa osobitných predpisov, a tým podporiť jej začlenenie do spoločnosti.

Terénna sociálna služba krízovej intervencie sa poskytuje fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii a jej obsahom je činnosť zameraná na vyhľadávanie takýchto fyzických osôb, odborné činnosti, obslužné činnosti a ďalšie činnosti zamerané najmä na vykonávanie preventívnej aktivity, poskytovanie sociálneho poradenstva, sociálnej rehabilitácie, pomoci pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov a utváranie podmienok na výdaj stravy alebo výdaj potravín.

Poskytovateľ sociálnych služieb krízovej intervencie musí získať oprávnenie na poskytovanie týchto služieb a musí byť zapísaný v registri poskytovateľov. Odborné činnosti krízovej intervencie vykonávajú terénny sociálny pracovník, sociálny pracovník obce, sociálny kurátor, sociálny poradca, sociálny terapeut, sociálny asistent a psychológ.

Táto legislatívna úprava teda vytvára predpoklady pre vznik služieb krízovej intervencie, avšak nie explicitne pre vznik intervenčných tímov alebo centier, teda multiinštitucionálnej spolupráce.

⁷¹ Zákon č. 448/2008 o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

3.6. Zavedenie systému krízovej intervencie formou intervenčných tímov/centier

V rámci výskumu dobrej praxe v zahraničí sa ukázalo, že zavádzanie nových foriem služieb pre obeť domáceho násillia a násillia na ženách bolo obyčajne založené na existujúcom rámci služieb poskytovaných najmä mimovládnyimi organizáciami alebo samosprávami, prípadne v kombinácii s úlohou samosprávy zabezpečovať existenciu určitých sociálnych služieb.

Základnou otázkou, na ktorú si treba v zmysle prehľadu zahraničnej praxe v prvej časti štúdie odpovedať, je, ktorou cestou multiinštitucionálnej intervencie sa vybrať.

Jednou z možností je zavedenie multi-disciplinárnych uzlov, teda intervenčných tímov v pravom zmysle slova tak, ako sú opísané v prvej časti, napríklad vo Veľkej Británii, Belgicku či Nórsku. Táto forma tímov pôsobí na miestnej úrovni a predstavuje one-stop-shop, teda všetky služby pod jednou strechou. Princípom multi-disciplinárnej spolupráce týchto uzlov je pritom nielen poskytovanie štandardných služieb pre obeť, akými sú sociálne služby, psychologické a právne poradenstvo, ale aj služby zdravotníkov či priestoru na komunikáciu s akýmkoľvek orgánom, s ktorým má obeť prísť do styku, vrátane polície.

Táto forma má z nášho pohľadu dve nevýhody. Jednou je, že pôsobenie uzlov je efektívne možné len na miestnej úrovni, na úrovni miest a obcí, čo by si vyžadovalo vytvorenie veľmi veľkej siete minimálne na úrovni okresov. Zároveň by si to vyžadovalo vysokú mieru povedomia o domácom násillii a prístupu k obetiam domáceho násillia naprieč všetkými zapojenými profesiami, a to opäť až na miestnu úroveň. Z tohto pohľadu sa to javí **z krátkodobého aj strednodobého hľadiska v Slovenskej republike nerealizovateľné**.

Druhou formou je rakúsky model intervenčných centier. Intervenčné centrá pôsobia spravidla na úrovni krajov, čo síce znamená, že postačuje menší počet takýchto centier v porovnaní s multi-disciplinárnymi intervenčnými tímami, avšak tieto musia mať dostatočné personálno-materiálne zabezpečenie, aby mohli svoje služby efektívne poskytovať na celom území daného kraja. Výhodou rakúskeho modelu je legislatívna záruka multiinštitucionálnej spolupráce v podobe povinnosti polície informovať intervenčné centrum o vykázaní násilníka a následná povinnosť centra kontaktovať obeť s ponukou služieb. Tu je možné využiť na Slovensku už zavedený inštitút vykázaní (viď nižšie). Intervenčné centrum samotné potom disponuje multi-disciplinárnym tímom, ktorý spravidla poskytuje základné služby krízovej intervencie. Centrum pritom môže buď samo poskytovať ďalšie špecializované služby krízovej intervencie, akými sú napríklad služby bezpečného ženského domu, alebo mať nadviazanú spoluprácu s lokálnymi organizáciami, ktoré tieto služby poskytujú.

3.6.1. Tvorba siete intervenčných centier

Tvorba siete intervenčných centier v Českej republike vychádzala z rovnakých, respektíve obdobných legislatívnych úprav, aké sú aj v platnom zákone o sociálnych službách v Slovenskej republike. To znamená, že existuje jednak právo osôb žiadať o poskytnutie určitej sociálnej služby, jednak aj povinnosť obce a kraja plánovať sieť sociálnych služieb na svojom území spoločne tak, aby boli dostupné v dostatočnej kapacite a kvalite, teda aby mohli napomáhať riešiť nepriaznivú sociálnu situáciu osôb v danom regióne (v Slovenskej republike sú koncepcie rozvoja sociálnych služieb základnými nástrojmi na regionálnej úrovni a komunitné plány rozvoja sociálnych služieb na úrovni obcí).

Vychádzame preto z predpokladu, že zavedenie siete intervenčných centier by bolo na základe existujúceho základu v zákone o sociálnych službách realizovateľné už dnes. Pre naplnenie predpokladu multiinštitucionálnej intervencie však **považujeme za nevyhnutné, aby boli intervenčné centrá zaradené explicitne do zákona o sociálnych službách** v rozsahu činnosti tak, ako v Českej republike a ako špecifická forma krízovej intervencie. Dôvodom je nielen jasné vymedzenie postavenia a úloh intervenčných centier, ale aj existencia konkrétneho legislatívneho odkazu a definície tejto služby na účely iných zákonov. Ak má byť legislatívne upravená napríklad spolupráca a komunikácia intervenčného centra s políciou, je potrebné, aby intervenčné centrum bolo riadne legislatívne ukotvené.

Kľúčovou osobitosťou tzv. rakúskeho modelu je práve ukotvenie obligatórneho procesu multiinštitucionálnej spolupráce medzi políciou a organizáciou poskytujúcou služby krízovej intervencie, minimálne na úrovni terénnej sociálnej služby krízovej intervencie.

Základným predpokladom pre úspešné zavedenie intervenčných centier s potrebným regionálnym pokrytím však bude komunikácia medzi rezortom práce, sociálnych vecí a rodiny, samosprávnymi krajinami a ženskými organizáciami, aby mohlo dôjsť k dohode na koordinovanom postupe, ktorým sa vytvorenie potrebnej siete zabezpečí. Na tento účel považujeme za najvhodnejší nástroj tzv. legisvakačnú lehotu, to znamená obdobie medzi prijatím a účinnosťou zákona, ktoré je možné využiť napríklad aj na vzdelávanie zainteresovaných aktérov a aktérok v trvaní aspoň jedného roka. Výhodou tohto postupu je, že zákon a jeho konečná podoba sú už všeobecne známe, ale inštitúcie zúčastnené na jeho implementácii majú dostatok času túto efektívne zabezpečiť. Ďalšou výhodou je aj finančný aspekt, keďže dlhšia lehota do nadobudnutia účinnosti umožňuje pružnejšiu negociáciu zabezpečenia potrebných finančných zdrojov.

3.6.2. Samosprávy

Na úrovni krajov je pre budovanie intervenčných centier nevyhnutná spolupráca so samosprávnymi krajinami ako uvádzame vyššie. Zároveň však z dlhodobého hľadiska by bolo vhodné budovať funkčné modely multiinštitucionálnej intervencie aj na lokálnej úrovni.

Nielen samosprávne kraje, ale aj obce, mestá a ich mestské časti, zriaďujú špecializované podporné služby pre ženy zažívajúce násilie ako sú špecializované poradenské centrá a bezpečné ženské domy. Tiež majú možnosť vyčleniť krízové byty, ako aj sociálne byty pre ženy zažívajúce násilie a ich deti. Z vlastných kompetencií môžu rozhodovať napríklad aj o podmienkach udelenia jednorazových a iných dávok a podobne. Lokálne samosprávy teda môžu hrať kľúčovú rolu v rámci komunitnej odozvy a pomoci v prípadoch domáceho násillia a násillia na ženách. Napomáhať tvorbe multiinštitucionálnych uzlov môžu napríklad zriaďovaním priestorov v ktorých by pôsobil zástupcovia a zástupkyne obecnej či mestskej polície, zdravotníčka, pracovníčka sociálneho odboru a zástupcovia a zástupkyne miestnych organizácií poskytujúcich pomoc obetiam ako je tomu vo Veľkej Británii alebo Latinskej Amerike.

3.6.3. Zdravotnícke zariadenia

Dôležitým aspektom intervenčných tímov vo forme multi-disciplinárnych uzlov, ako opisujeme vyššie, je aj priame **zapojenie zdravotníkov a zdravotníčok**, čo umožňuje okrem iného zabezpečenie dôležitých dôkazov pre trestné konania priamo zdravotníkmi/zdravotníčkami, ktorí majú s prípadmi domáceho násillia potrebné skúsenosti. V koncepte intervenčných centier v Čechách a v Rakúsku sa síce počíta

so spoluprácou intervenčných centier a zdravotníckych zariadení, avšak bez jasného legislatívneho alebo metodického základu.

Zdravotnícke zariadenia patria pritom k miestam, kde obeť domáceho násillia často vyhľadávajú doslova prvú pomoc. Súčasne patria k miestam, kde v súvislosti s poskytovanou zdravotnou starostlivosťou nesúvisiacou s násilným konaním môže dôjsť k identifikácii násillia. Inšpiráciou môžu byť napríklad **protokoly postupu** v Holandsku.

V roku 2008 vydalo Ministerstvo zdravotníctva SR vo svojom vestníku odborné usmernenie pre zdravotníckych pracovníkov pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti žene ohrozenej násillím. Toto usmernenie zahŕňa definíciu násillia na ženách, jeho formy a pomerne detailné postupy pri krízovej intervencii, vedení zdravotnej dokumentácie a dokonca súbor otázok k identifikácii násillia. Napriek tomu je však zo skúseností opísaných mimovládnyimi organizáciami toto usmernenie málo uplatňované zdravotníckym personálom v praxi. Usmernenie hovorí o potrebe rutinných otázok na skúsenosť s násillím a uvádza aj praktické príklady otázok a podmienok pre dôverný a bezpečný rozhovor so ženou o násillí.

Schopnosť odhalenia prípadov domáceho násillia je výrazne ovplyvnená kompetenciou zdravotníkov, ich informovanosťou o problematike domáceho násillia, vedomosťami, ako v takýchto prípadoch reagovať, ako komunikovať, na koho sa obrátiť a iniciovať tak účinnú pomoc ohrozenej osobe.

Zdravotnícke zariadenia by mali úzko spolupracovať s organizáciami ponúkajúcimi odbornú pomoc obetiam domáceho násillia a definovať jasný spôsob odovzdávania klientov a informácií.

V rámci spracovania prvej časti boli identifikované príklady dobrej praxe, kde sú zriaďované špecializované centrá pre obeť sexuálneho násillia vo veľkých nemocniciach. V týchto zariadeniach pri identifikácii príznakov sexuálneho násillia u vyšetrovaného pacienta priamo poskytujú služby psychologického poradenstva, ako aj ďalšieho všeobecného poradenstva o možnostiach ďalších krokov, najmä právnych.

Veľké zdravotnícke zariadenia niekedy majú oddelenia špecializované na túto problematiku, ktoré poskytujú sociálnu a psychologickú podporu a pomoc obetiam domáceho násillia. Istou formou interdisciplinárneho prístupu môže byť aj ponuka takýchto špecializovaných služieb v ordinácii lekára/lekárky, čo môže byť veľmi užitočné napríklad na vidieku alebo v iných ťažko dostupných oblastiach.

Domnievame sa preto, že by bolo vhodné v rámci úvah o zriadení intervenčných centier v Slovenskej republike zvážiť formy a spôsoby, akými by mohli byť do multiinštitucionálnej spolupráce zapojené aj zdravotnícke zariadenia.

4. ZÁVER

Z výstupov druhej časti tejto štúdie možno vidieť, že napriek zmenám legislatívy a rôznych sektorových opatreniach a odborných publikáciách je systém ochrany, pomoci a podpory obetiam násilia na ženách a domáceho násilia nejednotný a nekoordinovaný. Je zrejmé, že popri podpore multiinštitucionálnej intervencie formou zavedenia intervenčných centier je potrebné jasnejšie zaviazvať zúčastnené orgány, inštitúcie a profesionálov a profesionálky v jednotlivých oblastiach postupovať jednotne podľa platnej legislatívy a prijatých opatrení, či pokynov, vzájomne sa koordinovať, zbierať a vymieňať si dáta a pokračovať vo vzdelávaní a scitlivovaní na témy rodovo-podmieneného násilia.

V zmysle poznatkov zozbieraných v rámci prvej a druhej časti tejto štúdie navrhujeme popri identifikátoroch dobrej praxe uvedených na konci prvej časti aj nasledovné základné odporúčania pre podporu multiinštitucionálnej intervencie:

- Legislatívne zriadiť intervenčné centrá v súlade s tzv. rakúskym modelom v rozsahu sociálnych služieb ako v Českej republike.
- Určiť dostatočné implementačné obdobie pre legislatívne zmeny, najmä s cieľom zabezpečiť dostatočnú sieť a vzdelávanie zúčastnených aktérov a aktérok.
- Zaviesť povinnosť polície informovať intervenčné centrum o vykázaní a povinnosť centra kontaktovať obeť proaktívne.
- Zaviesť funkciu koordinátora pre obete trestných činov vrátane obetí násilia na ženách na úrovni policajných okresov, ideálne aj na prokuratúrach a súdoch.
- Zvážiť zavedenie povinných protokolov postupov zdravotníckeho personálu v prípadoch podozrenia na domáce násilie alebo na sexuálne násilie na ženách alebo deťoch.
- Aktívne spolupracovať so samosprávami a vytvárať finančné predpoklady pre rozvoj multiinštitucionálnej intervencie na lokálnej úrovni.

ISBN: 978-80-7138-170-9 (brož.)
978-80-7138-170-9 (pdf)